

GAZDASÁGPOLITIKA, TÁRSADALOMPOLITIKA ÉS SZOCIÁLPOLITIKA
A SZOCIALISTA ÁLLAMI VÁLLALATOKNÁL

/különös tekintettel a foglalkozási rehabilitációra, a
csökkent, vagy megváltozott munkaképességű dolgozókra,
valamint a vidéki iparfejlesztésre/

d o k t o r i d i s s z e r t á c i ó :

Készítette: Bossányi György

Budapest, 1974. november 5.

FORRÁSMUNKA - IRODALOMJEGYZÉK

A Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány 1006/71-es /III. 16./ sz., a területfejlesztés irányelveiről kiadott határozata.

A Minisztertanács 1972. október 19.-i ülésének anyaga és határozatai.

SZOT Elnökségi tájékoztató /1968.1.sz./: "A csökkent munkaképességű dolgozók védelmére hozott kormányhatározat és annak végrehajtása."

A szocialista országok egészségügyi minisztereinek IX. konferenciáján hozott határozatok; Praha, 1967. XI. 24.

III. Symposion des Ständigen Komitees der Rehabilitationsexperten der sozialistischen Länder, Balatonfüred von 21-25. 9. 1971.

A Bolgár Munkügyi és Szociális-Gondoskodásügyi Minisztérium szabályzatai.

A nyugdíjas dolgozók munkaidejét és keresetét szabályozó rendeletek Bulgáriában, Csehszlovákiában, NDK-ban, Lengyelországban és a Szovjetunióban.

"Rehabilitation in der Deutschen Demokratischen Republik" című kiadvány, 1968.

"A rehabilitáció szociális aspektusai" című kiadvány, Leipzig, 1971. november 25.

A Szociálistyicseszkiy Trud 1974. 8. száma /CCCP, Moszkva/

A Süddeutsche Zeitung "Öregség, mint munkaügyi probléma" c. cikke, 1974. VIII. 3. /NSZK/

J. Walther disszertációja: Martin Luther Universität Halle Wittenberg /DDR/

Wilhelm G. szakdolgozata, amelyet a fogyatékos fiatalok szakoktatói vizsgájához készített /Dresda, DDR/

A Vasas Székházban megtartott Ergonómiai Találkozó anyaga, 1971.

XII. 9.

A Magyar Rehabilitációs Társaság Nagygyűlésének anyaga, Budapest, 1973. október 12-13.

A belgyógyászati rehabilitációs szekció 1973. X. 13.-i ülésének anyaga.

Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs Központ tájékoztatója a testi fogyatékosoknak az NDK rehabilitációs központjaiban folyó foglalkozási kiképzéséről.

A Szófia Tanács felügyelete alatt működő csökkent munkaképességeket foglalkoztató szövetkezeti vállalatoknál végzett tanulmányok, Szófia 1971-72.

Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs Központ: "Normatív anyagok a csökkent munkaképességeket foglalkoztató speciális vállalatok és rokkantak termelőszövetkezetei részére", 1971. szeptember.

Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs Központ: "Rehabilitáció a Német Demokratikus Köztársaságban", 1968.

Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság 7-505-BT. "Az otthoni könnyűipari termelő munka körülményei és lehetőségei" c. elemző tanulmány, 1966. október.

Dr. Egyed Béla kandidátus szakcikke /a Magyar Rehabilitációs Társaság elnöke, a Szocialista Államok Állandó Rehabilitációs Bizottságának alelnöke, a Nemzetközi Orvosi Rehabilitációs Társaság Végrehajtó Bizottságának tagja/.

A munka-therápia jelentősége a mozgásszervi sérültek rehabilitációjában - dr. Egyed Béla kandidátus tanulmánya.

A Könnyűipari Minisztérium Helyiipari Kutatóintézetének "Bedolgozó tevékenység fejlesztése" című jelentése, 1967. május.

A Szocialista Intézetek Központja Kiadványai 3.: "Bevezetés a felnőtt fogyatékosok neveléstanába", Budapest 1968.

A Szociális Intézetek Központja Kiadványai: "Védőmunkahelyek fogyatékosok számára." Szerkesztette: dr. Göllesz Viktor, Budapest, 1970.

A Rehabilitációs Szociális Intézeti Központ 2. sz. kiadványa, "A fogyatékosok rehabilitációjának néhány időszerű kérdéséről", dr. Göllesz Viktor, 1967.

Tanulmányuti jelentés az Orosz Összövetségi Föderatív Köztársaság "invalidusokat" foglalkoztató üzemeiben tapasztaltakról.

Bolgár, lengyel és szovjet célvállalatok és szervezetek, valamint szerveik tapasztalatairól írt jelentések, 1966, 1968, 1969.

A gyermekgondozási segélyen otthon maradt anyákra vonatkozó ma érvényben lévő rendeletek.

A rehabilitált tüdőbetegek foglalkoztatásával megbízott Fővárosi Műszerkészítő Vállalat mérlegadatai.

Szociológiai vizsgálatok eredményei és megállapításai a Fővárosi Kézműipari Vállalatnál.

A Fővárosi Kézműipari Vállalat jóváhagyott és ellenőrzött, a megyei, járási és községi szervekkel is egyeztetett mérlegadatai.

T A R T A L O M J E G Y Z É K

I. REHABILITÁCIÓ ÉS GAZDASÁGI HATÉKONYSÁG

7 oldal

- 1./ A foglalkozási rehabilitáció fő elvi kérdései
- 2./ A csökkent vagy megváltozott munkaképességű dolgozók foglalkoztatásának nemzetközi és hazai tapasztalatai
- 3./ A bedolgozói rendszer főbb összefüggései a szociálpolitika és gazdaságpolitika vonatkozásában
- 4./ A nyugdíjasok foglalkoztatásának néhány főbb kérdése
- 5./ A gyermeket nevelő nők termelésbe való bevonásának néhány tapasztalata és lehetőségei

II. AKTUÁLIS KÖZGAZDASÁGI ÉS SZOCIÁLPOLITIKAI ÖSSZEFÜGGÉSEK

41 oldal

- 1./ A vállalati gazdasági hatékonyság és a szociálpolitikai feladatok néhány összefüggése
- 2./ A vállalati és osztályadalmi hatékonyság egysége
- 3./ A foglalkozási rehabilitáció összefüggései az egyéni, a csoport és az osztályadalmi érdekelt-ség szempontjából

III. A VIDÉKI IPARTELEPÍTÉS NÉHÁNY GAZDASÁGPOLITIKAI, SZOCIÁLPOLITIKAI ÉS TÁRSADALOMPOLITIKAI TAPASZTALATA

61 oldal

- 1./ Az országos területfejlesztés célkitűzései és a fővárosi vállalatok vidéki orientációja
- 2./ A főváros és a vidék érdekazonossága a budapesti vállalatok fejlesztési perspektíváiban és lehetőségeiben
- 3./ A vidéki iparfejlesztés gazdasági előnyei a fővárosi vállalatok gyakorlatában
- 4./ A megyék, a vidéki városok és községek előnyei, a fővárosi vállalatok ipartelepítési tapasztalatai során
- 5./ A vidéki ipartelepítés gazdasági, szociálpolitikai és társadalompolitikai hatásai
- 6./ A mezőgazdaság és az ipar fejlesztési érdekazonossága a gazdaságilag elmaradt területek területfejlesztése és hatékonysága oldaláról

I. fejezet

REHABILITÁCIÓ ES GAZDASÁGI HATÉKONYSÁG

1./ A foglalkozási rehabilitáció fő elvi kérdései

A gazdaságirányítás reformja értelemszerűen és helyesen az iparvállalatok és intézmények egyik legfontosabb feladatául tűzi ki a gazdasági hatékonyság fokozását. Ennek egyik legelismertebb és kézzel fogható mutatója a vállalati nyereség fokozása.

Amikor azonban indokolt és maximális erőfeszítéseket teszünk termelékenységünk emelése és a gazdasági egységekre eső eredmény növelése érdekében - tág teret biztosítva a kezdeményező és alkotó erőforrásoknak -, megfelelkezhetünk-e a szocialista társadalom etikai alapját jelentős szociálpolitikai feladatokról?

Tartós eredményeket az össztársadalmi hatékonyság szempontjából - mint gyakorlati példák tömege is bizonyítja -, csak az a gazdasági egység érhet el, ahol az egyéni, a vállalati és a népgazdasági érdekek összhangját folyamatosan biztosítani képesek.

Miután nem rövid ideig érvényesülő, látványos eredményekre törekszünk, hanem állandóan és folyamatosan ható, valamint a társadalom fejlődésének egészét perspektíváiban is befolyásoló feladatok megvalósítását tűztük ki magunk elé, elkerülhetetlenül és rendszeresen számot kell adnunk szociálpolitikai célkitűzéseinkről és fejlődésünkről.

Napi tevékenységünkben - a rendelet - és törvényalkotásban, a szabályozó rendszerek korszerűsítésének területein - azt is számításba kell venni, hogy a gazdasági hatékonyság növelése mellett eddig elért szociális vívmányainkat továbbfejleszthessük és szociálpolitikai szempontból is lépést tudjunk tartani a világfolyamatokkal.

Az össztársadalmi hatékonyság bonyolult és összetett folyamatában tehát nem elhanyagolható tényező a munkaképes állampolgárok munkaerejének optimális hasznosítása csakugy, mint az ehhez szükséges lehetőségek és munkakörülmények lehető legkedvezőbb biztosítása.

A társadalom alapja a munka, ami - mint egyedül az emberre jellemző céltudatos tevékenység -, a társadalom tagjainak elidegeníthetetlen joga és kötelessége. A munka célja viszont a társadalom tagjai anyagi szükségleteinek optimális kielégítése.

Az anyagi javak elosztása is a nyújtott társadalmi teljesítmény alapján történik és az ehhez szükséges legjobb objektív és szubjektív feltéte-

lek biztosítása minden területen a vezetés feladatát képezi.

Van-e jogunk lemondani az anyagi javak előállítását biztosító teljesítményről, ha az az egyén szempontjából külső tényezők hatására megváltozik, vagy csökken? Van-e erkölcsi alapunk arra, hogy kétségbe vonjuk bárkinek a munkához és az alkotáshoz való jogát azért, mert baleset, betegség, vagy akár születési hiba következtében nem képes az átlagos és közismert feltételek mellett tanulni, dolgozni, képezni magát?!

Nemzetközi szakvélemények és tapasztalatok igazolják, hogy ehhez nemcsak jogalapunk nincs, hanem ma már csak rendkívül szűk látókörű, behatárolt szemlélet és gyakorlat nélkülözni azt a felismerést, mely szerint a csökkent, vagy korlátozott munkaképességű emberek tömegei speciális munkakörülmények, szakszerű orvosi, pszichológiai, szakmai és anyagi támogatás mellett a társadalom teljesértékű alkotó tagjaivá válhatnak. *

Idézet a "Rehabilitation in der Deutschen Demokratischen Republik" című kiadványból:

"Mi úgy tekintjük a rehabilitációt, mint orvosok, pedagógusok, szociálpolitikusok és közgazdászok együttesének célratörő tevékenységét a fenti szakterületek vonatkozásában, abból a célból, hogy az embernek a társadalmi életben való aktív részvételét fenntartsák, újból helyreállítsák és gondozzák. Minthogy mi a rehabilitációt komplex társadalmi feladatnak tekintjük, ez nemcsak orvostudományi kérdés, hanem ugyanolyan mértékben a pedagógia és az ökonómia szakterületeinek kérdése is." **

Amikor pedig eljutunk a csökkent, vagy fogyatékos képességű állampolgárok teljesértékű teljesítményéig, lényegében megfogalmaztuk a rehabilitáció elvét és gyakorlatát:

"Míg gyógyításnak mindama ténykedések összességét nevezzük, amelyek a teljes biológiai helyreállítás irányában, rehabilitációnak viszont azon ténykedések összességét, amelyek a társadalmi egyenjogúság helyreállítása irányában hatnak. Ezek szerint a rehabilitáció annyival gazdagabb, de ugyanakkor bonyolultabb tevékenység, mint a gyógyítás, amennyivel gazdagabb és bonyolultabb a társadalmi mozgásforma a biológiai mozgásformánál.

FORRÁS:

* III. Symposium des Ständigen Komitees der Rehabilitationsexperten der sozialistischen Länder, Balatonfüred von 21-25. 9. 1971.

Nem lehet tehát egyetérteni az olyan véleményekkel, amelyek szerint a csökkent munkaképességek foglalkoztatása és a rehabilitáció érdekes és lényeges, de tulajdonképpen "periférikus" problémákkal függ össze.

A csökkent, vagy korlátozott munkaképességű ember társadalmi jogaiba való visszaállítása nem a társadalom periferiáján történik, hanem - az egyéni, a családi és a vállalati problémák súlya és hatása miatt - az általános érdeklődés középpontjában. Országos viszonylatban ugyanis több, mint 300.000 emberről van szó. Ha hozzátartozóikra gondolva csak kettővel szorzunk is, máris közel egymillió emberrel kell számolnunk. A pozitív megoldások tehát akár egyéneket, akár csoportokat érintenek, mérhetetlen társadalmi hatásuk.

A környezet és a közvélemény felfigyel a nap mint nap bekövetkező közlekedési és üzemi balesetek, valamint a különféle betegségek folytán bekövetkező egyéni és családi tragédiákra. Ugyanakkor figyelemmel kíséri a társadalmi gondoskodás módját és mértékét is.

A tapasztalatok szerint a tömegek és a kollektívák adott esetben készek egyéni, anyagi áldozatra is annak érdekében, hogy segítsenek bajba jutott embertársukon.

Ez a törekvés egyébként a szocialista társadalom lényegéből fakad. Éppen ezért kétségtelenül pozitív társadalmi hatást vált ki az eredményes rehabilitáció, amely embereket és családokat emel ki a reménytelenség és a kilátástalanság állapotából, megteremtve és regenerálva a hatására újjászülető egyéni önbizalmat és a család anyagi biztonságérzetét is.

A rehabilitáció visszaadja az élet- és munkakedet az egyénnek, a nyugalomát és a kiegyensúlyozott életet a családnak. Erősíti a társadalmi biztonságérzetet, vállalati kollektívához való tartozást és végül, de nem utolsósorban visszaadja az átmenetileg kiesett és hiányzó munkaerőt a vállalatnak, a népgazdaságnak.

Ez a folyamat nem periférikus, hanem a fejlődő társadalom szocialista mozgásformájának szerves része. 300.000 ember sorsa és egymillió ember véleménye már nem is lehet periférikus kérdés, egyetlen szocialista társadalmi gondoskodást igénylő ember számára sem.

A társadalmi munkamegosztás folyamatában egyre kevésbé nélkülözhető a ténylegesen meglévő és anyagi javak előállítását szolgáló teljesítmény. Számos országban, így nálunk is, munkaerő problémák befolyásolják a rendelkezésünkre álló termelőeszközökkel előállítható, társadalmi szükségleteket kielégítő termékek és árucikkek mennyiségét, a választék bővítését. Ilyen esetekben számtalanszor - egyébként indokolatlan - tulzott importra is sor kerül, amely időnként egyensúlyi problémákat is okozhat népgazdaságunk mérlegében.

Különösen indokolt a rendelkezésre álló munkaerővel való helyes és tervszerű gazdálkodás hazánkban, amely mint természeti kincsekben szegény, nyílt gazdaság, az ipar termeléséhez szükséges nyersanyagok jelentékeny hányadát külföldről kénytelen behozni.

A csökkent és korlátozott munkaképességű dolgozók megfelelő szintű foglalkoztatása hazánkban tehát nem csupán szociálpolitikai, hanem munkaerőgazdálkodási feladat is.

Mint dr. Egyed Béla kandidátus, a szocialista államok állandó rehabilitációs bizottságának elnöke mondotta:

"A szocialista etika értelmében hasznos és erkölcsös az, ami egyszerre szolgálja mind az egyén, mind a köz érdekeit. A rehabilitáció humanitárius célja: egy-egy ember sorsát, körülményeit megjavítani. A rehabilitációnak azonban társadalmi célja is van; a munkaerő megfelelő megszervezésével a csökkent munkaképességeket is bevonni a termelésbe. Egyáltalán nem mindegy a társadalom számára, hogy tagjai milyen arányban vesznek részt az elosztható anyagi javak termelésében. Különösen vonatkozik ez olyan országokra, ahol munkaerőhiánnyal küzdenek."

Joggal mondhatjuk, hogy az intenzív fejlődés és fejlesztés történelmi időszakában a rehabilitáció megfelelő szintű megszervezése és megvalósítása jelentős extenzív munkaerőtartalékokat tárhat fel és megfelelő munkaerő átcsoportosítással elősegítheti az intenzív fejlődés törvényszerű és szükséges folyamatát is.

Ma már világos, hogy a tervszerű és céltudatos rehabilitáció az össztársadalmi fejlődés folyamatának szerves része, attól külön nem választható és helyes megvalósítása konstruktív módon hat közvetlenül és közvetve a társadalmi hatékonyságra is.

Elavult, de mégis hosszú évtizedekig érvényesülő, és még ma is megtalálható szemlélet, mely szerint a társadalom tagjai vagy egészségesek és ezért munkaképesek, vagy elvesztették eredeti keresőképességüket és ezért rokkantak, akiket "el kell tartani". Az utóbbi kategória már csak mind költségvetési tétel szerepel a segély, a rokkantsági nyugdíj rovataban, de mint termelni képes ember, egyszersmindenkorra kiesett a társadalmilag elismert és teljesjogi emberek közösségéből.

Történelmileg igazol és konkrét példák tömegével nemzetközileg is alátámasztott tény, hogy a magas színvonalon megszervezett és szakmailag is összehangolt rehabilitáció képes a balesetet szenvedett, vagy egyéb okból munkaképességében korlátozott emberek többségét jogaiba, vagy azok nagy részébe visszaállítani.

Ez a rehabilitáció tulajdonképpen célja, amely csak társadalmi szinten: az orvos, a pszichológus, a közgazdász, a műszaki-, technikai szakember, valamint a társadalmi szervek szoros együttműködésének végeredményeként valósulhat meg.

Nem szabad tehát a rehabilitáció folyamatában különválasztani a gyógyítást, a szakmára tanítást, a munkahelyre való közösségi beilleszkedést, valamint az ezekhez különösen az első periódusban szükséges anyagi, állami preferenciák kritériumait. A gyakorlati tapasztalatok azt igazolják, hogy a rehabilitációt elősegítő tényezők - amelyek kétségtelenül anyagi ráfordításokat is igényelnek - bőségesen visszatérülnek a termelés szférájában éppen úgy, mint társadalmi-politikai hatásukat illetően.

/Lásd: I/1-es, I/2-es számú melléklet/

A társadalmi szinten megvalósuló rehabilitáció - akár egyénre, csoportra, vállalati kollektívára vagy társadalmi méretekben vizsgáljuk -, olyan folyamat tehát, amely egyrészt kiadásokat és különböző ráfordításokat jelent, másrészt viszont megtérülés szempontjából az átlagosnál is magasabb szinten akumulálódik.

Most pedig ne csupán arról beszéljünk, ami a kérdés szociális és humanitárius oldalával függ össze, hanem egyidejűleg vegyük elemzés alá a "mit nyerhetünk, mit veszíthetünk" aspektusból is a rehabilitáció társadalmi és közgazdasági hatásait.

Ami a balesetet szenvedett, rokkanttá váló, vagy születésétől fogva fogyatékos ember helyzetét illeti; ennek terheit többé-kevésbé valamennyi modern társadalmi viseli. Az orvosi kezelés, a társadalombiztosítás különböző formái, a segélyek, a nyugdíjak, kegydíjak különböző mértékű költségkihatásai nem ismeretlenek előttünk. Szinte természetesen tűnik, hogy ezeket a terheket nálunk az állam, az egész társadalom viseli.

Arról, hogy az ilyenfajta "eltartás" milyen hatással van magára a beteg, fogyatékos emberre - aki egész életén át "könyöradományra" van ítélve és a pénzes postást várja tétlenül - most ne is beszéljünk.

Elég annyi, hogy a megrokkulás - a betegség -, a tanult munkára való alkalmatlanná-válás a föld országainak nagy többségében ma még egyet jelent a teljes kiszolgáltatottsággal, a nyomorral.

Nem véletlenül találta a testi fogyatékos emberre a régi társadalmi rendszer nálunk is a találó jelszót; "nyomorék". A testi fogyatékos ember kiszolgáltatottsága, fogyatékoságának szájalomkeltésre alkalmas volta ki-termelte az ember megalázásának felső fokát jelentő ősi mesterséget, a koldulást is.

Rehabilitáció hiányában a sérült, fogyatékos ember ma is eltartott és többé-kevésbé, kisebb, vagy nagyobb mértékben kiszolgáltatottsága is fennáll.

Az ilyen emberekben megfelelő szervezettel és módszerekkel nem nehéz felébreszteni a szunnyadó ambíciókat, hiszen szakadatlan vágy ég bennük a munkaképesség részbeni visszanyerésére, az eltartottság érzésének leküzdése, sőt a társadalmi hasznosság irányában is.

A fásultság és a közöny - hasznos tevékenység hiányában - egy idő után még akkor is fellép a sérült, fogyatékos embernél, ha anyagi viszonyai elviselhetők, kielégítőek. Igazi életcélt ezeknek az embereknek - éppen úgy, mint az egészségeseknek - csak maga az alkotó munka és az ezzel együttjáró sikerélmények jelenthetnek.

A korszerű orvostudomány segítségével az életet meg lehet hosszú évekkel hosszabbítani, de ezeket az éveket igazán gazdaggá tenni csak a hasznosság érzése tudja.

Ezek a pszichológiai tényezők a forrásai annak, hogy a csökkent munkaképességű aktív rehabilitált dolgozók szorgalma, áldozatkészsége - és bizonyos rutin elsajátítása után az egyéni teljesítőképessége - nem egyszer nagyobb, mint teljes munkaképességű társaiké.

/Lásd: I/3-as számú melléklet/

Számtalan kategóriája van a csökkent munkaképességű embernek és számtalan módszere és formája foglalkoztatásuknak. Azt azonban egységesen meg lehet állapítani, hogy az alkotó munkában való beilleszkedés jelenti számukra a valóban embernek való életet, és hogy a munka, a célszerű alkotó tevékenység számukra valóban életszükséglet.

A szocialista országok egészségügyi miniszterei IX. konferenciájának határozata rögzítette:

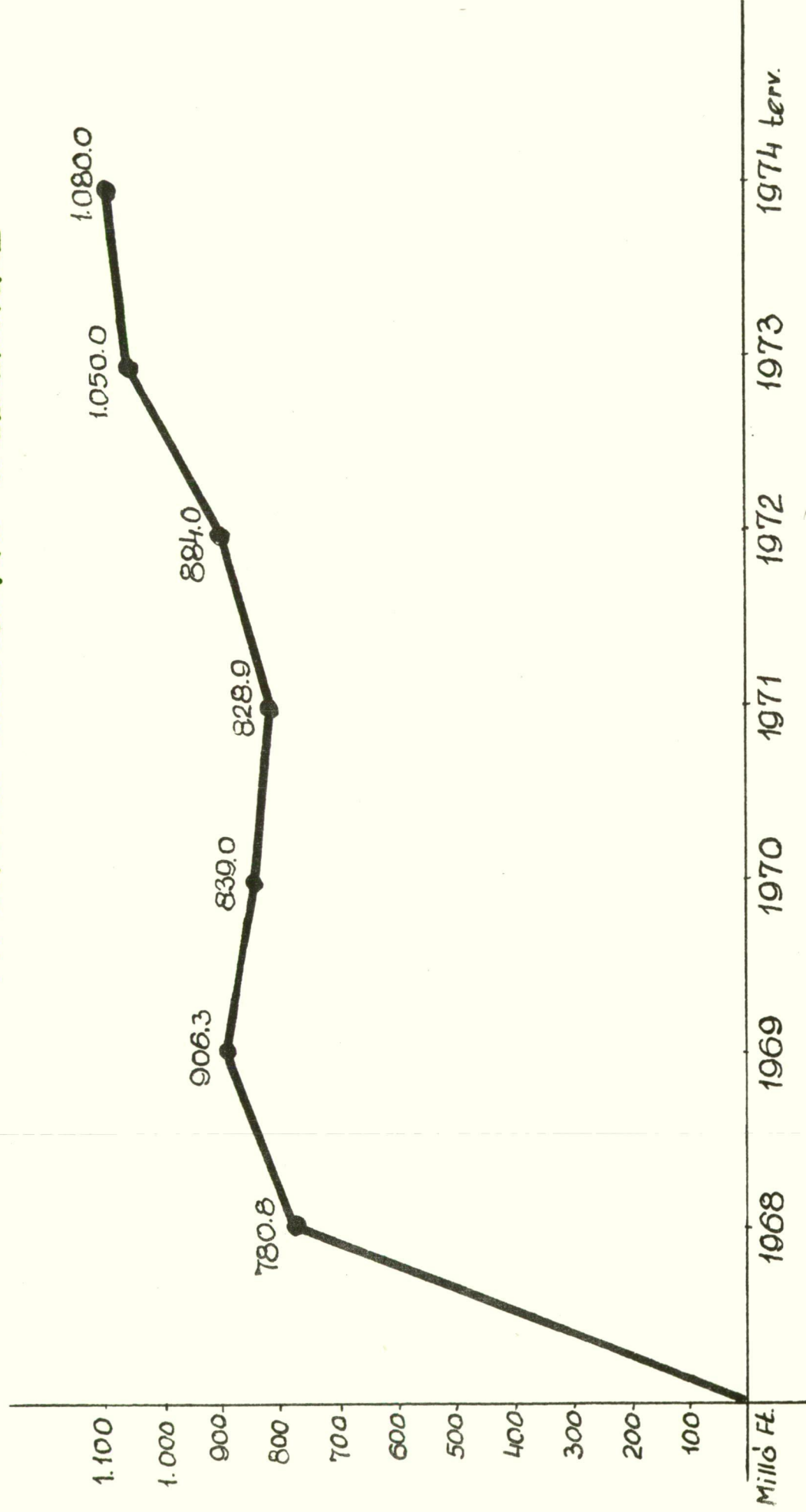
"A rehabilitáció a szocialista társadalmi rendszerben állami szociál-ökonómiai, orvosi, szakmai, pedagógiai, pszichológiai és egyéb intézkedések rendszere, amely a munkaképesség átmeneti, vagy tartós elvesztésének megelőzésével a sérült személyt a társadalomba és a társadalmilag hasznos munkához mielőbb hathatósan visszavezeti... A rehabilitáció, a maga általános koncepciójában nemcsak orvosi és szociális, hanem politikai, filozófiai, közgazdasági, pedagógiai, társadalmi és technikai kérdést is jelent, és éppen ezért szükséges, hogy megvalósításában az egész társadalom széles körben részt vegyen és optimális feltételeket hozzon létre további fejlődéséhez és a kitűzött célok eléréséhez." *

FORRÁS:

* A szocialista országok egészségügyi miniszterei IX. konferenciájának határozataiból; Praha, 1967. XI. 24.

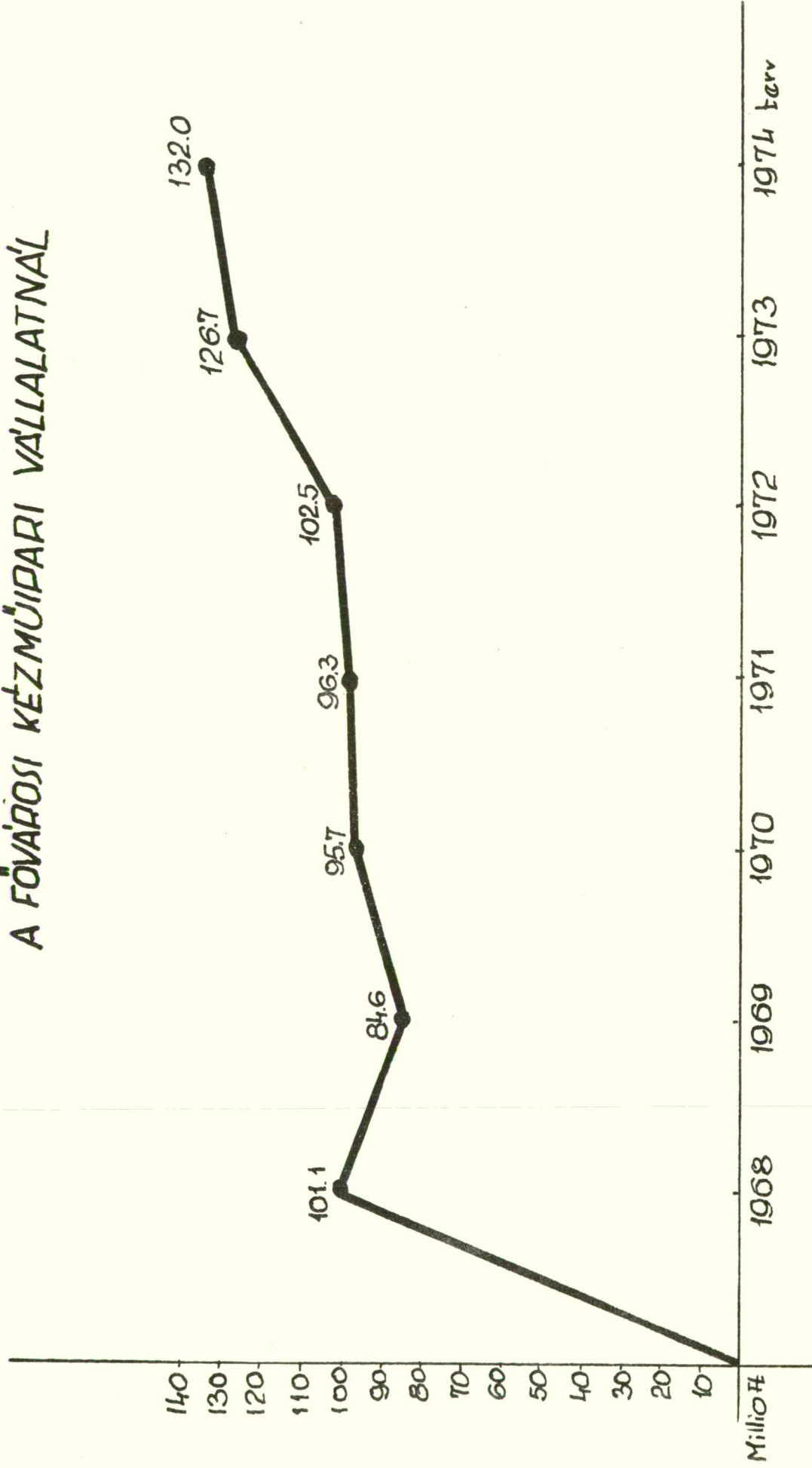
ÁRBEVÉTEL

A FŐVÁROSI KÉZMŰIPARI VÁLLALATNÁL

EREDMÉNY

A FŐVÁROSI KÉZMŰIPARI VÁLLALATNÁL

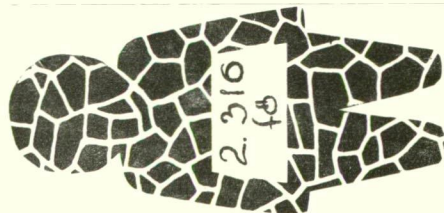

CSÖKKENT MUNKAKEPESÉGÜEK LÉTSZÁMA

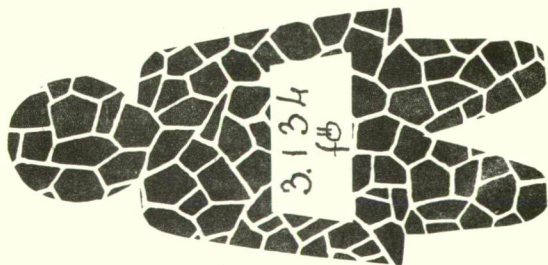
A FŐVÁROSI KÉZMŰIPARI VÁLLALATNÁL

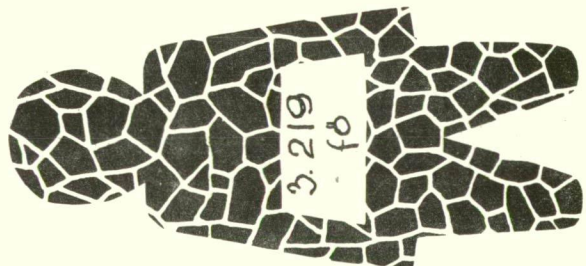
1968

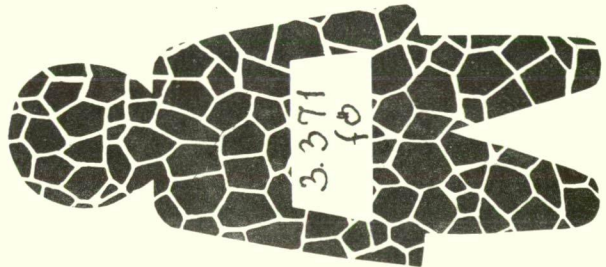
1969

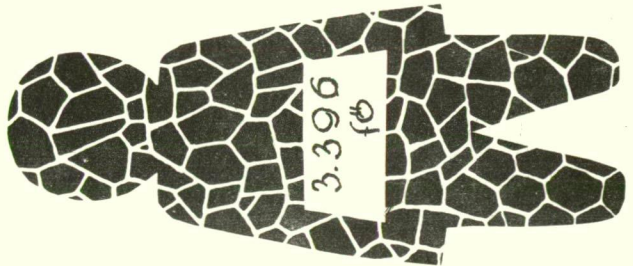
1970

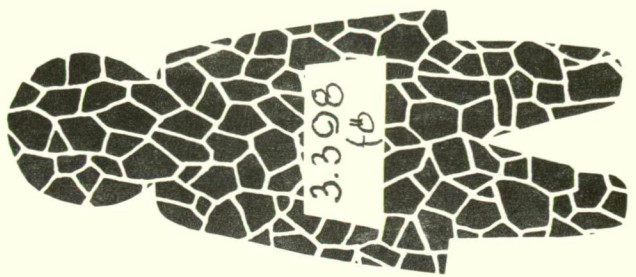
1971

1972

1973

1974

Ilyen körülmények között érünk el a rehabilitáció gazdaságosságáig. Mint már erre részletesen kitértem, a fogyatékos emberrel kapcsolatos anyagi ráfordítások a társadalom és az állam keretein belül az anyagi lehetőségek korlátai között mindenütt érvényesülnek.

A statisztikai adatok a betegségekre és balesetre vonatkozóan is ismeretek és az is, hogy ebből eredően átmeneti, vagy tartós fogyatékosság keletkezik. Van egy vitás terminológia is, amely úgy szól, hogy csökkent munkaképességűek, vagy megváltozott munkaképességűek. E mögött azt kell látnunk, hogy bizonyos károsodás következtében kétségtelenül a munkaképesség csökkenésével állunk szemben. De a másik terminológia használata arra utal, hogy e közben az ember nem veszti el valamennyi képességét, megmaradnak bizonyos képességei, amelyeknek birtokában az eredeti feltételek között munkálkodik és él.

A sérült, egészségileg károsodott, de szakszerűen és tervszerűen rehabilitált dolgozóra ma már nem is lehet alkalmazni a csökkent vagy korlátozott munkaképességű meghatározást. A foglalkozási rehabilitáció elvének és gyakorlatának megfelelő helyes értékelés; a megváltozott munkaképesség, hiszen a rehabilitált dolgozó képességei a megfelelő területen nem csökkentek, csak megváltoztak.

A rehabilitáció célja tehát nem lehet más, mint hogy a népgazdasági érdekeknek megfelelően úgy állítsa helyre vagy alakítsa ki a sérült, képességei szempontjából korlátozottá vált ember munkaalkalmasságát, hogy az úgy az egyén, az érintett vállalat, mint pedig a társadalom szempontjából a lehető leghasznosabb legyen.

Bebizonyított pszichológiai tény, hogy maga a gyógyulás folyamata is meggyorsul, ha például a balesetet szenvedett csonkult beteg már a gyógykezelés stádiumában biztató perspektivákat kap további sorsát illetően. Ilyenkor az orvos gyógyító tevékenységét nagyszerűen kiegészítené a rehabilitációs szaktanácsadó munkája, aki a beteg hajlandóságainak és érdeklődési körének megfelelő több alternatívát is képes felvetni és példák sorát tudja elmondani hasonló esetek biztató és konstruktív kimenetelére vonatkozóan.

A rehabilitáció szakmai oldala tehát már a betegágyon elkezdődhet /el kell hogy kezdődjön/, és ehhez már nem elegendő az orvos. Amikor a beteg érdeklődését már kellő mértékben sikerült felkelteni és állapota is megengedi, akkor a gyógyintézetekben, tehát már betegállományban, meg lehet kezdeni a választott szakterület gyakorlását, összekötve a több területen általánosságban már meglévő munkatherápiával.

A választott szakma szempontjából a sérült dolgozót eleve úgy cél-

szerű orientálni, hogy a rehabilitáció eredményeként, ha nem is dolgozhat régi szakterületén, de megfelelő gyakorlat után legyen lehetősége hasonló kvalifikációs igény kielégítésére és nem utolsósorban ennek következményeként hasonló megélhetési viszonyok - életszínvonal - kialakítására.

Például: a tüdőbetegségből felgyógyult pedagógus nem taníthat többé, de megfelelő kezűgyességgel a műszeriparban, vagy a híradástechnikában, átképzés után kvalifikált munkát végezhet, és egyéni jövedelmét még növelni is képes. *

A rehabilitáció fő területe elsősorban az üzem, a munkahely. Ezért szükséges, hogy a gazdasági és a szakszervezeti tisztségviselők szervezeti formában hatékony iránymutatást kapjanak, hogy elősegítsük helyes szemléletük kialakítását, a jó, hasznosítható módszerek, a bevált gyakorlat megismerését. Az e feladatokra történő felkészítésben még nagyobb részt kell vállalniuk a szakszervezeteknek is, de igénybe kell venni a tárcákat, a különböző vezetőképző tanfolyamokat, az orvosképzéssel és továbbképzéssel foglalkozó intézményeket is.

A rehabilitáció sikere tehát az orvosi, a szakmai /átképzés, munkaeszköz- és munkakörülmény módosítás/ és a társadalmi /termelésbe való visszahelyezés, ellenőrzés, gondozás/ fázisainak összeolvasztásából áll. Elvileg helytelen "orvosi rehabilitációról", "szakmai rehabilitációról" és "társadalmi rehabilitációról" beszélni. Rehabilitációnak a három folyamat összeolvasztását nevezzük. Ha ezeket egymástól különállóan kezeljük, úgy már csak gyógyításról, szakképzésről, munkábaállításról beszélhetünk, de nem rehabilitációról.

A rehabilitáció célkitűzései és feladatai során az orvos, a gazdasági vezető és az állam szerepét elválasztani annyit jelent, mint nem érteni a rehabilitáció lényegét. Az orvos csupán elkezdí a rehabilitációt, a megfelelő szakmai vezetés ezt folytatja és az állami preferenciák - ösztönzők - során a folyamat társadalmi szinten fejeződik be. A magas szintű, szakmailag igényes és tervszerű kooperáció az, amely orvosi, munkapszichológiai, ergonómiai és közgazdasági területeken szerves egységet alkotva létrehozhatja a teljes rehabilitáció objektív és szubjektív feltételeit.

FORRÁS:

* A rehabilitált tüdőbetegek foglalkoztatásával megbízott Fővárosi Műszerkészítő Vállalat mérlegadatai.

A helyes új pályaválasztás, az orvosi, a szakmai és pedagógiai munka szerves egysége a rehabilitáció eredményeként kvalifikált szakmunkások ezreit adhatja a népgazdaságnak.

2./ A csökkent, vagy megváltozott munkaképességű dolgozók foglalkoztatásának nemzetközi és hazai tapasztalatai

A rehabilitáció ma világproblémaként vetődik fel. Az 1971-1980 közötti tíz esztendő, mint a rehabilitáció nemzetközi dekádját tették közé úgy az ENSZ, mint a KGST tanácsadó szakszervei.

A nemzetközi tapasztalatok alapján is megdőlt az a tévhit, hogy csökkent munkaképességű dolgozó csak minőségileg és mennyiségileg csökkent teljesítményre képes. Ebből következően időszerű és helyes volna hazánkban is felülvizsgálni a csökkent munkaképességűek munkábaállításával kapcsolatos rendeleteket és szabályozókat olyan vonatkozásban, hogy megfelelő mértékben ösztönzik-e a vállalatokat és tanácsokat a korlátozott képességű dolgozók munkábaállítására és a rehabilitációra. *

A gyorsabb előrelépés érdekében meggondolás tárgyává kell tenni a Lipcsei Nemzetközi Rehabilitációs Szeminárium megállapítását, amely szerint a szocialista államokban jelenleg érvényben lévő törvények gátlólag hatnak a rehabilitációs tevékenységre és ezáltal elsősorban szemléleti, másodsorban gyakorlati vonatkozásban állandó hibaforrásként szerepelhetnek. **

Vannak olyan országok - ahol az állami preferenciák belépését csak a legalább 70 százalékból csökkent munkaképességű dolgozókat foglalkoztató, úgynevezett célvállalatok és célszövetkezetek kapják meg és ez nagymértékben ösztönzi is ezeket a rehabilitáció irányában. Ezekben az esetekben azonban a csökkent munkaképességűek minősítése 3 kategória szerint történik.

Ezekben a szocialista országokban enyhe, közepes és súlyos munkaképességcsökkenés eseteiben évenkénti felülvizsgálat alapján állapítják meg a rehabilitált, vagy rehabilitálandó dolgozók kategória szerinti besorolását, bérezését, illetve teljesítmény követelményét.

FORRÁS:

- * A Magyar Rehabilitációs Társaság Nagygyűlése állásfoglalásai Budapest, 1973. október 12-13.
- ** "A rehabilitáció szociális aspektusai" c. kiadvány; Leipzig, 1971. november 25.

Tehát aki rokkant és könnyített munkára vagy csökkent munkaképessége miatt rehabilitációra utalt; az minden körülmények között bekerül valamilyen preferált kategóriába és csökkent munkaképességűnek számít, akár 20-, 30-, 40-, vagy ennél magasabb rokkantságának a foka.

És ez az a terület, ahol ma hazánkban a csökkent munkaképességűek foglalkoztatásának legnagyobb ellentmondása jelentkezik.

Képzeljük el, hogy egy vállalat vagy szervezet vezetői - beleértve a részlegek, műhelyek vezetőit is -, a csökkent munkaképességű dolgozók létszámának százalékos arányában, vagy az összlétszámhoz viszonyított abszolút számának növelésében érdekeltek. Ez esetben a jelenleg érvényben lévő minősítési rendszer elvileg arra ösztönzi a vezetőket, hogy a 20-, 30-, 40-, százalékos rokkantak mielőbb elérjék a 40 százalékos rokkantságot, vagyis állapotuk romoljon, munkaképességük csökkenjen. Ez az ösztönzés és érdekeltség ellentétben áll a rehabilitáció nemzetközi elvével csakugy, mint gyakorlatával.

Ma már a SZOT és a szakszervezetek illetékes vezetői és érzékelik ezt az ellentmondást és a közeljövőben feladatai között szerepel ennek feloldása.

Állításom alátámasztására itt közlök példaként egy kivonatot a Bolgár Munkaügyi és Szociális-Gondoskodásügyi Minisztérium szabályzatából, amely a Néptanácsok mellett működő, csökkent munkaképességűeket foglalkoztató speciális vállalatok és a rokkantak termelőszövetkezetének munkájára vonatkozik.

"A csökkent munkaképességűként foglalkoztatott munkások konpenzációként és bérpótlékként fizetést kapnak a munkaképesség csökkenés fokának /rokkantságnak/ megfelelő százaléktól függően. A normák csökkentésének pontos mértékét /százalékát/, amelyért minden csökkent munkaképességűként foglalkoztatott bérpótléket kap, a következő összetételű bizottság állapítja meg:

Igazgató, /szövetkezet esetében elnök/ üzemorvos, a szakszervezeti bizottság képviselői a következő értékek szerint:

I. rokkantsági csoport testi fogyatékosok	30-50 %-ig
/súlyosak/	
II. " közepesen csökkentképességűek	30-50 %-ig
III. " nyugdíjasok, életkor, vagy családi körülmények alapján csökkent munkaképességűek	
/enyhébb esetek/	15-30 %-ig

Ugyanez a bizottság megállapítja minden csökkent munkaképességű dolgozó megterhelésének maximális felső határait. A jelen szabályzat alapján megállapított bérpótlékok teljes összegét a "rehabilitációs alapból" fedezik." * *

Saját megjegyzésem: A rehabilitációs alapot nagyrészen a csökkent munkaképességűeket foglalkoztató vállalatok és szövetkezetek eredményéből tartalékolják, kisebb részben tanácsi-állami költségvetésből juttatják. A jelentős beruházásokat nagyobb részben állami, tanácsi támogatásból, valamint erősen preferált hosszulejáratu hitelekkel hajtják végre.

Minisztertanácsi ülésen hangzott el:

"A csökkent munkaképességűekről való intézményes gondoskodás fejlődött, foglalkoztatásuk szervezettebbé vált. Olyan tapasztalat is van azonban, hogy a vállalatok ezeket a dolgozókat nem a szakmai képzettségüknek megfelelő eredeti, vagy azzal egyenértékű, hanem alacsonyabb jellegű munkakörben foglalkoztatják." * *

1973. január 1-én életbelépett a munkaügyi, egészségügyi és pénzügyminiszteri kiegészítő rendelet, amely hangsúlyozza:

"A csökkent munkaképességű dolgozókat a vállalatok kötelesek elsősorban eredeti munkakörükben és szakmájukban, ha ez nem lehetséges, akkor vállalaton belül olyan munkakörben foglalkoztatni, ahol egészségük további romlása nélkül szakképzettségüket hasznosítani tudják."

Hazánkban a csökkent munkaképességűeket foglalkoztató célvállalatok és szövetkezetek megalakulásuk óta megfelelő, és nemzetközi méretekben is kiegyensúlyozottnak tekinthető állami támogatásban részesülnek.

Ezek a vállalatok azonban a munkaképes csökkent munkaképességű dolgozóknak csak elenyésző hányadát tudják foglalkoztatni, viszonylag kis számuk, volumenük és korlátozott lehetőségeik folytán. A társadalmi szintű és a tényleges igényeket megközelítő megoldást a csökkent munkaképességű dolgozók munkába állításának országos és általános tanácsi és vállalati érdekeltsége hozhatja meg.

FORRÁS:

* A Bolgár Munkaügyi és Szociális-Gondoskodásügyi Minisztérium szabályzata. Kiadta: M.Misev miniszter Szófia, 1971. V. 11.

* * Részlet a Minisztertanács 1972. október 19-i ülésének anyagából.

/Lásd: I/4-es számú melléklet/

3./ A bedolgozói rendszer főbb összefüggései a szociál-
politika és gazdaságpolitika vonatkozásában

A rendes, vagy csökkent munkaidővel szervezett benti üzemi foglalkoztatás bizonyult a kialakult gyakorlat alapján a leghatásosabbnak, és leghasznosabbnak a csökkent, megváltozott munkaképességű dolgozók munkábaállítása és foglalkoztatása tefén. Vannak azonban olyan esetek is, ahol a mozgás nagyfokú korlátozottsága vagy helyhez kötöttsége miatt az üzemi foglalkoztatás nem lehetséges, vagy rendkívüli nehézségekbe ütközik.

Az ilyen esetekben kapcsolódik a csökkent munkaképességű dolgozók foglalkoztatása az otthon végzett bedolgozói munkához.

És itt el is érkeztünk egy olyan ellentmondáshoz, amely a jelenleg érvényben lévő rendeletek felülvizsgálatát igényli, amikor a csökkent munkaképességű dolgozók védelmére hozott kormányhatározat és annak végrehajtása tárgyában kiadott MÜM - EÜM - PM sz. együttes rendelet félévvel követte a bedolgozói foglalkoztatás és tevékenység fokozását előmozdítani kívánó külön rendeletet.

Itt figyelmet kell szentelnünk annak a ténynek, hogy a csökkent munkaképességű dolgozók foglalkoztatásának jelentős hányada hazánkban és más országokban is a bedolgozói konstrukció keretei között valósul meg.

/Lásd: I/5-ös számú melléklet/

A két rendelet egyeztetése abból a szempontból kívánatos, hogy a bedolgozói munkalehetőségeket mindaddig, amíg erre igény van, célszerű volna - területi elv alapján - elsősorban csökkent, vagy korlátozott munkaképességű dolgozók részére, mint védett munkahelyeket, illetve lehetőségeket fenntartani.

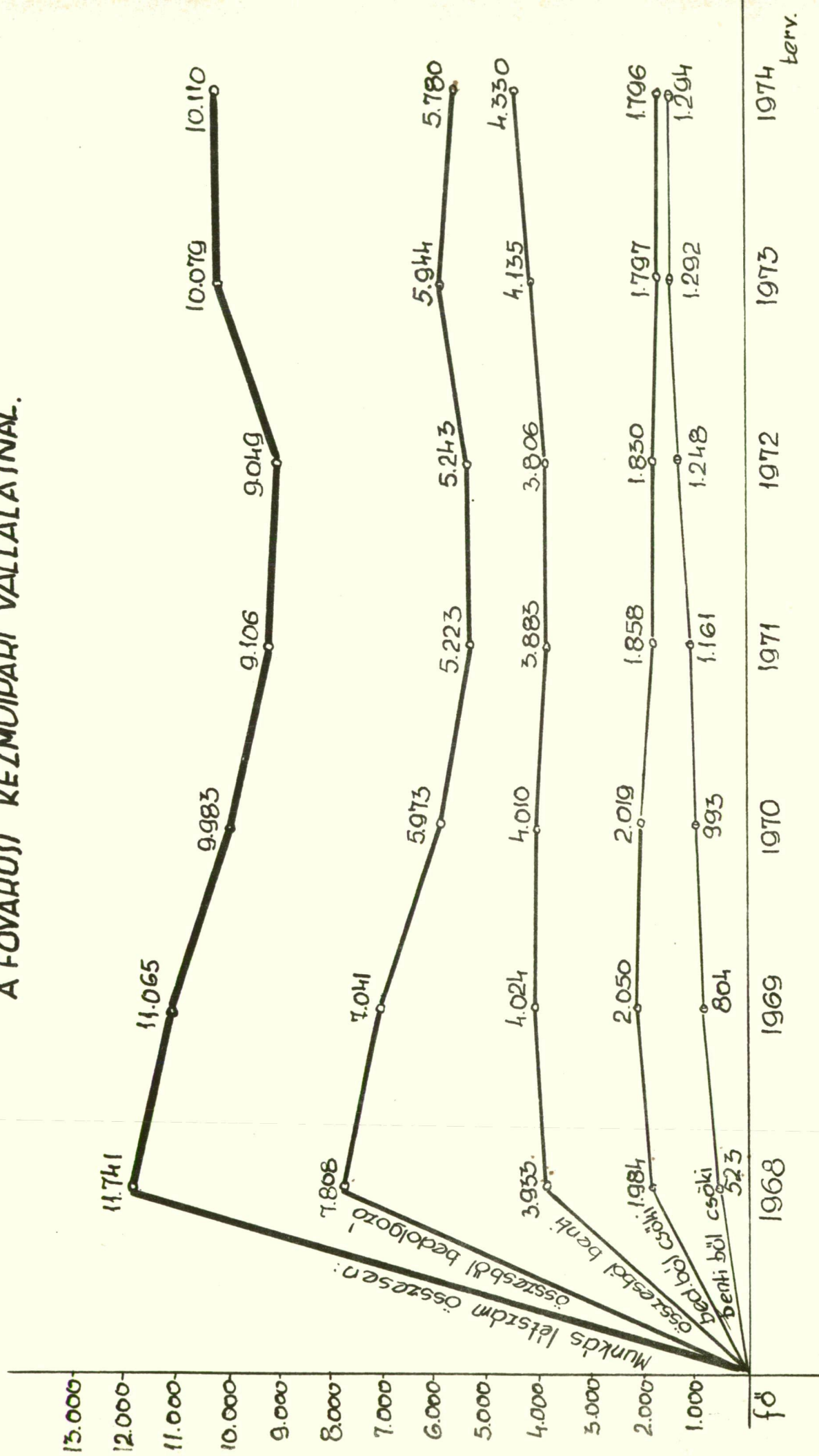
Meg kell azt is állapítani, hogy a bedolgozói munka a maga viszonylag alacsony költség és rezsi tételeivel, rugalmasságával és mozgékony-ságával hazánkban is teljes mértékben bevált.

Felvetődik azonban - és itt megint nem nekünk kell kitalálni valamit - a bedolgozói konstrukció gazdaságosságának alapvető követelménye. Hogyan lehet Japánban a tranzisztoros berendezés, Olaszországban a cipő-felsőrészkészítés, Svájcban az óragyártás bedolgozói rendszerben gazdaságos?

Természetesen úgy, hogy a szerelési munkát otthon végzik, de az előkészítő munkaműveleteket a legkorszerűbb automata gépek öntik. A korszerű

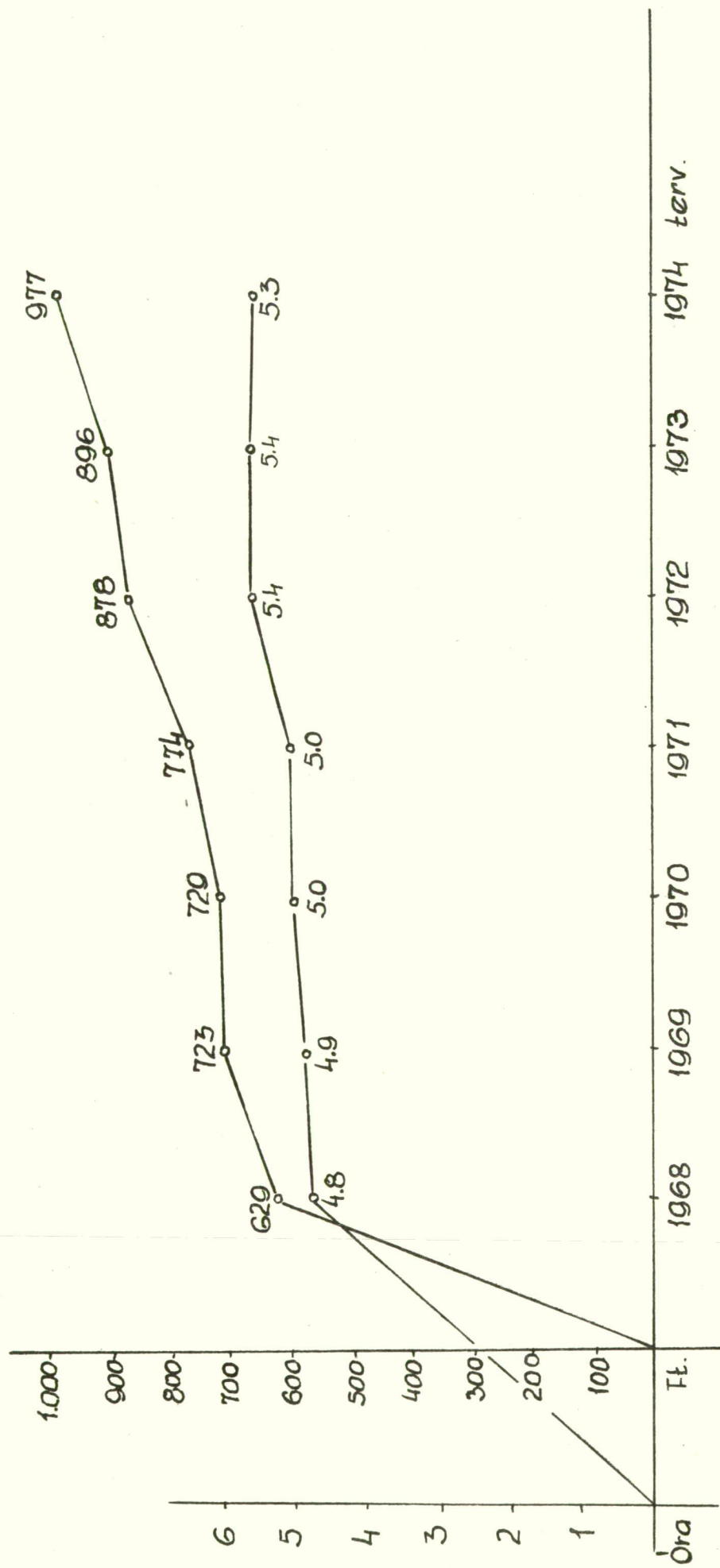
I/4.

MUNKÁS LÉTSZÁM. A FŐVÁROSI KÉZMŰIPARI VÁLLALATNÁL.

BEDOLGOZÓK ÁTLAGKERESETE ÉS TELJESÍTET NAPI ÁTLAG NORMAÓRÁI.

A FŐVÁROSI KÉZMŰIPARI VÁLLALATNÁL.

bedolgozói konstrukció alapja tehát a korszerű, világszinvonalon álló előkészítő és befejező munkaműveleteket biztosító bázisüzemek létrehozása, amelyek időben és folyamatosan képesek megfelelő minőségű és mennyiségű szabványalkatrész előállítására is.

A jól működő szállítmányozást, valamint a befejező munkaműveletek magasszintű gépesítését és a modern adjusztálást, csomagolást is úgy kell felfognunk tehát, mint a jól szervezett, korszerű bedolgozói konstrukció nélkülözhetetlen részeit. Ezek nélkül ma már nem képzelhető el jó működő, gazdaságos és bedolgozók tömeges foglalkoztatására szervezett munkahely.

Azok a vállalatok, szövetkezetek, amelyek a bedolgozói konstrukcióban eredményeket értek el, felismerték ezt, és az új gazdaságirányítási rendszer lehetőségeivel élve bázisüzemeiket sorra-rendre korszerűsítették, tökéletesítették.

A bedolgozói munka hazánkban elsősorban a tanácsi és szövetkezeti ipar területein fejlődik ki, és gazdaságossága kétségtelen. Meg kell azonban azt is állapítanunk, hogy a gazdasági hatékonyság mellett a jól szervezett bedolgozói tevékenység elsőrendűen szolgálja a szociálpolitikai feladatok végrehajtását is.

A csökkent munkaképességű dolgozók foglalkoztatásán túl a bedolgozói tevékenység elősegíti ugyanis a nyugdíjasok, a többgyermekes anyák foglalkoztatását és munkábaállítását is, új üzemek létesítésének igénye nélkül.

A bedolgozói hálózat szélesítése, valamint bizonyos otthon elvégezhető munkaműveletek megszervezése hasznos teret szabadíthat fel több esetben helyhiánnyal is küzdő ipari üzemeinkben, lehetőséget adva ezután a korszerű technikai és technológiai folyamatok jelentősebb beruházások nélküli bevezetésére.

A bedolgozók általában saját termelőeszközeikkel végzik munkájukat és változó rezsi térítést kapnak az igénybevett villanyenergiáért, illetve lakáshasználatért, valamint termelőeszközeik karbantartásáért. A bedolgozók többsége hazánkban még ma is csupán jogviszonyban dolgozik, ami számukra feltétlenül előnytelen, mert ilyen körülmények között nem jár részükre - a nyereségrészesedésen, vagy osztalékon kívül - jóformán semmiféle kedvezmény.

Itt meg kell említeni azt is, hogy a bedolgozókra vonatkozó új rendelkezések módot adnak egy szerződéses, úgynevezett speciális munkaviszony létrehozására, amelyben az elvégzett munkaóra és teljesítmény arányában már jár fizetési szabadság és a dolgozó hibáján kívül bekövetkező munkaidő-kiesést a munkaadónak állóórában kell megtéríteni.

Ezzel a lehetőséggel azonban még viszonylag kevés esetben éltek vállalataink, miután például az alapanyagok beszerzési nehézségeiből származó kieséseket ebben az esetben a munkáltatónak kellene vállalnia a bedolgozók vonatkozásában is. Ha pedig mégis létrejönnek ilyen szerződések, akkor ezek elsősorban a teljes munkaidőt kidolgozni képes, kvalifikált szakmunkásokra korlátozódnak.

A csökkent és mozgásukban korlátozott képességű dolgozók számára azért is kedvező a bedolgozói munka, mert nincs kötött munkaidő és havi 250.- forintot meghaladó jövedelmet vonzó teljesítmény után a dolgozó folyamatosan biztosíthatja nyugdíjjogosultságát.

Feltétlenül meg kell említeni azt a tényezőt is, hogy a bedolgozói munka több szakágazatban az átlagosnál magasabb képesítést, nagyobb gyakorlatot és szakmai képzettséget tételez fel.

Például: a ruhaiparban bedolgozóinknak szinten minden munkaműveletet el kell tudniuk önállóan végezni, míg a benti üzemi szalagon, vagy csoportban dolgozók tartósan csak egy meghatározott munkaműveletet végeznek el.

Néhány évi bedolgozói tevékenység után a tanácsai és szövetkezeti szektorokban különösen érvényesülő gyakori cikkváltozások és átállások következtében a dolgozó sokoldalú szakmunkássá válhat a könnyűipar több szakmájában. Például: alsó és felsőruházati termékek előállítása, bőrdíszműipar, cipőfelsőrész készítés, sikkötés, díszműáru- és kulturcikk előállítása stb.

/Lásd: a I/6-os számú mellékletet, amely szemlélteti a Fővárosi Kézműipari Vállalat területén foglalkoztatott csökkent munkaképességű dolgozók százalékos arányát a különböző szakágazatokban./

A csökkent munkaképességű, otthonukhoz kötött rutinos bedolgozók segítségével a foglalkoztató vállalat szükségszerű cikkváltoztatásait a piac igényeinek és értékítéletének megfelelően gyorsan, rugalmasan tudja változtatni, alkalmazkodva a gyakran változó kül- és belkereskedelmi igényekhez.

A gyakorlat cáfolta meg azt a maradi szemléletet és hiedelmet, hogy a bedolgozói konstrukció nem alkalmas egyöntetű és hosszuszériás gyártásra.

A kül- és belkereskedelem növekvő igényének kielégítése igazolja, hogy a minőségi és mennyiségi követelmények magasszintű biztosítása a bedolgozói munka szervezésénél a jó előkészítés, a megfelelő ellenőrzés és a korszerű befejező munkaműveletek kérdése.

CSÖKKENT MUNKAKEPESSEGÜEK LÉTSZÁMÁNAK MEGOSZLÁSA PROFILONKÉNT.

A FŐVÁROSI KÉZMŰIPARI VÁLLALATNÁL.

1973

PROFIL MEGNEVEZÉSE:	ÖSZ. LÉTSZÁM	EBBÖL CSÖKI	%
textilruházat	4.152	982	23,9
kötöttáru	2.063	791	37,6
lábbeli	307	166	53,5
bőr - műbőr - műanyag	2.772	408	14,5
üveg - gumi - játék	1.144	507	46,0
műanyag - papír - rövidáru	1.217	492	37,8
szállítás	293	14	4,6
központ	207	36	18,0

Ha a szociális célok és a gazdasági hatékonyság összhangjának követelményeit és lehetőségeit vizsgáljuk, akkor a csökkent munkaképességű bedolgozók munkadarabjainak házhozszállítása, valamint az általuk elkészített kész- illetve félkész termékek visszaszállítása szinten klaszszikus például szolgál.

A bedolgozókat - de különösen a csökkent munkaképességű bedolgozókat - súlyosan terheli és gátolja teljesítményükben a kiadott munka személyes szállítási kötelezettsége. A gyakorlat szerint azok a bedolgozók, akik a szállítást maguk végzik - bármilyen folyamatos is a munkaellátás - kénytelenek számolni legalább hetenként 1 alkalommal a szállítás munkanapjának majdnem teljes mértékű kiesésével. Ezért ugyanis a bedolgozó semmiféle térítést nem kap. A szállítással együttjáró fizikai igénybevétel, a közlekedési költségek és a bedolgozók szinte elkerülhetetlen torlódása a munkahelyen, valamint az ehhez kapcsolódó hosszadalmas várakozási idő mind olyan tényező, amelyek munkakiesést, fokozott fáradtságot és bizonyos értelemben ideg-munkát is jelentenek.

Különösen az őszi-téli időszakban és nagyobb távolságok esetén a zsúfolt közlekedési eszközön jelent ez a körülmény az átlagosnál is nagyobb megterhelést a bedolgozók számára. Ezt a fáradtságos "üres" járatot hivatott kiküszöbölni a bedolgozói munka házhozszállításának megszervezése.

/Lásd: I/7-es számú melléklet/

A tökéletes megoldást azokban az országokban tapasztaltuk, ahol egyszeri szállítással 3-4 hétre képesek ellátni munkával az otthon dolgozó munkaerőket. Ezt különösen az Orosz Össz-Szövetségi Föderatív Köztársaság területén szervezett és csökkent munkaképességű bedolgozókat is foglalkoztató üzemekben láttuk.

Kiemelés fenti tárgyban végzett tanulmányut jelentéséből; egy nyereséges textil-konfekció üzemre vonatkozóan:

"Jelenleg az üzemben 1300 fő dolgozik - két műszakban. Ebből 900 fő csökkent munkaképességű. Az összlétszámból 250 fő csökkent munkaképességűt bedolgozói konstrukcióban foglalkoztatnak, akik részére a munkát havonta gépkocsival lakásra, és a félkész terméket visszaszállítják.

A bedolgozók túlnyomó többsége a vállalat tulajdonát képező géppel dolgozik. A bedolgozók napi átlagos munkaideje 4-5 óra. Ez alatt az idő alatt 70 rubeles havi átlagkeresetet érnek el, amelyen belül a minimum 50 rubel, a maximum 100 rubel. Hasonló munkakörben a benti dolgozók átlagkeresete ebben az üzemben 130 rubel.

Az üzemben foglalkoztatott nyugdíjasok lényegében nincsenek korlátozva kereset szempontjából. Ebben a szakmában havi 100 rubel keresetig, illetve teljesítményig a nyugdíjtól függetlenül dotálják őket, míg 100 rubel kereseten felül a nyugdíj 50 százalékát levonja az állam". * Sajnos a bedolgozók hosszabb időre való ellátására nálunk ma még nincs lehetőség az anyagellátási problémák és a megrendelések rapszódikus volta miatt.

Mégis az a számításokkal alátámasztott egyértelmű gyakorlati értékelés alakult ki, hogy hetenkénti szállítás mellett is érdemes és gazdaságos a bedolgozói munkát házhozszállítani. A gazdasági számítások azt igazolják, hogy mozgékony 0,8 - 1 tonnás zárt tehergépkocsikkal és megfelelő beosztással, egyenként 50-60 bedolgozót el lehet látni munkával hetenként, a területi elv alapján történő munkaszervezés útján.

A gépkocsi fenntartási kiadása, az üzemanyag és a gépkocsivezető, valamint kocsisísérő javadalmazásaival együttjáró ráfordítások bőségesen megtérülnek a realizált többletérték, e növekvő teljesítmény és az ezekből képződő akkumuláció révén.

Vállalati tapasztalatok például azt igazolják, hogy azonos létszámu, zömében csökkent munkaképességű, gyakorlott, 60 fős műhímző bedolgozói csoport átlagos napi teljesített normaórája 3,5 norma h/nap-ról 4,9 norma h/napra emelkedett a házhozszállítás megszervezése után.

Ez a többlet-teljesítmény hozzávetőlegesen 2100 norma-óra teljesítménynek felel meg, és annyit jelentett, mintha hasonló teljesítményű újabb 24 fő bedolgozót tudtunk volna beállítani. A házhozszállítás megszervezése után ez a zömében csökkent munkaképességűeket foglalkoztató bedolgozói csoport az önelszámolás elvének megfelelő vizsgálatok eredményeként a realizált haszon szempontjából 2,4 %-ról 3,8 %-ra emelkedett.

Ugyanakkor megkiméltük a bedolgozókat a részükre terhes szállítástól; a várakozási és szállítási, korábban inproduktív időt átalakítottuk produktív munkává. A bedolgozók havi jövedelme a szállítás megszervezése után 720.- forintról 840.- forintra emelkedett átlagban.

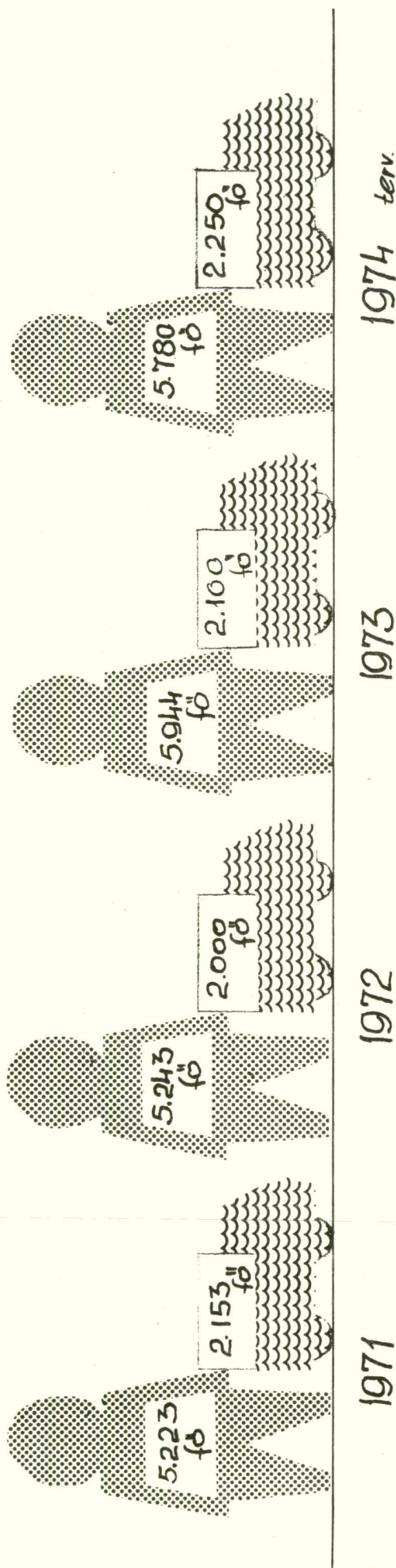
FORRÁS:

* Tanulmányutról jelentés, amelyet 1970-ben az Orosz Összövetségi Föderatív Köztársaságban az "invalidusokat" foglalkoztató üzemekben tapasztaltakról írtunk.

I/7.

BEDOLGOZÓK LÉTSZÁMÁBOL HÁZHOSZÁLLÍTÁS- BAN RÉSZESÜLŐK SZÁMA.

A FŐVÁROSI KÉZMŰIPARI VÁLLALATNÁL.

Hozzávetőlegesen így alakult a több mint 2000 megfigyelt, kétharmad részben csökkent munkaképességű és különböző szakmában foglalkoztatott bedolgozó esetében a helyzet, a munkadarabok házhozszállításának megszervezése után.

A szocialista intézkedés gazdasági hatékonyságát és összhangját itt aligha lehet a tévyszámok alapján elvitatni. Természetesen nem lehet számitáson kívül hagyni az alkalmazott korszerű pontos előkészítést, sőt a viszonylag magas minőség irányában ösztönző bérrendszer szerepét sem, éppen úgy, mint a pontos szakmailag kifogástalan eligazítást, betanítást és ellenőrzést.

A bázisüzemek és munkakiadók vezetőinek és dolgozóinak hozzáértése és megértése nélkül nem képzelhető el egy bedolgozói hálózat hatékony termelése.

A termelékenység, a munka gazdasági és társadalmi hatékonysága csak akkor emelkedhetik a csökkent munkaképességűeket foglalkoztató bedolgozói részlegekben, ha a kétségtelenül meglévő objektív feltételeket megfelelő szubjektív tényezők is kiegészítik.

Feltehető azonban most a gazdasági vezető szemszögéből a jogos kérdés; vajon a gyógyintézetek, a gyógyítás hatékonyságát nem befolyásolja-e a korszerű felszerelés objektív feltételein túl - az orvos és az ápoló-személyzet szubjektív magatartása? E két egymástól elválaszthatatlan tényező a rehabilitáció egyetlen fázisában sem különülhet el.

Most pedig térjünk rá a bedolgozói munka otthoni körülményeire. Ha azt állítjuk, hogy hazánkban a csökkent munkaképességűek foglalkoztatásának egyik fő területe a bedolgozói munka, akkor elkerülhetetlenül foglalkoznunk kell az otthoni, általában a családi közösség keretein belül végzett, termelő tevékenység körülményeivel és feltételeivel is.

A bedolgozói munka hatékonyságát befolyásoló tényezők között szociológiai vizsgálataink kiterjedtek a lakáskörülményekre, a családtagok számára, a munkaeszköz minőségére, állapotára, a képesség és képesítés fokára, valamint az általános munkakörülményekre. *

FORRÁS:

* Szociológiai vizsgálatok eredményei és megállapításai a Fővárosi Kézműipari Vállalatnál.

Ezek az egyenként és összességükben is jelentős tényezők ugyyszólván bedolgozónként változó képest mutatnak. Mégis van néhány olyan általánosítható tapasztalat, amelyek segítségével és számbavételével a bedolgozó munka hatékonysága növelhető.

Ilyen például: különösen csökkent munkaképességű rehabilitált dolgozók esetében a rendszeres orvosi megfigyelés és kezelés feltételeinek megszervezése.

A szakorvos és a gazdasági vezető közötti állandó együttműködés az eredményes és tartós rehabilitáció egyik elengedhetetlen feltétele; nevezhetjük ezt "munkaerő-karbantartásnak" is. Az orvos jelenleg megállapítja a rehabilitálandó dolgozó munkaképesség csökkenését, de a munkábaállítás után már nem kísérik figyelemmel a rehabilitált dolgozó egészségi állapotának - munkabírásának - pozitív, vagy negatív alakulását.

Pedig ez minden országban és területen meglévő és funkcionáló szervezet, ahol tervszerűen és intézményesen foglalkoznak a rehabilitációval.

Számos olyan vállalatot láttunk a szocialista tábor országaiban, ahol az üzemekben korszerű szakorvosi rendelőintézet, sőt gyógytornász, fizikótherápia, és szak-pszichológus foglalkozik a csökkent munkaképességű dolgozók fizikai és pszichikai állapotával.

Ilyeneket láttunk például: Bulgáriában, Lengyelországban és a Szovjetunióban, ahol ma már rehabilitáltakat foglalkoztató új üzemek és intézmények nem is létesülnek hasonló szervezetek kialakítása és kellő felszereltség nélkül.

Meg kell jegyezni, hogy az ilyen intézmények jelenléte és költségei a helyi vezetők véleménye szerint a rehabilitált dolgozók kondícióban tartása és munka-, valamint teljesítőképességük fokozása révén mindig előnyösen befolyásolják a munka hatékonyságát és a termelékenység alakulását. *

A mai tényleges helyzetet vizsgálva azonban ne legyünk a kíváncsiak szempontjából maximalisták. Meggyőződésem, hogy az ország és vállalataink erőforrásainak növekedése hazánkban is mind több területen megteremti a rehabilitációval foglalkozó és a csökkent munkaképességűek állapotának ja-

FORRÁS:

* Tanulmányutak jelentései 1967, 68 és 69-ből a bolgár, lengyel és szovjet célvállalatok, szövetségek és felügyeleti szerveik tapasztalatairól.

vitását, kondíciójának és munkabírásiának minél tartósabb fenntartását szolgáló helyi intézmények és szervezetek hálózatát.

A ma feladatai között azonban van néhány olyan megvalósítható és elérhető, a perspektivikus célok irányában ható módszer és eszköz, valamint lehetőség, amelyekre a felmérések és tapasztalatok alapján fel kell hívni az illetékes szervek és a közvélemény figyelmét.

Ilyen például: a csökkent munkaképességű dolgozók - akár benti, vagy akár bedolgozói - foglalkoztatásának esetében a munkahely megfelelő megvilágításáról, az alkatnak megfelelő munkaszék és munkaeszközök biztosításáról való gondoskodás.

Ma már a "munka komfortja" a tőkés vállalkozások tulajdonosai szerint sem jelent valamiféle felesleges luxust. *

4./ A nyugdíjasok foglalkoztatásának néhány főbb kérdése

Ma már nemzetközi viszonylatok között kormányzati szinten foglalkoznak a nyugdíjas korosztályok termelő munkába való bevonásának problémáival.

Hazánk nyílt gazdasága és az ezzel összefüggő munkaerőgazdálkodási problémák most és a jövőben is egyre intenzívebben felvetik a rendelkezésre álló munkaerők lehető optimális felhasználását, a népgazdasági tervek végrehajtása és az osztályadalmi hatékonyság érdekében.

A tapasztalatok szerint a nyugdíjas korosztályok legnagyobb részénél tartósan felmerül a társadalmi munkamegosztásba való további bekapcsolódás igénye.

Ennek részben anyagi okai vannak, de ugyanakkor nem lebecsülendő az pszichológiai tényező sem, amely az idős, de még munkaképes emberek szakmai ambíciójával és hasznosságérzésével áll összefüggésben.

Az eltartottság és kirekesztettség érzete a legmagasabb és a megélhetést teljes mértékben biztosító nyugdíjak mellett is nyomasztóan hat az egész életét aktív munkában eltöltött emberre.

A társadalmi kötelezettség-érzetten tulmenően közvetlenül a családon belül sem közömbös, hogy a nyugdíjas szakember nap mint nap bizonyítani

FORRÁS:

* A Vasas Székházban megtartott Országos Ergonómiai Konferencia anyagából, 1971. XII. 9.

tudja: szükség van rá, igényt tartanak aktív tevékenységére, tapasztalataira, tudására.

A Szocialisztikus Szovjetunió e témakörben ma kialakult helyzetéről többek között a következőket írja:

"Az átlagos életkor emelkedésével és az idős, de gyakorlatilag még teljesen munkaképes emberek lakosságon belüli részarányának növekedésével kapcsolatban napjainkban intézkedéseket hoztak arra, hogy a vállalatoknál szélesebb körben használják fel a nyugdíjasok munkáját, és növeljék anyagi érdekeltségüket a munka folytatásában a nyugdíjbavonulás után is.

Erről tanuskodnak az STKP. KB. határozatai, és a szovjet kormány elmúlt években kiadott rendeletei is. Ezek a rendeletek megfelelnek a nyugdíjasok érdekeinek is, mivel az erejüknek megfelelően vállalt munka, a hasznosság tudata fokozza életkedvüket..."

"E rendelkezések végrehajtásának eredményeképpen azoknak az öregségi nyugdíjasoknak a részaránya, akik folytatják vagy újra kezdik munkatevékenységüket, állandóan emelkedik.

Igy például: Leningrádban az utóbbi 10 év alatt a dolgozó nyugdíjasok száma majdnem négyszeresére emelkedett, és jelenleg az összes foglalkoztatottak mintegy 26 %-át teszi ki."

A különböző pozitív és negatív véleményeket értékelve a következőket rögzíti:

"A dolgozó öregségi nyugdíjasok tanulmányozása azt mutatta, hogy a teljesítmény-norma mértékét tekintve legfeljebb 5-10 %-kal maradnak el a nem nyugdíjasok munkásoktól.

Ugyanakkor sikerült tisztázni, hogy a nyugdíjasoknál a betegség következtében keletkezett munkaidő veszteség nem haladja meg az összes többi korcsoport hasonló veszteségét, a munkafegyelem pedig lényegesen jobb. A munkaidő strukturájának elemzése azt mutatja a Szovjetunióban, hogy a nyugdíjasok csoportjában az operatív idő részaránya magasabb, mint a másik csoportban, mivel a nyugdíjasok kitarthatóak és gyakorlatilag nem hagyják abba a termelési tevékenységet, kívülálló ügyek vagy beszélgetés miatt.

A munkás hibájából származó munkaidő veszteség ebben a csoportban lényegesen alacsonyabb, mint a fiataloknál.

A munkástól független munkaidő veszteség a nyugdíjasoknál szintén alacsonyabb, mint a fiatal munkásoknál, ami közvetve arról tanuskodik, hogy a nyugdíjasok figyelmesebben és gondosabban viszonyul-

nak a munkahelyükhöz.

Természetes, hogy a nyugdíjasok életkori sajátosságaik miatt egészében elmaradnak a fiatalabb munkatársaikhoz képest, a munka termelékenységét tekintve. Munkájuk felhasználása azonban lehetővé teszi, hogy teljes mértékben biztosítsuk a munkatermelékenység elégséges szintjét.

Nincs köztük olyan, aki ne teljesítené a normát. Többségük megfelelő, stabil mutatót ér el a termék minőségét tekintve. Tapasztalatuk és a munkához való lelkiismeretes viszonyuk komoly pozitív hatást gyakorol a kollektívára."

A szovjet lap elemző cikkét a következőkkel fejezi be:

"A kormányzati szervek és szakszervezetek feladatai, hogy segítsék azon intézkedések végrehajtását, amelyek a nyugdíjasok társadalmi termelésbe való bevonására irányulnak, valamint arra ösztönöznek, hogy azokban a részlegekben és olyan körülmények között foglalkoztassuk őket racionálisabban, ahol a legnagyobb hasznot hozhatják." *

Most pedig nézzünk egy, a szocialista értékeléstől meglehetősen távol eső párhuzamos véleményt ebben a témában, az NSZK területéről: **

"A születési arány visszaesése, a háború okozta demográfiai hézag, valamint az átlagéletkor növekedése folytán erősen felszaporodtak az idős emberek a lakosságban. Ugyanakkor viszont a szakmai képzés meghosszabbodása, a munkaidő megrövidülése miatt jelentősen megnőtt a munkaerő kereslet.

A 45-65 év közti korú munkavállalók, akiket tág értelemben idősebbeknek nevez a statisztika, ma már az összes foglalkoztatottak 28 %-át képezik, de 5 év múlva már 30 % felett lesz az arányuk.

Ennek ellenére a legtöbb üzemben még mindig elég nehéz az idősebb munkavállalók helyzete.

Pszichológusok és orvosok légiója küzd az előítéletek ellen, hogy ezt a helyzetet megjavítsa. Jellemző azonban, hogy a szakszervezetek is csak mostanában ismerték fel ezt a probléma komplexumot és kezdtek el foglalkozni a megoldásával.

FORRÁS:

* A Szociálistyicsjeszkij Trud 1974. 8. számából.

** A Süddeutsche Zeitung 1974. augusztus 3-i "Öregség, mint munkaügyi probléma" c. cikke

A bizonytalanság oka nem utolsósorban abban rejlik, hogy mindaddig még azt sem tisztázták, ki számít voltaképpen öregnek. De hasonlóképpen tudatlanság uralkodik az életkor és teljesítőképesség közötti összefüggések terén is. Más szóval nem járt még senki utána a kérdésnek, vajon a korral szükségképp együttjáró teljesítmény visszaesést nem egyenliti-e ki a nagyobb tapasztalat-kincs, a megbízhatóság és a jobb munkaerkölcs."

A továbbiakban így folytatta:

"A kutatók 3 nagyüzemben végeztek felméréseket: a Hoesch-féle dortmundti kohóműben, a marlhülsi Huls vegy művekben és a duisburgi Demag-nál. Ezeknél a vállalatoknál 20-25 % az 50 és 65 év közötti munkavállalatok aránya.

Noha általános a vélemény, hogy az idősebbek szakképzettség és rugalmasság szempontjából mérsékeltebb értékű munkaerők, viszont azt is elismerik, hogy megbízhatóbbak, állhatatosabbak és nagyobb felelősségérzetűek, mint a fiatalabbak. Nem is betegszenek meg gyakrabban és baleset sem adódik velük sürűbben, mint más korosztályoknál."

Fentiekből egyértelműen kitűnik, hogy a nyugdíjas korosztályokkal, mint munkaerő tartalékkal való foglalkozás gondolata, nemzetközi szintű.

Ha pedig ez így van, akkor nem kétséges, hogy nálunk is felül kell vizsgálni azokat a szabályozókat, ösztönzőket és rendelkezéseket, amelyek az adott helyzetben nem mindig teszik lehetővé az idősebb korosztályok termelő munkába való bevonását és racionális foglalkoztatását.

A Fővárosi Kézműipari Vállalat hosszú évek óta mintegy 1500 fizikai állományban lévő nyugdíjas dolgozót foglalkoztat. A ma érvényben lévő rendelkezések szerint azonban a nyugdíjas dolgozó nem tekintendő csökkent munkaképességűnek. Annak minősül viszont minden olyan 55. évét betöltött férfi, aki valamilyen okból nem érte még el a nyugdíjjogosultságot.

Viszonylag kevés és érthető módon egyre kevesebb azoknak a dolgozóknak a száma, akik 55, illetve 65 éves korban nem nyugdíjjogosultak. Kétségtelen tény a munka- és teljesítőképesség tényleges fizikai és biológiai csökkenése, különösen a fizikai dolgozók teherbirása tekintetében.

Nem véletlen az a kegyetlen, de irratlan törvény, amely miatt a fejlett kapitalista országokban már 40 év feletti bizonyos "jólkereső" munkakörökben állandó az aggodalom, a leépítéstől való félelem. Új felvételnél - ugyanezekben a munkakörökben - csak fiatal jelentkezők az esélyesek.

Természetes, hogy az egyre fokozódó intenzitást és az ezzel együtt járó fizikai-idegi igénybevételt az idősebb munkások az ottani éles verseny körülményei között egyre nehezebben bírják.

Szocialista körülmények között alapvetően más a helyzet - hiszen például rendelet intézkedik arról, hogy az un. "védett korban" /5 évvel a nyugdíj előtt/ elbocsátani, vagy alacsonyabb keresettel járó munkakörbe helyezni dolgozót csak rendkívüli esetben lehet. De vajon nem azért van-e szükség erre a védelemre, mert számolni kell már ebben a korban is a teljesítőképesség viszonylagos csökkenésével?!

Természetesen olyan tapasztalatok is vannak, hogy a középkorú, vagy ezen túljutott dolgozók - különösen szakmunkások -, a több évtizedes gyakorlat és az elsajátított munkafogások - rutin - birtokában képesek a legtöbb szakmában az átlagosnál jobb teljesítményt nyújtani úgy a minőség, mint a mennyiség szempontjából.

Amíg a dolgozó egészséges, addig a felhalmozott élet- és munkatapasztalatok pótolják ezekben az esetekben a tényleges fizikai és biológiai kopásból származó hátrányokat.

Más a helyzet a mi körülményeink között is az egészségre ártalmas, illetve nehéz fizikai munkakörökben. Itt az életkor előrehaladásával egyre fokozódnak a munkaártalmakból származó kiesések, betegségek és a nyugdíjalap megszerzése céljából az érintett dolgozók egyre fokozottabb igénybevétel mellett tudják csak tartani a fiatalabb társaik által dik-tált tempót.

Nálunk is előfordul, hogy egyes nehéz fizikai munkát végző és anyagilag csoportérdekeltségben lévő brigádoknál a kollektiva tagjai időnként mérlegre teszik az egyéni teherbíró képességet, mert ennek csökkenése természetesen kihat az átlagkeresetekre is. Ilyen esetekben számolni kell azzal, hogy a "védett" korban lévő dolgozó egyre nagyobb erőfeszítéseket kénytelen tenni pozíciójának megőrzése érdekében. Ha pedig ez a nyugdíjkorhatár elérése előtt már így van, akkor nem lehet kétségbe vonni, hogy ez követően - és az évek előrehaladásával egyre inkább - számolni kell a munkaképesség csökkenésével.

Az előbb a nehéz fizikai munkát végzőkre utaltam, de nem szabad megfeledkezni arról sem, hogy a termelő munkát végző nők többségénél sem más a helyzet.

A nődolgozók többsége fizikailag a ma még komoly megterhelést jelentő háztartási munkák, az un. "második műszak" miatt, legalább annyira igénybe van véve a nap huszonnég órájában, mint a nehéz fizikai munkát végző férfiak.

A könnyű- és vegyesiparban végzett női munka napi 8 órás ideje - amely a legtöbb esetben több műszakhoz tapad -, önmagában is komoly megterhelést jelent.

Ha ehhez hozzáadjuk a gyermekgondozás és háztartásvezetés többlet-terhelését - amely döntő százalékban ma még a nődolgozókat érinti -, nem lehet csodálkozni azon, hogy száz megkérdezett nődolgozó közül 70-80 a szabadszombatot is takarításra, bevásárlásra, főzésre stb. használja fel jelenleg is.

Számtalanszor találkozunk ilyen kijelentésekkel:

"Jó ez a szabadszombat, most legalább kényelmesebben, kapkodás nélkül elvégezhetem azt a házimunkát, amit enélkül sem tudnék megkerülni."

"Amíg nem volt szabadszombat, a napi munka és a sokszor fárasztó utazás után értem haza, vagy mentem a gyerekért az ovodába, és otthon így láttam neki a főzéshez. Estére aztán teljesen kimerültem, alig vártam, hogy az ágyba kerüljek."

És ezt fiatal, életerős asszonyok mondják!

Nem nehéz elképzelni, hogy ugyanez a megterhelés miként mutatkozik ötven éven felül.

Bár a háztartások gépesítése és korszerűsítése sokat segít ezen a komoly gondon, hosszú ideig még számolni kell azzal a reális ténnyel, hogy a nődolgozók számára a csökkent munkaidő ma még nem a pihenést és a szórakozást szolgálja elsősorban. Ebből következik, hogy az elfáradási és a megterhelési tényezők szempontjából a kor előrehaladásával nincs lényeges különbség a női és a férfi munkakategóriák között.

Sőt, mint ezt a nődolgozókra vonatkozó határozatok is tükrözik, esetenként az is előfordul, hogy a nagyobb egyéni és családi megterhelés azonos munkakörökben alacsonyabb jövedelmeket jelent a férfi dolgozókéhoz viszonyítva.

Az előtérbe került munkaerőgazdálkodási problémák a szocialista országokban és nálunk is olyan érdekeltségi formákat hoztak létre, amelyek egyrészt a nyugdíjkorhatárt elért dolgozók lehetőség szerinti további aktív és teljes foglalkoztatását kívánják elősegíteni, másrészt a már nyugdíjas dolgozókat fokozottabban kívánják - ha csak részmunkaidőben is - a termelésbe bevonni.

A szocialista táboron belül a fentiekkel kapcsolatos munkaidőt és anyagi juttatásokat a legkülönbözőbb módon szabályozzák.

A Szovjetunióban például a nyugdíj teljes összegéig végezhet munkát a dolgozó. Ha ezt meghaladja, akkor a többletet levonják a nyugdíjból.

Lengyelországban, az NDK-ban és Csehszlovákiában a nyugdíjösszeg 50-75 százalékig végezhet munkát a nyugdíjas. Szakmunkások esetében, amennyiben a nyugdíjas képes rá, elérheti az előző év /utolsó aktív év/ átlagkeresetét.

Bulgáriában az utolsó évek átlagkeresete a felső határ, amíg a nyugdíj sértetlen, de ugyanakkor 25 százalékos bérpótléknak megfelelő, csökkent normák alapján történik az elszámolás. *

Hazánkban 1972-ig havi 500 forint, illetve évi 6000 forint kereset volt a felső határ, amíg a legutóbbi rendelet ezt évi 840 kidolgozható órára módosította. Ezen felül a további foglalkoztatás a felügyeleti szerv engedélyéhez kötött.

A rendelet célja kettős: korlátozni a vásárlóalapok nemkívánatos növekedését és megkímálni a nyugdíjas, valójában korlátozott vagy csökkent munkaképességű, idős embereket.

Ugyanakkor a korlát arra is ösztönöz, hogy az új nyugdíjrendelet pótlékai útján minél több szakmunkás maradjon továbbra is aktív dolgozó, és a munkaerő szempontjából rosszul ellátott munkaterületek szakmunkásai minél később menjenek nyugdíjba.

A legfrissebb tapasztalatok szerint a nehéz fizikai munkakörökben lényeges változás éppen a tényleges kifáradás következtében nem jött létre.

A nyugdíjkorhatárt és jogosultságot elért fizikai dolgozók /nők és férfiak/ többsége szívesebben választja a nyugdíjazást és ezt követően a korlátozott kereseti lehetőséget, mint a hosszabbítást. A pótlékolt kedvezmény ösztönzése egyébként minden évben egy 55 éves nő és egy 60 éves férfi korosztályt érint.

A nyugdíj mellett végezhető részmunka viszont állandóan legalább hat-nyolc korosztályt foglalkoztat.

Az általános hazai és nemzetközi tapasztalatok tehát arra mutatnak, hogy az idős, nyugdíjas állampolgárok többsége szívesebben vállal a nyugdíj mellett üzemi, vagy bedolgozói részmunkát, mint nyugdíjjogosultsága után a számára egyre nagyobb fizikai megterhelést jelentős kötelezettség

FORRÁS:

* A nyugdíjas dolgozók munkaidejét és keresetét szabályozó rendeletek Bulgáriában, Csehszlovákiában, NDK-ban, Lengyelországban és a Szovjetunióban.

meghosszabbítását. Kivételt képeznek ez alól a különböző adminisztratív, műszaki, vagy alkalmazotti kategóriák, akik közül sokat szívesen maradnak aktívak a nyugdíjjogosultság után is.

Ez azonban összefüggésben van a termelő és a szellemi munka közötti fizikai terhelés-különbséggel és az ebből következő differenciált elfáradási tényezőkkel is.

Az utóbbi kategóriára kétségtelenül erősen hat az évek multával növekvő pótlékolt nyugdíjalap-össztönzése is. A központi cél azonban egyértelműen a produktív és a súlyos munkaerőhiánnyal küzdő területek munkaerő ellátásának fenntartása, illetve konzerválása volt.

Vizsgáljuk meg tehát általános és konkrét indokok, érvek és tapasztalatok alapján a nyugdíjas dolgozók foglalkoztatásának körülményeit, lehetőségeit és hatásait.

a./ Az egyéni - személyi tényezők:

A nyugdíjkorhatárhoz közelítő dolgozók többsége már évekkel megelőzően bizonyos lélektani válságba kerül. Többségük minden rendelkezésre álló eszközt és energiát felhasznál arra, hogy egyenjogúságát és a fiatalabbakhoz viszonyított teljes értékét bizonyítsa.

Vannak és nem is elszigetelten, olyanok is, akik szinte erőltetetten igyekeznek bizonyítani, hogy "érnek annyit" vagy még többet, mint fiatal társaik. Szellemi és irányító vezető munkakörökben ez a pszichikai tényező odáig is fejlődhet, hogy a "nélkülözhetetlenség" bizonyítási akarása gátjává válik a megfelelő utánpótlás és a helyettes nevelésnek is.

Ilyen esetekben nehéz találni olyan személyt, akit a nyugdíjba vonulni készülő maga helyett, utódlás szempontjából, egyértelműen alkalmasnak talál.

Emberi szempontból bizonyos fokig érthető, de vállalati, legkevésbé pedig népgazdasági szempontból fenn nem tartható tendenciák ezek.

A fizikai dolgozók, a szakmunkások is átesnek ezen a válságon, ha nem is ilyen szélsőséges körülmények között. Az a dolgozó, aki munkáját szereti, feladatát szívesen látja el és az őt körülvevő légkör kedvező, nehezen tudja beleélni magát a változásba még abban az esetben is, ha anyagi körülményei kiegyensúlyozottak maradnak. Ahogyan közeledik a nyugdíj időpontja, annál jobban aggasztja és bántja a hasznosság-érzet majdani hiánya.

Egyre inkább foglalkoztatja a nyugdíjba-készülőt az a tudat is, hogy valami olyan változás előtt áll, aminek következtében "feleslegessé, eltartottá" válik. A dolgozók többsége ilyenkor érzi inkább, hogy a

munka számára nemcsak anyagi, hanem életszükséglet is.

Természetesen fokozott mértékben jelentkeznek ezek a tényezők akkor, ha a jövedelem és a nyugdíj közötti különbség jelentős. Ha a nyugdíj mértéke a változatlan igényekhez és kötelezettségekhez képest alacsony, akkor a pszichikai oldal mellett erőteljesen jelentkezik az anyagi érdekeltség is.

Ez a tényező akkor is számottevő, ha maga a végzett munka nem is jelenti a dolgozó számára az alkotás élményét.

Az idős dolgozó minden vágya az, hogy "senkire se szoruljon rá", sőt "inkább ő segítsen." Ennek érdekében hosszú évekig hajlandó jövedelemtöbbletet jelentő monoton, vagy manuális munka végzésére is, bizonyos - számára elfogadható - keretek között.

Az sem közömbös, hogy a családi és a jövedelmi kapcsolatokon túl a társadalmi kapcsolatot nem csupán a "pénzespostás" jelenti számára, hanem a végzett munka természetes emberi kapcsolata, a régi munkatársakkal, szaktársakkal való kapcsolat stb. Az egyéni indító okok tehát úgy a szubjektív, mint objektív érvekkel alátámaszthatók.

b./ Vállalati tényezők:

A vállalat szempontjából már az objektív tényezők kerülnek előtérbe. A sokhelyütt krónikussá váló munkaerőhiány törvényszerű következménye, hogy a nyugdíjba vonuló termelő dolgozó munkája hiányzik, és utánpótlásáról néha csak a legnagyobb nehézségek árán lehet gondoskodni. Ez érthető is, hiszen a már említett felhalmozott munkatapasztalatok még az alacsonyabb intenzitás mellett is nagy értéket jelentenek a vállalat szempontjából. Így szinte pótolhatatlanok a fiatal dolgozók betanítása, valamint egyes speciális, nagy gyakorlatot igénylő munkák elvégzése szempontjából.

A vállalatok éppen ezért általában benti üzemi részmunkában igénylik a nyugdíjas dolgozók munkáját és a bedolgozói konstrukció a tényleges lehetőségekhez viszonyítva még e téren sincs kihasználva.

Ugyancsak a tapasztalatok alapján megállapíthatjuk, hogy az évek előrehaladtával a nyugdíjas dolgozóknál a bedolgozói munka előnyei úgy a vállalat, mint az egyén szempontjából egyre inkább érvényesülnek. /Kevesebb kötöttség, szabadabb munkavállalási lehetőség stb./

c./ Népgazdasági tényezők:

Népgazdasági szempontból a munkaerőgazdálkodási és a szociálpolitikai célkitűzések egyaránt a nyugdíjas, de még produktív munkára képes dolgozók gazdaságos foglalkoztatásának lehetőség szerinti bővítését támasztják alá.

A nyugdíjasok termelőmunkába való fokozott bevonása olyan extenzív tartalékot takar, amelyet hazánk adottságai és lehetőségei között helytelen volna a lehetőségekhez mérten nem hasznosítani.

Az sem közömbös, hogy a nyugdíjasok munkájából létrehozott társadalmi használati érték és reális vállalati haszon a szerzett jövedelem szempontjából össztársadalmi szinten pozitív eredményt hoz, és némileg ellensúlyozza is a nyugdíjárulékok effektív és növekvő költségvetési kihatásait.

Például: 1760 olyan nyugdíjas, akit benti és bedolgozói konstrukcióban havi 1000 forint munkabérért, havi 140 órában foglalkoztatunk, a könnyű- és vegyesipari ágazatokban

156 milliós árbevétel

és közel

18 milliós nyereség

előállítására képes. »

A jelenlegi korlátozó rendeletek egyik lényeges ellentmondása abból adódik, hogy a kvalifikált és export-gyártásra is képes szakemberek munkáját és teljesítményét határolja be.

Ugyanakkor az alacsony nyugdíjjal /havi 700 forintig/ rendelkező nyugdíjasok foglalkoztatása nincs korlátozva, ők annyit dolgozhatnak, amennyit bírnak, illetve amennyi munkát kapnak.

A kvalifikált szakmunkások nyugdíja - természetesen - ma mindennél meghaladja a havi 700 forintot és ennek következtében csak 840 órát foglalkoztathatók évente.

A rendeletnek ez a része tehát csak a nyugdíjas foglalkoztatás jövedelem kiegészítő oldalával, az alacsony nyugdíjjal rendelkezők megélhetése szempontjából ösztönöz, és ma még nem veszi tekintetbe azokat a gazdasági tartalékokat, amelyek a nyugdíjasok termelő munkájából tartósan feltárhatók.

A nyugdíjasok kirekesztése a csökkent munkaképességre vonatkozó rendeletekből, végső soron tehát elsősorban biológiai és fiziológiai szempontból vitatható.

Más kérdés az, hogy a hatékony nyugdíjas-munkahelyek kialakítása akár benti, akár bedolgozói konstrukcióban, a kétségtelen gazdaságos-

FORRÁS:

» A Fővárosi Kézműipari Vállalat jóváhagyott és ellenőrzött részlegadatai.

ság mellett is felvet álló- és forgóeszközlektési kérdéseket, valamint más - a vállalatokra átmenetileg hátrányos és igényes - tendenciákat. /Például szállítás, folyamatos munkaellátás stb./

A leirtakkal bizonyítani kívántam, hogy a termelő nyugdíjasok célszerű és jól szervezett foglalkoztatása úgy az egyéni, mint a vállalati és a társadalmi érdekeltiséggel egybevág és a vonatkozó rendeletek további korszerűsítése új, jelentős gazdasági tartalékok feltárását teszi lehetővé.

5./ A gyermeket nevelő nők termelésbe való bevonásának néhány tapasztalata és lehetőségei

Nem kívánom az ismert rendeletek alapján ezuttal részletezni, hogy kik számítanak hazánkban csökkent munkaképességűnek, bár külön tanulmányt lehetne és kellene írni arról, hogy a ma érvényben lévő rendelet, más kormány- és párhatározatokkal és nemzetközi tapasztalatokkal ellentétesen, miért rekesztette ki ebből a kategóriából az aktív nyugdíjasokat, vagy a többgyermekes családanyákat? A ma érvényben lévő rendelet ugyanis csak akkor ismeri el csökkent munkaképességűnek a 3 vagy több kiskorú gyermekkel rendelkező anyát, ha az érintett személy "egymaga kénytelen gondoskodni gyermekei neveléséről."

A szocialista országok többségében a gyermekes anyák - tekintet nélkül családi körülményeikre -, rövidebb-hosszabb ideig csökkent, vagy korlátozott munkaképességűnek számítanak. Érthető is ez az álláspont az állami támogatás szempontjából is, hiszen az a vállalat, amely lehetővé teszi a többgyermekes anya otthoni foglalkoztatását, bölcsődei, napközi férőhelyeket szabadít fel, amelyeknek létrehozása és fenntartása egyre jelentősebb állami investíciót igényel.

A rendelet hatása szempontjából talán jellemzőnek tekinthető adat, hogy 1968-at megelőzően a Fővárosi Kézműipari Vállalatnál több mint ezer két-, vagy többgyermekes anya számított csökkent munkaképességűnek, amíg a mai rendelet szerint mindössze néhány van ilyen, az itt dolgozó 1600 gyermekes anyából.

Célszerű volna megvizsgálni, hogy ez a szituáció mennyiben felel meg az érvényben lévő anya-, gyermek- és családvédelemre vonatkozó párt-, SZOT- és kormányhatározatoknak.

Ezek az anyák a bölcsődei és ovodai férőhelyek hiányában tömegesen kénytelenek bedolgozó munkát vállalni, vagy a számukra kedvező, egy műszaki munkabeosztással dolgozó budapesti üzemekben elhelyezkedni.

Nem kétséges azonban, hogy az a vállalat, amely az ilyen foglalkoztatást vállalja, egyben számolni kénytelen - a munkaidőben és teljesítményben egyaránt - e kategória természetes korlátozottságával és természetesen az ebből következő hátrányokkal is. Például: határidő gondok, késések, hiányzások, munkakiesések és megszakítások, hosszabb eszközlektetés + alacsonyabb teljesítmények stb.

Ugyanakkor, ha csak a bölcsődei és ovodai napközi-otthoni férőhelyek invesztíció /120.000 Ft/fő/ vagy állami fenntartási költségeit számoljuk /1200 Ft/fő/, máris látható az az előny, ami például 1000 foglalkoztatott és munkával ellátott gyermekes anya esetében csak 1500 gyermekkel számolva, 120 milliós beruházást és évi 21 millió forint állami hozzájárulást mentesít.

Felvetődik a kérdés, hogy ha nem is csökkent munkaképességüként kezeljük a többgyermekes anyákat, vajon nem volna-e reális és méltányos az őket foglalkoztató vállalatokat /szövetkezeteket/ legalább a gondozásra szoruló gyermekek iskolaköteles koráig valamilyen formában preferálni?

Például: bedolgozói munkákhoz megkaphatnák formai áron, vagy könyvjóváírással a nagyüzemi rekonstrukcióból felszabaduló, de még használható termelőeszközöket, vagy az új lakótelepeken - több szocialista országhoz hasonló módon - néhány benti üzemeltetésre alkalmas helyiséget létesítenének, amelyet a foglalkoztató vállalatok rendelkezésére bocsátanának.

Hiszen ezek a munkaerők és munkaadók bedolgozói konstrukcióban havi 900.- Ft-os, átlagkereset mellett /ez megfelel kb. 4,6 normaórának naponta/, 3500-4000 forint termelési értéket állítanak elő. Ha pedig benti üzemből dolgoznak napi 8 órát, akkor a gyakorlat szerint havi 1600 forintos átlagkereset mellett 6000-7000 forint társadalmi használati értéket állítanak elő 6-10 százalékos vállalati haszonnal. Ugyanakkor rendkívüli kiadások helyett, az adózás útján, tovább javítják az állami költségvetést.

Kormányzatunk az ismert demográfiai problémák enyhítése, a születési arány növelése és az ebben az irányban ható ösztönzés érdekében hozta létre rendeletileg a havi 600 forintos - majd később 800 forintra emelkedő - gyermekgondozási segélyt. *

FORRÁS:

* A gyermekgondozási segélyen otthon maradt anyákra vonatkozó ma érvényben lévő rendeletek.

Ezt a lehetőséget a rendelet életbelépése óta tízezrek veszik igénybe és a többi anya, család- és gyermekvédelmi rendelettel együtt szocialista-humanista építésünk nagy vívmányának tekinthető.

Az egyértelműen pozitív hatások mellett azonban már az első évek tapasztalatai, jelzései és vizsgálódásai felvetnek olyan szociálpolitikai és gazdaságpolitikai kérdéseket is, amelyekkel úgy népgazdasági, mint vállalati és egyéni szempontból célszerű foglalkozni.

Ha magát a Gyes-en töltött időt vizsgáljuk, akkor megállapítható, hogy minél kisebb a munka után élvezett jövedelem, annál hosszabb a Gyes több éves igénybevételének valószínűsége.

Ez természetesen nem csupán az anya jövedelmétől, hanem mindenkor az apa és a bővebb értelemben vett család /tehát szülők/ anyagi és kereseti szintjétől, reáljövedelmétől is függ.

Azokon a területeken, ahol a női munkaerő rendszeres foglalkoztatása nincs megoldva /tehát iparban szegély vidékeken/, még a viszonylag magas jövedelmi szint esetén is meggondolandó az amugy is korlátozott folyamatos munkahelyi lehetőség tartós feladása.

A demográfiai problémák egyébként, mint tudjuk, nem elsősorban fálun jelentkeznek. Alapvetően a városi lakosságot érinti ez a kérdés, ahol a születések aránya csökkent és a Gyes hatását is elsősorban az iparral ellátott területeken célszerű vizsgálat tárgyává tenni. Az is közismert, hogy a városban a családalapítás döntő alapfeltétele a lakás- és jövedelmi viszonyokkal függ össze. Az ipari városokban tapasztalható munkaerőhiány itt nem teszi kockázatosabbá az újból való elhelyezkedés lehetőségét a fiatal anya számára. A munkahely szempontjából viszont a Gyes-en otthonmaradt fiatal nődolgozó az amugy is fennálló munkaerő gondok progresszív növekedését fokozza.

Az esetek többségében a Gyes-en otthon maradt fiatal anyának és házaspárnak hiányzik az a jövedelem, ami a havi 800 forint és eredeti 1 főre eső jövedelmi szint között van. A városi vállalatok többsége ugyanakkor a munkaerőhiány miatt minden elkövet annak érdekében, hogy a Gyes idő minél jobban lerövidüljön, és nem is titkolt örömmel fogadja az "idő előtt" ujjajelentkezőket. A fiatal családok az esetek többségében mérlegre teszik lehetőségeiket és megvalósítható terveiket.

Ebben a mérlegben egyértelmű következtetés, hogy a 600 vagy 800 forintos Gyes mellett otthonmaradó fiatal anyának és családjának még most is sok mindenről kell lemondaniuk és erre általában tartósan nem hajlandók.

A tárgyilagos és reális képhez az is hozzátartozik, hogy a bölcsődei térítés mértéke és a közlekedés költségei, valamint ideje viszonylag alacsony keresetek esetében - a kényelmi szempontokat is beleszámítva - sok fiatal anyát mégis otthon tart. Egy idő után azonban a kieső jövedelemrész pótlása és egyéb családi tényezők miatt a háztartás és gyermeknevelés mellett ők is szeretnék "hasznosítani" egyre szabadabbá vált idejüket és valamilyen módon plusz keresethez jutni.

Ez a szándék sokszor - sőt legtöbbször - találkozik a bedolgozó munkát kiadható, vagy részmunkaidőben foglalkoztatni tudó vállalatok érdekeivel is, azonban a jelenleg fennálló rendelkezések erre törvényes módon nem biztosítanak.

Igy a Gyes-sel otthon maradó nő bedolgozó, vagy részmunkát sem vállalhat, jöllehet ehhez adottságai, képességei - ideje -, sőt nem egyszer házi termelőeszközei is megvannak. Sok esetben a vállalatok is tudnának termelőeszközt kölcsönözni, kiadni, vagy olyan munkaműveleteket szervezni gazdaságosan, amelyek végzését a fiatal anya részmunkaidőben szívesen vállalná, és ezáltal megerősítés nélkül, önmaga és családja egészségét nem veszélyeztetve, hasznos tevékenységet fejthetne ki.

Már évek óta különböző fórumokon vitatott téma: vajon helyes-e a gyermekgondozási segélyen otthon maradt fiatal anyákat valamilyen formában bevonni a termelő tevékenységbe?

Ebben a vitában a legkülönbözőbb és meglehetősen szélsőséges álláspontok is érvényre jutottak. Ezek közül a két legjellemzőbbet emelem ki:

Az egyik partner azzal érvelt, hogy ha a Gyes-sel otthon maradt nőnek engedélyezik a bedolgozó munkát, akkor otthoni többletkereset birtokában "gyorsan szül majd még egy gyermeket és 2-3 év helyett 5-6 évig marad ki a munkahelyéről."

És ha így is van?! Vajon a rendelet célja nem éppen az volt-e, hogy ösztönözzük a szülések számát és a gyermekszaporulatot?

A másik érv azt igyekezett bizonyítani, hogy nemcsak az iparban gazdag városokra, például Budapestre kell gondolnunk, hanem arra is, hogy "egyes vidékeken a nődolgozókat akkor sem tudják megfelelően foglalkoztatni, ha még nem is kerül számításba gyermek hiányában, a Gyes lehetősége".

A tapasztalatok azt támasztják alá, hogy összekapcsolva a kérdést a családi anyagi érdekeltségével, valamint a vállalati és népgazdasági érdekekkel, elsősorban bedolgozó konstrukcióban, vagy részmunkaidőben feltétlenül helyes módot adni a gyermeket nevelő fiatal nőknek a társadalmi munkamegosztásban való részvételre.

Előfordulnak olyan helyzetek, amikor a Gyes-sel otthon maradt fiatal anya a férj vagy a nagyszülő munkából való hazaérkezése után már gondoskodni tud gyermeke /gyermekei/ felügyeletéről és gondozásáról. Ilyen esetekben szívesen vállal fél műszakos munkaidőt, akár a délutáni órákban is.

Természetesen akár bedolgozói munkáról, akár részmunkaidőről van szó, ezt célszerű reális korlátok között tartani. Ennek a korlátnak egyik oldala az a tényező, hogy a gyermekgondozási segéllyel otthon maradt fiatal anyák fő feladata természetesen a gyermeknevelés, illetve a gyermek ellátása. A vállalt termelő munka mennyiségét és minőségét csakis ennek a fő feladatnak alárendelten, tehát nem kötött munkaidővel célszerű megoldani.

A gyermekét nevelő anya annyi munkát vállaljon és vállalhasson, a mennyit a gyermeknevelés akadályoztatása nélkül el lehet végezni.

Ezt a szempontot - bárhogyan is alakulnak majd a rendeletek és a szabályozók -, a munkaadóknak maximális mértékben tudomásul kell venniük.

Kétségtelen azonban az is, hogy a munkahelytől való több éves elszakadás anyagi, szakmai és morális hátrányait a vállalati érdekelttség figyelembevételével, megfelelő szervezés mellett el lehet kerülni.

A munkaerőgondok, az extenzív munkaerőtartalékok kimerülése és emiatt a városi termelő kapacitások sokszor nem megfelelő kihasználása - mint már erre kitértem -, éppen az ipari körzetekben érvényesül elsősorban. Ezeket a kapacitásokat csak részben lehet és célszerű vidékre telepíteni.

A most következő 5 éves terv során az intenzív fejlődés követelményei mellett, az élőmunka termelő erejének maximális és leghatékonyabb kihasználása kerül előtérbe. Azzal, hogy a városban is várunk a szükséges és lehetséges intézkedések megtételével, még nem javul a vidéki munkaellátottság, sőt halmozódnak a felmerült szociálpolitikai és gazdaságpolitikai problémák.

Az ipari rekonstrukciók nyomán felszabaduló, 50-70 százalékos állapotban lévő, még használható és részben bedolgozói rendszerben ki is adható gépek, úgy a ruha-, a kötszővő-, mint a cipő- és bőrdíszműiparban, alkatrész-tartalékaival módon adna a határozatokkal is ösztönzött rugalmas és újabb investíciókat nem igénylő, bedolgozói rendszer továbbfejlesztésére.

És itt jelentős tartalékot jelentene országsszerte a Gyes-sel otthon maradt, fiatal, teljesértékű női munkaerők bedolgozói konstrukcióban, vagy részmunkaidőben való szervezett foglalkoztatása, a vállalati és népgazdasági érdekeknek megfelelően.

AKTUÁLIS KÖZGAZDASÁGI ÉS SZOCIÁLPOLITIKAI ÖSSZEFÜGGÉSEK

1./ A vállalati gazdasági hatékonyság és a szociálpolitikai feladatok néhány összefüggése

A vállalati gazdasági hatékonyság és a szociálpolitikai feladatok bizonyítható összhangja elsősorban a tanácsi - helyiipari jellegű vállalatok és szövetkezetek területén bontakozott ki.

Ezek a racionális kis- és középüzemek ugyanis rugalmasságukkal, valamint gyors átállóképességükkel gyorsabban alkalmazkodnak a piac értéktételezés és a divatigényekhez, mint a technológiai szempontból nehézkesebb nagyüzemek.

Ezekben az üzemekben a termékstruktúra is a helyiipar feladatainak irányába tolódott el, egyre inkább a munka- és szakmunkásigényes kvalifikált termékek, a rövid szériák irányába, amely a nagyipart megkiméli ezeknek a számukra nem gazdaságos munkaműveleteknek az elvégzésétől. Ezt a fejlődést végigkísérte a csökkent munkaképességűek foglalkoztatásának még a mostani meglévő szigorú minősítési rendszer mellett állandó emelése az új gazdaságirányítási rendszer időszakában is. Tehát a gazdaságirányítási rendszer reformja után a fejlődés üteme növekedett a gazdaságosság szempontjából, de növekedett a csökkent munkaképességűek foglalkoztatása is. Így tudtuk évről-évre átvenni azokat az embereket, akiknek az orvosi rehabilitációja lényegében befejeződött a Központi Baleseti Osztályon és szinte átmenet nélkül folytatódott a Fővárosi Kézműipari Vállalat üzemeiben és bedolgozói rendszerében. A választék bővítésében, az új cikkek /évente több mint száz cikk/ létrehozásában, az újítási mozgalom területén a csökkent munkaképességű dolgozók ugyanolyan arányban szerepelnek, mint a teljes munkaértékű dolgozók.

El kell azonban ismerni azt, hogy egy vegyes profilu vállalatnak, vagy szövetkezetnek jobban megfelel ez a tevékenység. Nem véletlen, hogy a szocialista országokban is ezeken a területeken; a vegyes profilu szövetkezeteknél és vállalatoknál, ahol az egyensúlytartó képesség, a mozgékonyosság, a gyors átállóképesség biztosított, alakultak ki a rehabilitáció biztos üzemi bázisai.

/Lásd: II/1-es számú melléklet/

A nemzetközi tapasztalatok a szocialista táboron belül is egyre meggyőzőbben bizonyítják, hogy a gazdasági hatékonyság nem mond ellent a szocialista vállalatoknál folyó rehabilitációs tevékenységnek.

Nézzünk egy példát a Német Demokratikus Köztársaságból. "A védett munka helyzete és fejlődési tendenciái az NDK-ban, különös tekintettel annak munka-gazdasági vonatkozásaira" című disszertáció a következőket jegyzi meg ebben a témában: *

"Az orvosi, pszichológiai, pedagógiai és gazdasági intézkedések sikerét többek között az alábbi eredmények igazolják:

Ugyanakkor, amikor a rehabilitációban résztvevők norma-teljesítése a teljes munkaképességű dolgozókhoz viszonyítva viszonylag rövid idő alatt 60 %-ról 90 %-ra nőtt, és ugyanezek munkabére 1964. júniusában 255 márkáról 434 márkára növekedett /havonként 195 munkanapot számolva/, az általuk végzett munka hatékonysága és termelékenysége jelentékeny mértékben emelkedett.

A rehabilitációban résztvevők szakszerű foglalkoztatása révén évente kereken 5000 D.márkával járultak hozzá a társadalombiztosítás alapjaihoz.

Az érintett üzem a rehabilitált munkaerők terven kívüli pótlólagos beállításával árutermelését növelni tudta, és ezzel többletnyereségre tett szert.

Az egyébként védett munkahely céljára létrehozott részleg működése révén az üzem elvállalhatott az autóipar számára egy pótlólagos hosszutávú termelési megbízást, és ezzel hozzájárulhatott a jelentkező munkaerő-hiány felszámolásához."

Majd rátérve az erősen csökkent munkaképességű fiatalok foglalkoztatására, a következőket írja:

"Az esetek többségében testileg és szellemileg, tehát fizikailag is fogyatékos fiatalokról is szó van, akik még külön iskolai oktatás feltételei mellett sem voltak abban a helyzetben, hogy elsajátíthassák az elemi magatartásformákat és munkakészséget.

A célműhelyben megfelelő speciális pedagógiai segítség mellett mégis kialakultak azok az alapvető munkakészségek és rutinok, amelyek segítségével be tudtak illeszkedni a kollektívába /az én megjegyzésem; természetesen bizonyos korlátozott munkafolyamatok területén/ és felügyelet mellett hasznos, produktív tevékenységet folytathatnak."

FORRÁS:

* J. Walther disszertációja - DDR. Martin Luther Universität Halle Wittenberg.

A továbbiakban pedig a következő konkrét példát hozza fel a tanulmány:

"A Ruhla Járműelektromossági Gyárban csökkent munkaképességű fiatalokból speciális szakmunkásképzés folyik, ahol messzemenő támogatást biztosítanak az érintett fiatalok szakmai és egészségügyi képzésére.

A tapasztalatok azt mutatják, hogy túl az elméleti képzésen és a szakszerű orvosi kezelésen, az érintett fiatalok számára maga a konkrét munkatevékenység bizonyul a legjobb segítőeszközének.

A munkafolyamatok során fokozatosan kifejlődik bennük a munkakészség, aktivitás, valamint közösségi magatartás.

Két hónapos munkatevékenység után munkájuk gazdasági hatékonysága a tapasztalatok szerint a szakszerű felügyelet és betanítás hatására megkétszereződik."

És egy másik konkrét megállapítás ugyancsak a DDR-ből: *

"A termeléshez kapcsolódó kiképzés feltételei között biztosítani lehet azt, hogy a különböző készségek és képességek /politechnikai, a mindennapi élethez és munkához szükséges rutinok/ kifejlesztése mellett jelentős arányú anyagi értéket is létrehozzanak.

A csökkent munkaképességű fiatalok ilyen kiképzés mellett optimálisan integrálódnak a társadalmi életben."

Mint a DDR-ből idézett gyakorlati példák is igazolják, a rehabilitációra fordított anyagi források akár vállalati, akár pedig állami jellegűek is, mindenképpen sokszorososan megtérülnek, úgy a vállalat, mint a népgazdaság részére.

Küzdeni kell tehát az ellen a még ma is sok esetben megnyilvánuló szemlélet és gyakorlat ellen, amely szerint a rokkant emberek kérdése karitatív, segélyprobléma, vagy pedig "csak teher a vállalatokon", amelyet társadalmi és politikai szempontból "illik támogatni" vagy "nem illő nem csinálni."

El kell jutnunk odáig, hogy a foglalkozási rehabilitációt érdemes csinálni és túl a humanista szempontokon, jelentős anyagi termelőerők forrása, ha megfelelő szinten fogunk hozzá, és van türelmünk végig vinni.

FORRÁS:

* Wilhelm G. szakdolgozata, amelyet a testileg, szellemileg fogyatékos szakoktatói vizsgájához készített.

Minisztertanácsi ülésen hangzott el: *

"A vállalatok nem élnek eléggé a munkaeszközök, a gépek átalakításának lehetőségeivel."

A munkaegészségügyi vizsgálatokból, tanulmányokból kitűnik, hogy az elfáradási tényezőt döntő módon befolyásolja a munkaközbeni nem megfelelő testhelyzet. Ha pedig igaz, hogy az egészséges, teljes munkaértékű dolgozó munkateljesítménye megfelelő, testi alkatához állítható munkaszék alkalmazása esetén átlagosan 15-20 százalékkal növekszik, akkor ez a megállapítás sokszorosan vonatkozik a testileg, fizikailag fogyatékos, csökkent munkaképességű dolgozóra. Tehát felméréseink és közvéleménykutatásaink alapján a bedolgozóknál észlelt gyakori fejfájás és derékfájás jelentékeny százaléka megszüntethető megfelelő világítás, esetleg munkaszemüveg és állítható munkaszékek segítségével. Ennél a megállapításnál azonban újra felmerül az alapkérdés, vajon a teljesítmény és a feltételek közötti összefüggés elhanyagolható-e, amikor a rehabilitáció gazdasági és társadalmi hatékonyságát elemezzük?

Vajon egy erősebb villanyizzó, egy időben elvégzett szemészeti vizsgálat megállapítása alapján biztosított munkaszemüveg használata, vagy egy megfelelő munkaszék biztosításának költségei nem térülnek-e meg többszörösen a csökkent munkaképességű dolgozók jobb közérzetében, magasabb teljesítőképességében, fokozódó munkakedvében, és az ezekből létrehozott anyagi többletérték felhalmozódásában?!...

Ha a munkakörülmények javítása, a jobb munkafeltételeket általában a termelékenység és a munka hatékonyságának egyik döntő tényezőjeként tartjuk számon, akkor a csökkent vagy korlátozott munkaképességű dolgozók esetében a gondoskodást, a törődést és a megértést tükröző minden intézkedésnek még fokozottabb jelentősége és hatása van.

És itt rátérek egy másik döntő kérdés-csoportra, amely a rehabilitált dolgozók munka- és termelőeszközeire, mint a hatékony termelés technikai és műszaki feltételeire vonatkoznak.

A bedolgozók nagyobb hányada - mint már erre kitértem -, saját termelőeszközeivel látja el a munkáját. Ez a körülmény előnyösen befolyásolja az érintett vállalatok állóeszköz igényét és a zömében bedolgozókat foglalkoztató vállalatoknál emiatt feltűnően alacsony az elért nyereség eszköz-igénye.

FORRÁS:

* A Minisztertanács 1972. október 19-i ülése.

/Lásd: II/2-es II/3-as számú melléklet/

Az utóbbi évek szabályozó változásai azonban ezt a helyzetet lényegesen megváltoztatták.

A vegyes profilu tanácsai és szövetkezeti vállalatok termelésében végbemenő és a választék bővítése, a hiánycikktermelés irányában ható termékstruktúra változások, valamint a rövidszériás termelés adottságai jelentősen megemelték a forgóeszközök igényeit. Ehhez a folyamathoz hozzájárul az alapanyagok árainak hazai és világpiaci emelkedése is.

A zömében bérelt helyiségek béreinek 8-10-szeresére való emelése is olyan terheket jelentett, amelyeket az érintett vállalatok és szövetkezetek csak az eredmény növelése /nem egyszer a létszám csökkentése/ irányában ható intézkedések egész sorával tudtak ellensúlyozni. A forgóeszköz állomány korlátai a preferenciák ellenére a csökkent munkaképességeket foglalkoztató vállalatokat is érintik és korlátokat szabnak a foglalkoztatás mértékének.

Ezek a tehertételek differenciálatlanul érvényesülnek a rehabilitációt és a csökkent munkaképességűek foglalkoztatását alapfeladatként kezelő vállalatoknál is és bizonyos fokon már gátját képezik a foglalkoztatás további fokozásának. Nem egy vállalat csak úgy volt képes a foglalkoztatás korábbi szintjét fenntartani, ha anyag, vagyis részben forgóeszköz igény nélküli bér munkák egyre fokozódó volumenét vállalta el.

Ilyen körülmények között az igénybevett és lekötött eleven és holtmunka minél racionálisabb felhasználása a csökkent munkaképességűeket foglalkoztató vállalatoknál is előtérbe került.

A Fővárosi Kézműipari Vállalatnál például az utóbbi 3 évben a vállalt bér munkák jelentékeny felfuttatása nélkül ma már 800-1000 dolgozóval kevesebbre volna szükség az eredményhez szükséges árbevétel eléréséhez.

Akár közvetlen ártermelésről, akár pedig bér munkáról beszélünk, felmerül a kérdés; lehet-e bedolgozók birtokában lévő elavult, általában rossz állapotban lévő termelőeszközökkel lépést tartani a növekvő minőségi és mennyiségi igényekkel?

Nyilvánvaló, hogy ez egyre kevésbé lehetséges és hogy ezen a téren bizonyos változásoknak kell bekövetkezniök. Milyen megoldásokat látunk a nemzetközi tapasztalatok során?

Vannak olyan rehabilitációs üzemek, ahol a bedolgozók részére a termelőeszközt és a szerszámokat a vállalat biztosítja, vagy kölcsön adja. Van olyan megoldás is, ahol a vállalat megvásárolja, vagy elkészíti a bedolgozó munka elvégzéséhez szükséges korszerű termelőeszközt vagy berendezést és annak értékét a dolgozó 1-1,5 év alatt előnyös részletekben visszafizeti.

Mindkét megoldásra- ha elszigetelten is - de vannak már kibontakozó hazai példák is.

Az, hogy egy vállalat milyen mértékben képes bedolgozóit és csökkent munkaképességű dolgozóit termelőeszközökkel ellátni, az ma már egyértelműen a vállalati teherbíró képesség kérdése.

Az viszont, hogy egy vállalat, amely szociálpolitikai feladatokat is ellát, milyen teherviselő; többé-kevésbé állami preferenciák kérdése.

Idézet egy bulgáriai tanulmányut megállapításaiból: *

"Bulgáriában a csökkent munkaképességűeket foglalkoztató vállalatok és szervezetek ösztönzése kétirányú: egyrészt ösztönözve vannak a csökkent munkaképességűek létszámának növelésére. Amennyiben a rendelet által előírt csökkent munkaképességű létszámot elérik, úgy magas állami támogatást és külön erre a célra rendszeresített központi alapokból ingyen telket és beruházási hozzájárulást kapnak, a célnak megfelelő üzemi épületek létesítésére.

Másrészt a rehabilitációs munka eredményeként teljes, vagy részleges munkaképességet visszanyert dolgozók után ugyancsak jelentős anyagi kedvezményben részesül az üzem."

Reális hazai lehetőségeinket felmérve, öt éves tervünk során kínálkozik azonban egy megoldás, amely vizsgálódásaink alapján átfogó módon megoldaná a csökkent munkaképességű, rehabilitált dolgozók termelőeszközökkel való ellátását.

Mint már említettem, a bedolgozó munka mozgékonyasága és alacsony közterhei versenyképessé teszik ezt a tevékenységet a nagyipar termelésével szemben is, ha az előkészítő és befejező munkaműveleteket végző bázisüzemek megfelelő technikai felszereltséggel és szervezettséggel rendelkeznek. Annál is inkább így van ez, miután a helyiipar orientációinál fogva ma már egyre inkább betölti hivatását; azokat a rövidszériás termékeket állítja elő, amelyek a minisztériumi iparnak nem gazdaságosak, ugyanakkor azonban kiegészítő szerepet tölt be hosszuszériás termékek esetében is az államközi szerződések teljesítése és a belkereskedelmi igények kielégítése területein.

FORRÁS:

* A Szófia Tanács felügyelete alatt működő csökkent munkaképességűeket foglalkoztató szervezeti vállalatoknál végzett tanulmányut megállapításai.

Az ötéves terv során - mint ismeretes - végrehajtásra kerül több ágazatban, így a könnyűiparban is, a termelőberendezések rekonstrukciója. A rekonstrukció folytán például a könnyűipari gépek tekintélyes része munka és rehabilitációs üzemek létrehozása szempontjából még alkalmas.

Ezt a még kielégítő állapotban lévő, de a nagyipar termeléséből kikerülő gépparkot kellene elsősorban a könyvjóváírás preferenciájával vagy formális áron /esetleg rendkívül előnyös, hosszulejáratu hitel útján/ a csökkent munkaképességűeket foglalkoztató vállalatok rendelkezésére bocsátani.

Egyidejűleg a Gazdasági Bizottság által racionális kis- és közép-üzemek fejlesztésére előírányzott közép- és hosszulejáratu hitelek segítségével - valamint megfelelő arányban sajátképzésű fejlesztési alapokból is, korszerű ellátó, előkészítő és befejező bázisüzemekkel kellene felszrelni országsszerte a csökkent munkaképességűeket foglalkoztató, vagy foglalkoztatni kívánó tanácsai és szövetkezeti vállalatokat. *

Ez a szervezési megoldás egységes elvek alapján, országos viszonylatban megoldhatná a csökkent munkaképességű dolgozók megfelelő termelőeszközökkel való ellátását és munkájuk folyamatosságát.

Ugyanakkor megkönnyítené magát a könnyűipari rekonstrukciót, mert helyet biztosítana a korszerűbb berendezéseknek és elősegíteni a minisztériumi iparban is állandóan képződő csökkent munkaképességűek elhelyezését és megfelelő körülmények közötti foglalkoztatását.

Ami pedig a tanácsai és a szövetkezeti ipar ma már egyre nyomasztóbb helyiség-problémáinak megoldását illeti, itt sem az építkezés koncepciója a figyelemre méltó.

Ha olyan főhatósági és felügyeleti szervi, valamint tanácsai rendelkezéseknek tudnánk érvényt szerezni, amelyek a Budapestről kitelepítendő zajos és bűzös üzemek megmaradó és használható épületeit elsősorban a csökkent munkaképességűeket foglalkoztató vállalatok és szövetkezetek rendelkezésére bocsátanák, úgy a rehabilitációs bázisüzemek területi megoldása minden bizonnyal lehetővé válna. Azokban az országokban, ahol a rehabilitáció már fejlett, kutató intézetek foglalkoznak a csökkent mun-

FORRÁS:

* Az Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság 7-505-ET "Az otthoni könnyűipari termelő munka körülményei és lehetőségei - elemző tanulmány 1966. október "

kaképességük és ezen belül például a rokkantak munkájának megkönnyítését célzó, konkrét programokkal.

Megfelelő és tervszerű nemzetközi tapasztalatcsere van kibontakozóban e téren és a 10 évig tartó nemzetközi rehabilitációs dekád rendezvényei módot adnak arra, hogy a jól bevált módszereket, tapasztalatokat és formákat széles körben elterjesszük, illetve továbbfejlesszük.

Nem elhanyagolható tényező a rehabilitációt megkönnyítő, vagy elősegítő eszközök - szerszámok és berendezések gyártásának színvonala.

Az állam a szocialista országokban mindenütt komoly kedvezményeket biztosít a rehabilitációt megkönnyítő és elősegítő, vagy egyáltalán lehetővé tevő berendezések, kisegítő eszközök gyártói számára.

Ugy vélem, időszerű ezt a problémát nálunk is vizsgálódás tárgyává tenni, mert mint hasonló tárgyú külföldi kiállítások és tapasztalatcsereken láttak igazolják; e téren meglehetősen elmaradtunk a fejlett rehabilitációs intézményekkel rendelkező országoktól. Ez a lemaradás azonban viszonylag gyorsan behozható, megfelelő szintű vállalati érdekeltségek biztosítása útján.

Itt komoly tere van például a KGST államok közötti jól bevált tapasztalatok hasznosításának, a munkamegosztás fejlesztése útján.

Most pedig rátérek a rehabilitáció állami preferenciáival kapcsolatos kérdésekre. Egyben azokra az ellentmondásokra is felhívom a figyelmet, amelyek nem a rehabilitáció fejlesztése irányában ösztönöznek és nem teszik egyértelműen érdekelté az iparvállalatokat és szövetkezeteket a csökkent munkaképességűek foglalkoztatásában, vagy e tevékenység fejlesztésében. Mint valamennyi szocialista államban, nálunk is érvényben vannak bizonyos ösztönzők és kedvezmények, amelyek a csökkent munkaképességű dolgozók foglalkoztatását hivatott támogatni, elősegíteni.

Ennél a kérdésnél tulajdonképpen a csökkent munkaképességűek minősítéséből kell kiindulni, amely szerint a nálunk érvényben lévő rendelet minimálisan 40 százalékos rokkantságtól teszi függővé az ugynevezett MUCSŐ igazolvány kiadását. Eltekintve a százalékos arány megállapításának módszereitől, amelyek jelenleg elkerülhetetlenné teszik a szubjektív tényezők érvényesülését; ez a kritérium a nemzetközi tapasztalatok alapján egyetlen országban sem áll fenn.

A rokkantság folytán csökkent vagy megváltozott munkaképességűvé váló emberek szempontjából a szakvélemények szerint negatív irányban hat a mai rokkantsági nyugdíj-rendelet ösztönzője.

Általános vélemény az, hogy a legtöbb rokkanttá váló munkavállaló nem arra törekszik, hogy lehetőleg munkaképességét állapítsák meg vála-

milyen szinten, hanem arra, hogy minél magasabb rokkantsági %-ot állapítsanak meg részére.

A jelenlegi anyagi érdekeltség tehát arra ösztönzi a rehabilitáció elvével és gyakorlatával szemben az emberek többségét, hogy nagyobb munkaképesség kiesést mutassanak, mint ami valójában van.

Erre számos példát tudnak mondani az illetékes orvosegészségügyi szervek.

Célszerű volna az egészségügyi és munkaügyi szervek, valamint a foglalkoztatásban érdekelt vállalatok bevonásával olyan ösztönző rendszert és érdekeltséget kidolgozni, amely bizonyos bérkiegészítések és normakedvezmények segítségével lehetővé tenné, hogy a megrokkant munkavállaló jövedelme szempontjából és képességei arányában a minél alacsonyabb rokkantsági %-ban és a minél magasabb munkateljesítményben váljon érdekeltté. *

A főváros XII. kerületében megtartott rehabilitációs anketon hangzott el az Állami Fodor József Gyógyintézet igazgatójának hozzászólásában a következő:

"A rehabilitációra a biztosítási védelem és a szociális biztonság egyes esetekben egyenesen gátlólag hat. Kapitalista országokban figyelték meg, hogy akik nem részesültek a biztosítás védelmében, azok hamarabb jöttek helyre, mint a biztosítottak. Ennek alapján jött létre az az első pillanatra antiszociálisnak tűnő felfogás, mely szerint a betegek aktív közreműködésre akkora bírnának rá a legjobban, ha nagy eltérés lenne a nyugdíj és a rehabilitáció után várható jövedelem között."

1971-ben a csökkent munkaképességű dolgozók foglalkoztatása után összesen 14.487 m/n - az eredményben is jelentkező - állami támogatásban részesült a Fővárosi Kézműipari Vállalat.

Ez a kétségtelen eredmény a bruttó nyereségnek /1971-ben 97 millió Ft/ kb. 15 %-át jelentette, míg a foglalkoztatott csökkent munkaképességű dolgozók létszáma már meghaladta a 24 %-ot.

Ez a tényező azonban még nem volt elegendő ahhoz, hogy az érdekeltség mai kedvezőtlen arányait kellő tárgyilagossággal szembeállítsuk egy-

FORRÁS:

* Rehabilitációs ankét 1973. és a Magyar Rehabilitációs Társaság Nagygyűlése Budapest, 1973. október 12-13.

mással. Csupán arra mutat rá - és pedig figyelemreméltó módon -, hogy egy eredményesnek tekintett nagyvállalat - amelynek egyik alapfeladata egyértelműen szociálpolitikai érdekelttségű -, nem részesül csökkent munkaképességű dolgozói létszamarányának megfelelő eredmény-támogatásban.

Ha ez az arány megvolna, akkor tulajdonképpen a rehabilitáció gazdaságosságának cáfolatáig jutnánk el, mert lényegében elismernénk a csökkent munkaképességű dolgozók munkájának eredménytelenségét. Ezzel szemben - mint ezt a korábbi érvek és példák is igazolják -, a rehabilitáció és a csökkent munkaképességű dolgozók racionális foglalkoztatása egyértelműen gazdaságos.

Más kérdés azonban az, hogy ez a foglalkoztatás viszonylag korlátozott keretek között, képes-e úgy versenyképességben, mint a készletgazdálkodás futamidőiben, az akkumulációs és a forgási sebesség tekintetében, az átállóképességben és az eszközlekötés vonatkozásában azonos hatásfokot elérni, mint egy teljes mértékben egészséges dolgozókra építő vállalat, üzem, vagy műhely.

A vállalati hatékonyság egyre növekvő követelményei mellett - fenti tényezők figyelembevételével - a miénkhez hasonló létszamarányokkal rendelkező vállalatok már nem érdekeltek a csökkent munkaképességű dolgozók létszámának emelésében, vagy éppen létszámuk megtartásában.

Az egészséges dolgozók munkájának tartósan nagyobb termelékenységére, a munkaintenzitás növelésének és tartásának természetes biológiai korlátai, valamint a magasabb eredményt biztosító szakmák és profilok területén - az adott munkakörülmények miatt - a csökkent munkaképességű dolgozók foglalkoztatásának korlátja és tilalma már gátolja a szükséges fejlődést.

A termékszerkezet gazdaságos változtatása szempontjából is egyre fokozódó terhet jelentenek az eredményesen rehabilitált dolgozók átcsoportosításának /átállításának/ nehézségei.

Az elmúlt években - amikor mindjobbban előtérbe került a nyereségérdekelttség -, a vállalati 11-12 százalékos átlageredményhez viszonyítva a csökkent munkaképességűeket foglalkoztató profilokban és szakmákban a legjobb esetben 6-8 százalékos eredmény elérésére volt lehetőség.

Ezért érthető, hogy az utóbbi időben létrehozott, viszonylag magas gazdaságossági szintet és hatékonyságot elért üzeink egyre kisebb arányban foglalkoztatnak csökkent munkaképességű dolgozót.

Az említett 6-8 százalékos eredmény az össztársadalmi, népgazdasági hatékonyság szempontjából még mindig nagyon kedvező - eléri a könnyűipari vállalatok átlaghatékonyságát -, de vállalatunk egyre fokozódó terhei következtében ma már egyértelműen viszonylagos hátrányt jelent.

Arra kényszerültünk tehát, hogy az ugynevezett "egyensúlytartó" profilokat fejlesszük és így - ellensúlyozva a már ismertetett hátrányos tényezőket - tartsuk fenn továbbra is, alapfeladatunknak megfelelően, a csökkent munkaképességű dolgozók státuszait.

De meddig lehet ezen a téren elmenni?!

Most pedig visszatérünk az eredeti minősítési probléma ellentmondására, illetve annak feloldási lehetőségére. Ha Magyarországon is három kategóriát vezetnénk be a csökkent munkaképességű dolgozók tényleges állapotát figyelembevéve, akkor az adókedvezmények progresszivitásával lehetne preferálni - a rehabilitálandó esetek súlyosságától függően - a vállalatoknak.

Azok a vállalatok viszont, amelyek a foglalkoztatás és a rehabilitáció eredményeként javítani képesek rehabilitált dolgozók állapotán, a maximális adókedvezményben részesülhetnének meghatározott, tehát rövidebb, vagy hosszabb ideig. /Erre számos példa van a szocialista országokban./

Egy ilyen rendelkezéssel hatalmas és döntő lépést lehetne tenni a rehabilitáció terén, ami ugrásszerű fejlődést biztosíthatna a csökkent munkaképességűeket foglalkoztató vállalatok helyes és célravezető anyagi-etikai érdekeltségében.

Ha a szocialista országok többségében érvényesülő minősítési rendszerek szerint számítanánk ki a csökkent munkaképességű dolgozók létszámarányát, akkor 1971-ben a Fővárosi Kézműipari Vállalat munkásösszetétele így alakult volna:

Összes munkáslétszám	9400
I-II-III kategóriájú csökkent	
képességi dolgozó	6000
csökkent munkaképességű dolgozók	
aránya	64 %

Ez az arány már a legszigorubb minősítési elvek alapján is az ország legnagyobb rehabilitációs célvállalatát jelentené.

A felsorolt, a vállalati anyagi érdekeltségben jelentkező ellentmondások lényegében mind a rehabilitációt segíteni kívánó, alapjában konstruktív és fejlődésben lévő rendeletekhez tapadnak.

Létrehozásuk idején nem lehetett még minden részletre kiterjedő következtetést levonni hatásaikról. Ma már azonban, amikor a konkrét tapasztalatok a kétségtelen előnyök és kedvezmények mellett rámutatnak bizonyos visszasságokra is, nem szabad habozni a negatív ellentmondásos részek kiszűrésével és a rehabilitációt elősegíteni hivatott rendelkezé-

sek felülvizsgálatával, további korszerűsítésével. A rehabilitáció magas szintű társadalmi együttműködést és munkamegosztást feltételező folyamat. Orvosi, gazdasági, valamint tárcaközi együttműködés nyomán, a szocialista társadalmi mozgásforma gyorsításaként jön létre és fejlődik. Mint a nemzetközi rehabilitációs dekád szervezői és intézői ezt megállapították; világprobléma megoldására hivatott.

Változatlan az a meggyőződés, hogy a rehabilitációs tevékenység ösztársadalmi, vállalati és egyéni szempontból is rendkívül eredményes. Kétségtelen azonban az is, hogy olyan vállalatnál, ahol csak az egyik alapfeladat a csökkent munkaképességű dolgozók foglalkoztatása, ez hatások csökkenést jelent a teljes munkaértékű dolgozókkal szemben és megfelelő preferenciák hiányában rontja az átlageredményt.

Más oldalról vizsgálva a kérdést /és számításba véve a több területen lévő krónikus munkaerő hiányt is/ a viszonylag ugyan alacsonyabb eredménnyel létrehozott társadalmi használati érték helyett 3000 fő 40 százalékos rokkant termelésből való kiesése csak havi 300.- forint szociális segéllyel számolva, évi 10.800.000 forint többletkiadást jelentene az államnak.

A csökkent munkaképességű és adottságainak megfelelő munkakörben dolgozó ember - az eltartásból és fokozódó kiszolgáltatottságból eredő családi, társadalmi gondok és egyéni terhek növelése helyett - megfelelő szintű állami támogatással, eredményesen bekapcsolódhat a társadalmi munkamegosztásba. Enyhítheti a városi munkaerőhiányt, és ha nem is maximális hatékonysággal, de egyértelműen gazdaságosan dolgozhat úgy vállalati, mint népgazdasági szempontból.

Most csupán a rehabilitációt szemelőtt tartó és a csökkent munkaképességű dolgozókat foglalkoztató vállalatok jelenlegi ösztönzési rendszerét vizsgáljuk, rávilágítva a kétségtelenül meglévő ellentmondásokra és feltárva néhány lehetőséget azok részbeni feloldása igényében.

Ami a Fővárosi Kézműipari Vállalat helyzetét illeti, a sokféle profil és a viszonylag könnyen változtatható termékstruktúra eddig módot adott a piaci értékitélet gyors és rugalmas követésére. És ez a struktúra alkalmas arra, hogy a korszerűen szervezett csoportokon belül a rehabilitált dolgozó is megtalálja állandó helyét, ahol és amelyben teljes mértékben ki tudja fejteni képességeit.

2./ A vállalati és ösztársadalmi hatékonyság egysége

A ma érvényben lévő rendeletek az állami támogatás szempontjából erősen és a legtöbb szocialista országtól eltérő módon behatárolták a csökkent munkaképességűnek minősített állampolgárok különböző kategóriáinak körét.

Ezek szerint - mint közismert - a vállalati ösztönzés a 40 százalékos rokkantságnál kezdődik.

De vajon kétségbe vonható-e a 40 százalékon aluli, 20-25-30 százalékos rokkant ember munkaképesség csökkenése?!

Vajon kétségbe vonható-e, hogy ha őket anyagilag és etikailag is a teljes munkaképességű dolgozók teljesítményére ösztönözzük, akkor állapotuk általában nem javul, hanem romlik?!

Alapfoku norma-tanfolyamon tanítják:

"A 100 százalékos teljesítménynek az tekinthető, amelyet egy átlagos képességű ember ereje túlfeszítése és egészségének veszélyeztetése nélkül tartósan nyújtani tud."

Vajon kétségbe vonható-e, hogy a 20-25-30 százalékos, vagy ennél magasabb rokkantsági fokot elért ember erre a teljesítményre tartósan, egészségének további veszélyeztetése nélkül képtelen?!

Itt vissza kell térni a csökkent munkaképességűeknek tekintett és foglalkoztatás szempontjából államilag is támogatott dolgozók megítéléséhez.

Arra már utaltam, hogy több szocialista országban tapasztaltak alapján szinte általános a három - az enyhébb, a közepes és a nehéz - kategória szerinti minősítés. Az azonban sehol nem vitás, hogy a csökkent munkaképesség valamilyen foka vagy mértéke a rokkantsággal együtt fennáll.

Orvosi szempontból nézve ez nálunk is így van, a foglalkoztatás vállalati preferenciái és a teljesítmény-követelmény szempontjából azonban még nem számolhatunk kiforrott és reális állásfoglalásokkal.

Hazánkban elvileg azonosak az egészséges és rokkant dolgozók normái és csak a vállalatok anyagi erejétől függően lehet azokon helyileg és esetenként enyhíteni. A 40 százalékos rokkantságon aluli csökkent munkaképességűek után pedig semmiféle kedvezmény nem illet meg a vállalatokat.

/Lásd: II/4-es II/5-ös számú melléklet/

Egy-másfél évvel az új gazdaságirányítási rendszer bevezetése után jelent meg két rendelet, amelyek előkészítő munkálataiban a Munkaügyi Minisztérium vállalatokat is bevont.

Az egyik a bedolgozói rendelet, a másik a csökkent munkaképességűek foglalkoztatását szabályozó rendelet volt. Már akkor kihangsúlyoztam és azt általánosságban el is fogadták, hogy a két rendeletet külön tárgyalni, egymástól elvonatkoztatni hibák nélkül nem lehet. Mégis, egy korábbi kongresszusi határozat alapján a bedolgozói rendeletet hamarabb létre lehetett volna hozni, hiszen ennek célja beruházások és инвестиáció nélkül minél több munkaerőtartalék felszabadítása volt.

Jóval nehezebb volt előkészíteni - és ezért időben is eltolódott - a csökkent munkaképességűek foglalkoztatását célzó és előmozdító rendeletet, amelynek egyik feladata a rehabilitáció anyagi ösztönzése is. Ez a két cél összehangolható, sőt össze is kell hangolni, miután a csökkent munkaképességűek foglalkoztatásának jelentékeny százaléka Magyarországon bedolgozói konstrukcióban történik.

Orientálni kellene tehát most már a rendeletek továbbfejlesztését és ebből a szempontból is ösztönözni a csökkent munkaképességűek foglalkoztatását, magát a rehabilitációt.

Ma már általános az a meggyőződés a rehabilitációval foglalkozó szakemberek között, hogy hazánkban a csökkent munkaképességűek foglalkoztatásával és a bedolgozói munkával foglalkozó rendeleteket szinkronba kell hozni.

Konkréten arról van szó, hogy a bedolgozói munkahelyeket viszonylag védetté kellene tenni abból a szempontból, hogy ne csak a szövetkezeti és tanácsi vállalatok - többek között a Fővárosi Kézműipari Vállalat-hirdetése is jelenjen meg az újságokban, hogy ilyen és ilyen bedolgozókat keresnek, "csökkent munkaképességűek előnyben."

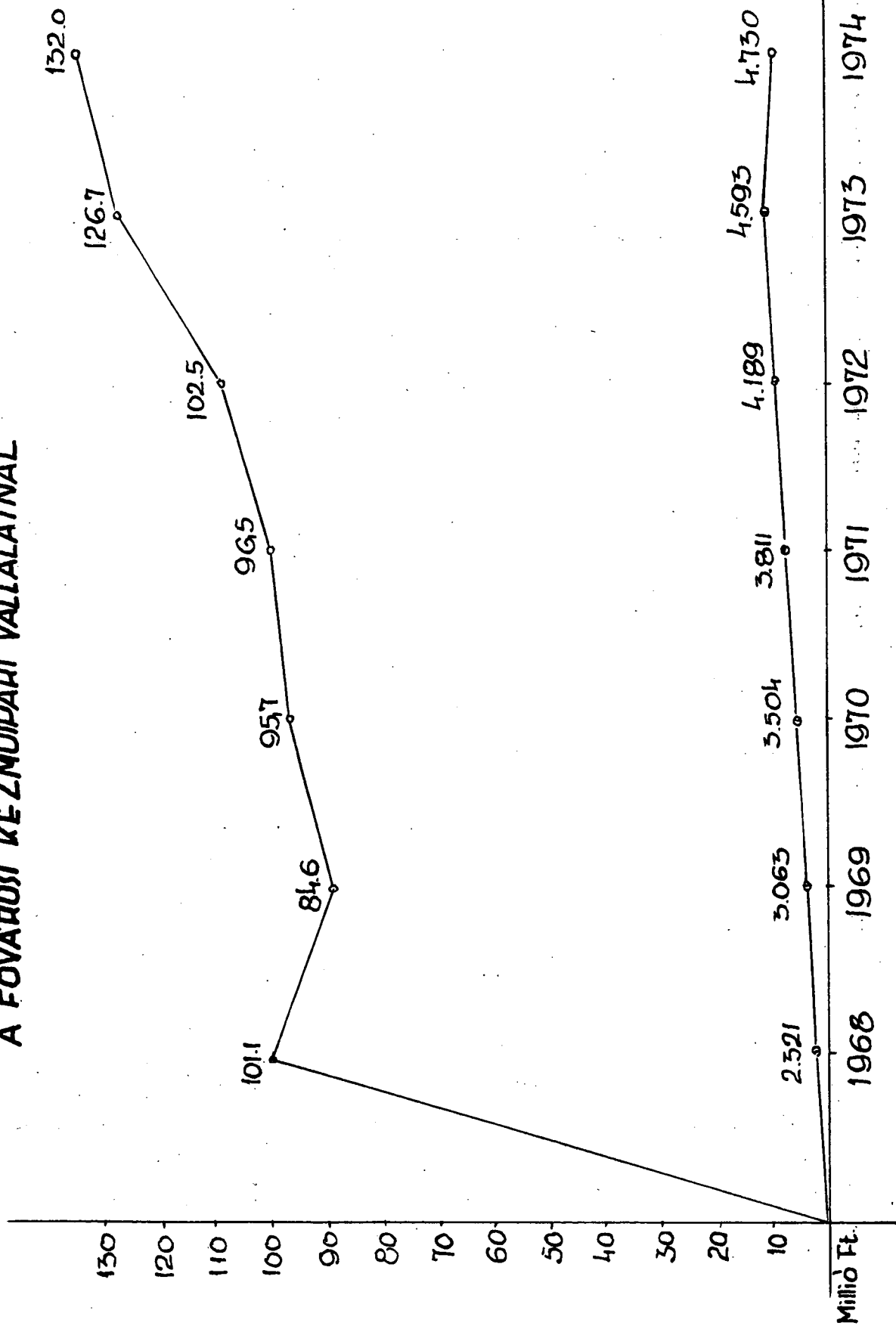
Törvényesen szabályozni kellene, hogy mindaddig, amíg egy dolgozni akaró és munkára alkalmas csökkent munkaképességű dolgozó jelentkezik, addig bedolgozóként más dolgozót ne lehessen foglalkoztatni ezeken a munkahelyeken.

Hiszen a vállalatok, amelyek a csökkent munkaképességűek eredményes foglalkoztatásában nem mindig hisznek - és éppen azért, mert nem hisznek -, igyekeznek teljes értékű, egésznapos dolgozókat alkalmazni olyan bedolgozói munkahelyeken is, ahol pedig ezeket tömegesen lehetne foglalkoztatni.

II/4.

EREDMÉNY ÉS CSÖKI KEDVEZMÉNY.

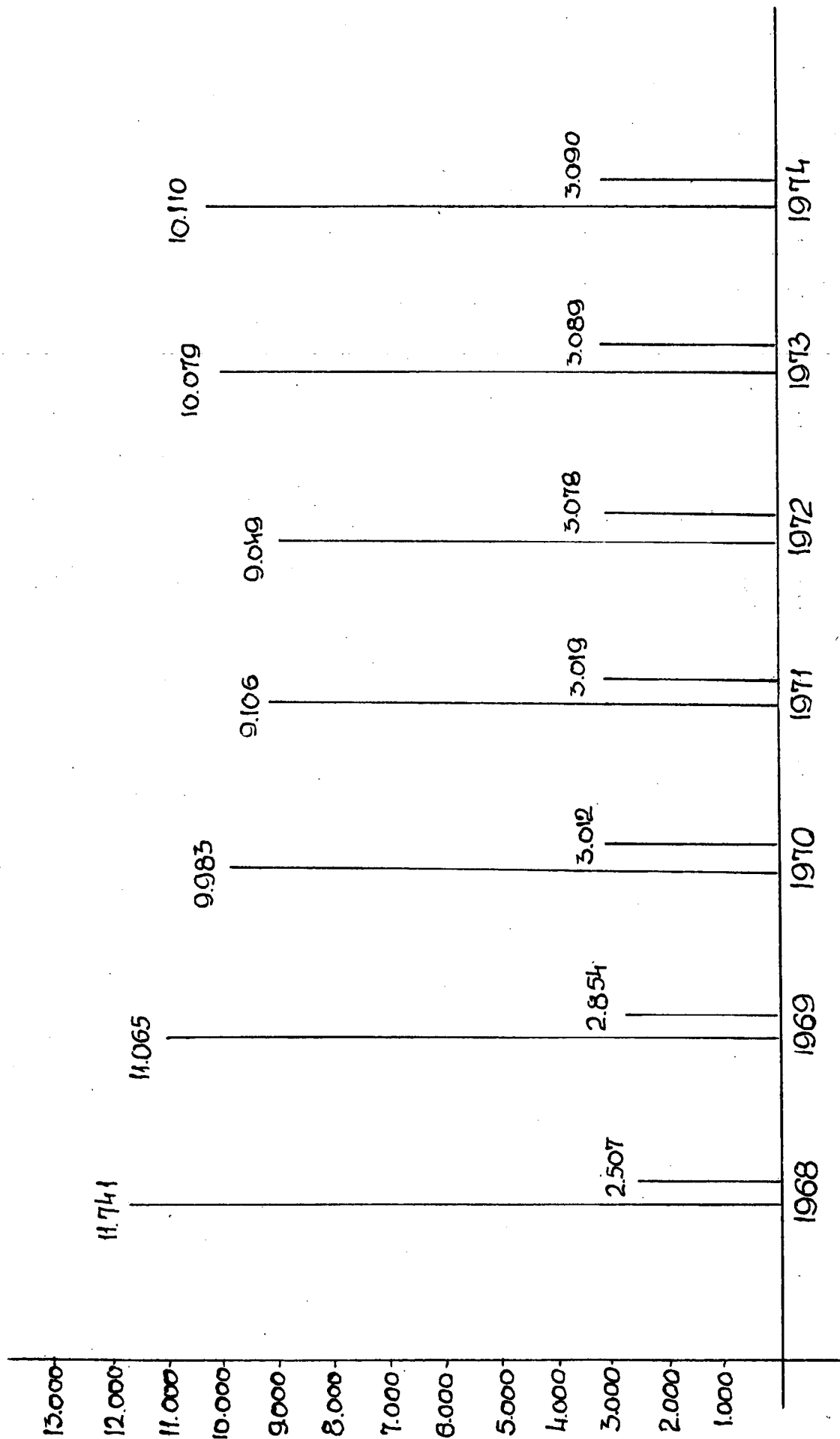
A FŐVÁROSI KÉZMŰIPARI VÁLLALATNÁL

II/5.

CSÖKKENT MUNKAKEPESÉSGÜEK LÉTSZÁMA.

A FŐVÁROSI KÉZMŰIPARI VÁLLALATNAÁL

A rehabilitáció a humanista elvek és a modern gyógyászat, pedagógiai, üzemszervezési és közgazdaságtani gyakorlat kooperációjának terméke, és a rehabilitálásra szoruló csökkent munkaképességűek százezreit adhatja vissza hazánkban is a társadalomnak, a termelő-alkotó munkának.

A csökkent munkaképességűek utánpótlásában sajnos nincs hiány. A modern technika, a korszerű közlekedés, mint "korunk legnagyobb járványa", a naponta tízezrével szedi áldozatait az egész világon. Az üzemi és közlekedési balesetek zömében az ember legalátkotóbb éveiben következnek be.

Szabad-e felhalmozott munka- és élettapasztalatokat, a minden emberben, így a csökkent, megváltozott munkaképességű emberben is meglévő ambíciókat, kezdeményező kedvet és alkotó készséget parlagon heverni hagyni?!

Nem pazarlás-e segélyre és rokkantsági nyugdíjra, tétlenségre itélni olyan energiákat, amelyek több ipari ágazatban munkaerő hiánnyal küzdő gazdaságunk szolgálatába állíthatók?!

Kétségtelen, hogy a közvélemény, a társadalom figyelmét rá kell terelni erre a fontos és világméretű problémára.

A rehabilitáció közvetlen határin túl a szakszerűen rehabilitált, csökkent munkaképességű dolgozó önmagára találása, lelkesedése, szorgalma és személyes példamutatása a nyújtott teljesítménnyel egyidejűleg rendkívül kedvező és serkentő hatással van magukra az üzemi kollektívákra is.

Az állami támogatást és társadalmi segítőkészséget sokszoros megtérüléssel viszonzozzák a szakszerűen és tervszerűen rehabilitált csökkent munkaképességű dolgozókat. Csökkennek az állami terhek, növekszik a nemzeti jövedelem, és a társadalmi használati érték növekedése minden területen igazolja a rehabilitáció létjogosultságát és szükségyszerűségét.

A munka, a teljesítmény és az ezzel együttjáró és megújult kereseti lehetőség öröme nem csupán az érintett rehabilitált dolgozó, hanem családtagjai, sőt lakókörnyezete szempontjából is szocialista-humanista társadalomátalkító tényezővé válik.

A helyes új pályaválasztás, az orvosi, szakmai és pedagógiai munka szerves egysége a rehabilitáció komplex eredményeként kvalifikált szakmunkások tízezreit adhatja a népgazdaságnak.

Ma már - nemzetközi tapasztalatok alapján - megdőlt az a hosszú ideig makacs tévhit, mely szerint csökkent munkaképességű dolgozó csak minőségileg és mennyiségileg csökkent teljesítményre képes.

Bebizonyosodott például:

- a csökkent munkaképességű szak- és betanított munkások jelentékeny hányada bekapcsolható az export termelésbe is;
- a szociálpolitikai és gazdaságpolitikai célkitűzések tartósan még vállalati keretek között sem választhatók szét;
- a csökkent munkaképességűek foglalkoztatása kétségtelenül gazdaságos, úgy az egyén, mint a vállalat és a népgazdaság szempontjából.

Társadalmi összefogással tehát a rehabilitáció társadalmi és gazdasági hatékonysága kétségtelen.

Van bőven tennivaló ezen a területen, de a feltételek gyorsan javíthatók, vagy kialakíthatók az orvosok, az egészségügy, a munkaügy, a gazdasági-, a szakvezetők, valamint a társadalmi szervek megfelelő szintű együttműködése útján.

A realitások talaján álló rehabilitáció megfelelő segítőkészséggel, tervszerűséggel és szervezettséggel történelmileg nagyon rövid idő alatt is nagy lépésekkel haladhat előre és gyümölcsöző eredményeket érhet el.

3./ A foglalkoztatási rehabilitáció összefüggései az egyéni, a csoport és az osztálytársadalmi érdekelttség szempontjából

A csökkent munkaképességűekkel kapcsolatos bizonyos előítéletek nagyon sokszor megakadályozzák az előrehaladást és gátolják még az alapvető problémák megoldását is a rehabilitáció területén.

Még mindig él egy eléggé általánosnak tekinthető hiedelem fővárosunkban és országszerte is - amelyre az előbbiekben már utaltam -, hogy a korlátozott munkaképességű dolgozó csak korlátozott munkateljesítményre képes.

Erre élénk cáfolat azoknak a vállalatoknak a tevékenysége, amelyek bebizonyították, hogy azokkal a csökkent munkaképességű dolgozókkal, akiket tervszerűen rehabilitáltak, igenis lehet kvalifikált munkateljesítményt nyújtani, be lehet őket kapcsolni az export-termelésbe, a választék bővítésébe, és ez a tevékenység vállalati és szövetkezeti szempontból egyaránt eredményes és hatékony is.

A másik ilyen, az előbbivel összefüggő előítélet az, hogy a csökkent munkaképességűeket általában beteg, nem teljes értékű dolgozóknak tekintik, olyanoknak, akikre nem lehet számítani minden körülmények között.

A tények viszont aztbizonyítják, hogy a szakszerűen rehabilitált dolgozókra sokkal jobban lehet számítani bizonyos körülmények között, mint a teljes értékű dolgozókra.

Érthető is ez. Hiszen ezek a rehabilitált dolgozókra szakadatlanul bizonyítani akarnak. Bizonyítani társadalmi szinten, a vállalati kellektíván belül, de elsősorban bizonyítani - és ez egyszerű pszichológiai tényező - önmaguk és családjuk előtt.

Az egyéni érdek kézenfekvő. Az egyén javítani kíván anyagi lehetőségein, de etikai szempontból is igényt tart arra, hogy úgy a társadalom, mint a családon belül szükségét érezzék a munkájának, ne pedig eltartott legyen.

A vállalati aspektus, a vállalati érdekelttség egészen egyszerű. Üzemeink jelentékeny része - főleg a városokban - munkaerőhiánnyal küzd. Megfelelő emberekkel és üzemszervezési, technológiai eljárásokkal jelentős mértékben képesek a szakszerűen rehabilitált dolgozókat bekapcsolni a termelésbe és ezáltal termelési intenzitásukat, hatékonyságukat, a rendelkezésre álló, sokszor szűkös hely megfelelőbb kihasználását biztosítani. A minisztériumi nagyvállalatoknál is jelentős hely szabadulna fel korszerűbb technológiák, technika bevezetésére, ha sikerülne célszerűen kiemelni a rehabilitáltakat.

Ami pedig a társadalmi, állami érdekeltséget illeti, gondolom, ehhez nem férhet kétség. Hiszen a rehabilitáció az állami terhek csökkentésével, valamint új társadalmi érték előállításával jár és így kétségtelenül össztársadalmi érdeket is képvisel.

A gazdasági vezetők parlamenti aktíváján - amelyet a Minisztertanács hívott egybe - elhangzott; Magyarországon nagyon sokan abban a tévhitben élnek, hogy az intenzív fejlődés időszakában hazánkban nincsenek már extenzív tartalékok. Ha valahol extenzív tartalékok léteznek, akkor többek között éppen a csökkent munkaképességűek foglalkoztatásában és a bedolgozói konstrukció korábbi kongresszusi határozatok alapján való bővítésében keresendő.

Induljunk ki abból, hogy a csökkent munkaképességűek foglalkoztatásának általában két módja van. Az egyik benti üzemben, tehát kollektívában való foglalkoztatás, a másik pedig az otthoni munka, a bedolgozói konstrukció. Ez nemzetközi vitatéma különben, mert például a Szovjetunióban, Bulgáriában és az NDK-ben az a vélemény alakult ki, hogy a benti üzemi foglalkoztatás helyesebb, célszerűbb, hatékonyabb.

Ez kétségtelenül így van, tudnunk kell azonban, hogy a kollektív foglalkoztatás minden előnyével szemben ezekben az előbb említett or-

szágokban igen jelentős építési beruházásokkal voltak kénytelenek elősegíteni a benti csökkent munkaképességűeket foglalkoztató, rehabilitációs üzemek létrehozását.

Erre hazánkban jelenleg nincs lehetőség, sőt a közeljövőben nem lesz lehetőség arra, hogy nagyobb beruházásokat hajtsunk végre speciális üzemek létesítésére, ahol a gyógykezelést és a munkát együtt lehet megoldani. Az is ismeretes, hogy ahol már vannak ilyenek, igen nagy a helyszűke, a zsúfoltság.

Mégsem reménytelen a helyzetünk, mert van egy kézenfekvő megoldás, amellyel évek óta elvileg egyetért a Fővárosi Tanács Végrehajtó Bizottsága is, ami azonban a különböző vállalatok sovinizmusa következtében eddig mégsem születhetett meg.

A megoldás az volna, hogy a főváros és általában a városok területéről kitelepitendő, a lakosság életét, életkörülményeit zavaró, zajos és bűzös üzemek elsősorban a csökkent munkaképességűeket foglalkoztató vállalatok és szövetkezetek birtokába kerüljenek.

Nem engedhetjük meg magunknak azt a luxust, hogy az eredeti vállalat birtokában maradvá, néhány láda, vagy göngyöleg foglaljon el olyan területeket, ahol a csökkent munkaképességűek foglalkoztatása tömegesen és szervezeten megoldható volna.

Az ésszerű és tervszerű rehabilitáció - vagyis a csökkent munkaképességűek szakképzése és munkába állítása - az intenzív fejlődés szakaszában is extenzív tartalékot jelent iparunk és mezőgazdaságunk számára.

Hazánkban és a szocialista tábor több országának gyakorlatában bebizonyított tény, hogy a rehabilitált dolgozók a munkáskollektíva, a társadalom és elsősorban önmaguk előtt szakadatlanul bizonyítani akarnak. Ez az ambíció a teljesítmény és az elismerés érdekében sok esetben nagyobb, mint a teljes munkaképességű dolgozóknál.

A tervszerű és szakszerű rehabilitáció - az orvos, az egészségügyi intézmények és az üzemek gazdasági vezetőinek összefogása - rendkívüli és csak nagyon kis részben kihasznált tartalékokat jelent munkaerőgazdálkodásunkban.

A megfelelő állami támogatást és megértést sokszoros megtérüléssel viszonyozhatják a rehabilitált dolgozók az állami terhek csökkentése, a nemzeti jövedelem emelése és a társadalmi használati érték tömeges előállításának területein.

Már a táppénzes időszakban meg kell kezdeni a rehabilitációs átképzést. A sérülteknek, balesetet szenvedetteknek már kezelésük során, a táppénzes időszakban is érezniük kell, hogy a társadalomnak továbbra is szüksége van rájuk. Ez a tudat a gyógyulást is meggyorsíthatja, új életcélt és biztonságérzetet jelenthet úgy a betegnek, mint a családtagoknak.

Helyes az üzemekben nyilvántartásba venni azokat a munkanemeket és szakmákat, amelyekben rövidebb, vagy hosszabb képzés után rehabilitált dolgozók is teljes értékű munka végzésre képesek.

A rehabilitáció felelőssége gondja és terhei végső soron sokkal kisebbek, mint az ezuton elérhető gazdasági és társadalmi eredmények.

Bebizonyított tény, hogy a korlátozott munkaképességű dolgozók szállítására - vagy a bedolgozói munka házhozszállítására - beállított szállítóeszközök költségei többszörösen megtérülnek, a nyújtott többlet-teljesítmény során.

A munka, a teljesítmény és az ezzel együttjáró önálló kereseti lehetőség öröme nem csupán az érintett rehabilitált, hanem tágabb értelemben is szocialista, humanista, társadalomátalakító tényezővé válik.

III. fejezet

A VIDÉKI IPARTELEPÍTÉS NÉHÁNY GAZDASÁGPOLITIKAI, SZOCIÁLPOLITIKAI ÉS TÁRSADALOMPOLITIKAI TAPASZTALATA

A területfejlesztés irányelveiről kiadott 1006/71. kormányhatározat egyértelműen kimondja: "A területfejlesztési politika a társadalom- és gazdaságpolitika szerves része." Utal arra is, hogy egyes területek gazdasági fejlettségi szintjének közelítése hosszú ideig tartó történelmi folyamat. *

Ugyanakkor azt is lerögzíti, hogy össztársadalmi érdek a fejlettségi színvonal egyensúlyának kialakítása és a még meglévő jelentős különbségek fokozatos mérséklése.

Napjainkban már tények támasztják alá, hogy a céltudatosan és tervszerűen összehangolt terület- és iparfejlesztési tevékenység egyaránt megfelel a népgazdasági, a vállalati és a helyi egyéni érdekeknek.

Bizonyítékaink vannak arra nézve, hogy megfelelő, a felügyeleti szervek és főhatóságok által is támogatott területi, társadalmi és vállalati érdekelttség viszonylag gyorsan és gazdaságosan képes megoldani a népgazdasági tervekkel és célkitűzésekkel is egybeeső fejlesztési feladatokat a foglalkoztatás terén elmaradt területeken.

Az is egyértelmű és világos, hogy az intenzív fejlesztés időszakában is számolni lehet és kell is meglévő vagy kialakuló extenzív munkaerő tartalékokkal, amelyek egy idő után, különös tekintettel hazánk nyílt gazdaságára, éppen az intenzív fejlődés szolgálatába állítható termelőerők jelentős forrásaivá válhatnak.

A differenciált terület- és iparfejlesztés népgazdasági, valamint össztársadalmi érdekeire való tekintettel célszerűnek látszik a több éve ipartelepítéssel is foglalkozó fővárosi nagyvállalat szemszögéből összesíteni eddigi tapasztalatainkat.

Vidéki iparfejlesztési tevékenységünk elvi összefüggései és gyakorlati tapasztalatai ugyanis módot adnak az egészséges folyamat fel-

FORRÁS:

* A Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány 1006/71. /III. 16./ számú határozata a területfejlesztés irányelveiről.

gyorsítására, bizonyos tapasztalatok általánosítására, valamint a kezdeti időszakban mindenütt meglévő akadályok és fogyatékoságok megelőzésére, elkerülésére és feltárására.

1./ Az országos területfejlesztés célkitűzései és a fővárosi vállalatok vidéki orientációja

Mint ismeretes, hazánk iparának történelmi fejlődése az ipari és kereskedelmi tőke koncentrációja és centralizációja folytán az egyes területek érdekeitől függetlenül, de a tőke megtérülése szempontjából nagyon is céltudatosan alakult ki.

A kialakított ipari központok elsősorban a nyersanyag források, az energia és a közlekedés szempontjából könnyen elérhető és munkaerő tartalékokkal is bőven rendelkező nagyvárosok és ezen belül is elsősorban a fővárosban és környékén jöttek létre.

Ebből következik, hogy 1938-ban a magyar ipar közel 60 százaléka Budapesten és környékén települt.

Ennek következménye az is, hogy az újjáépítés éveiben Budapest ipari részesedése több, mint 50 százalék és ma, amikor az ország lakosságának egyötöde lakik a fővárosban, a budapesti ipar aránya még mindig 40 százalék felett van.

A felszabadulás utáni évek nagy iparfejlesztési programjainak megfelelően napjainkig számos új ipari létesítményt hoztak létre és az ország ipari termelése 1938-hoz képest - mint ismeretes - többszörösére növekedett. A budapesti és a vidéki ipar közötti arányok azonban az általános fejlődésen belül sem változtak meg alapvetően.

Az új ipari bázisok nagyobb részt a városokban és környékükön jöttek létre, ugyanakkor szívó hatást gyakorolva az ipari foglalkoztatás szempontjából elmaradt területekre.

A mezőgazdaság szocialista átszervezésének folyamatában ez a körülmény nagy tömegű fiatal munkaerőt vonzott a városok felé és egyes mezőgazdasági területek emiatt munkaerő ellátásuk szempontjából az előrege-dés jeleit és nehézségeit is mutatták.

Ugyanakkor Budapesten és más vidéki nagyvárosokban a gyors ütemű iparfejlesztés és a technikai színvonal elégtelensége kitermelte a felszabadulás előtti állandó munkanélküliséggel szemben a mind tartósabb munkaerő hiányt.

Napjainkban az intenzív fejlődés célkitűzéseinek megfelelően ipari

rekonstrukciónk a városi iparnak elsősorban technikai és műszaki fejlődését tűzte ki célul, ami egybeesik a mezőgazdasági munka erőteljes gépesítésével.

Egyik oldalról tehát a városi ipar intenzív technikai fejlesztése a cél, másrészt az iparilag elmaradt mezőgazdasági területeken olyan területfejlesztés, amely elsősorban a munkaigényesebb ipari folyamatoknak ad helyet, ami úgy a lakosság ellátása, mint hazánk nemzetközi munkamegosztásba való bekapcsolódása szempontjából egyaránt nélkülözhetetlen.

Kialakult tehát több iparágban Budapesten a munkaerőhiány és ugyanakkor a központi területfejlesztésben érdekelt vidéki területeken a helyi ipari foglalkoztatás igénye.

Ehhez még hozzájárult az a serkentő és ösztönző tényező is, ami a budapesti zajos és bűzös ipar kitelepítését célzó határozatokkal függ össze.

A szükséges folyamat adminisztratív és gyakorlati végrehajtása, mint ismeretes, kezdetben sok objektív és szubjektív akadállyal, valamint el-lentmondással küzdött.

A fővárosi és vidéki gazdasági, társadalmi és politikai vezetők érkedazonosságukat nem mindig ismerték fel azonnal, és egyoldalú állásfoglalásaik nem egyszer lelassították a szükséges intézkedéseket.

A hatvanas évek végén és a hetvenes évek elején azonban bekövetkezett a fordulat.

A fővárosi iparvállalatok az extenzív munkaerőtartalékok részleges kimerülése miatti munkaerőellátási nehézségeikkel küzdve, egyre nagyobb számban kezdtek érdeklődni a vidéki lehetőségek iránt.

A vidéki szervek pedig egyre erőteljesebben hangsúlyozták, hogy tartósan igényt tartanak a budapesti vállalatok iparvezetési tapasztalataira és kapcsolataira, mert ezek nélkül nem is képesek gyorsan, biztonságosan és hatékonyan megoldani iparfejlesztési és foglalkoztatási problémáikat.

Ez a bizonyos mértékben kényszerpályán is mozgó kölcsönös érkedazonosság hozott össze sok budapesti vállalatot a területfejlesztésben is megjelölt vidéki városokkal, járásokkal és községekkel, amelyekkel a megyék támogatását is élvezve, ma már sok eredményes együttműködésnek és hatékony ipari létesítménynek lehetünk tanúi és birtokosai.

Először természetesen a lehető legközelebbi területek kerültek számításba a budapesti ipar vidéki fejlesztése szempontjából.

Budapest vonzási körzetében a főváros érdekei is egybeestek ezzel, hiszen naponta még napjainkban is mintegy 300.000 "ingázó" jár be Budapestre, nehezítve a főváros forgalmát és ellátását is.

Kézenfekvő tehát egy ugynevezett urbanizációs védőgát kialakítása, amit a főváros körül mintegy 100-120 km-es körzetben határoztak meg. Ebben a körzetben sok eredményes telepítés történt, hamarosan kiderült azonban, hogy az ipari és mezőgazdasági fejlesztés szempontjából ez a körzet nagyon is behatárolt lehetőségekkel rendelkezik.

Ennek oka egyrészt az, hogy ebben a körzetben az ipari és mezőgazdasági fejlettség színvonala az ország többi részeihez viszonyítva magas, másrészt az, hogy a hosszú évek óta bejáró - ingázó - ipari törzsgárda sok esetben inkább vállalja az utazás terhét, mint hogy új munkahelyet válasszon.

Ugyanakkor viszont a könnyű- és vegyesipari ágazatokban a rekonstrukció és ugyanakkor a munkaigényes termékek állandóan növekvő kül- és belkereskedelmi igényei mindinkább ösztönözték a vidéki orientációt, különösen a női munkaerők foglalkoztatása szempontjából.

A fővárosban sok üzemben egyre nehezebbé vált a több műszako üzemeltetés, ami ugyanakkor a rekonstrukció keretében beérkezett új, korszerűbb gépek nem megfelelő kihasználását eredményezte.

Ezzel párhuzamosan az iparilag elmaradt vidéki területeken a mezőgazdaság korszerűbb szervezete és gépesítése következtében éppen a női munkaerők szabadultak fel tömegesen.

Néhány eredményes vidéki ipar- és üzemtelepítés bebizonyította, hogy a távolsággal összefüggő szállítási és munkaszervezési problémák könnyebben áthidalhatók, mint az, hogy a fővárosban nincsenek megfelelően kihasználva a termelő kapacitások, munkaerő hiányában.

Igy került sor a 100-120 km-es határ átlépésére, ami megfelelt úgy a fővárosi vállalatok, mint a vidéki területfejlesztés érdekeinek.

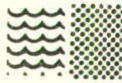
/Lásd: III/1-es számú melléklet/

2./ A főváros és a vidék érdekazonossága a budapesti vállalatok fejlesztési perspektíváiban és lehetőségeiben

A kormányhatározatban is megjelölt területfejlesztésre tervezett körzetbe közuton vagy vasuton mindenhová el lehet jutni az országban fél nap alatt, a legtávolabbi területeket is beleértve.

Ha célszerűen történik a terület kiválasztása és az egybeesik a

200

Termelési érték

Breeding

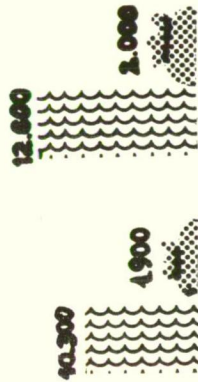
Termelés

Vásárlóközben je-
lentkező jövedelem

Konfektó

1973 1974

1 munkahelyre eső költségkibocsátás: 24.100 Ft/fő

A telepet két használt modulbarak épülettel - amelyet később téliessítettünk és átalakítottunk - 1972 őszén bocsátotta rendelkezésünkre Kistelek Nagyközség Tanácsa.

Az átalakítások után az üzem 1973 januárjában indítottuk be, és mintegy 2-3 hónapos betanítás után az I. félévben már szovjet exportra állított elő fürdőruhákat. A II. félévben a Polgári Védelem részére készítették védőruházati cikkeket. 1974-ben már tőkés export előállítására is alkalmassá vált az üzem.

Csongrád megye 1973 végén 3.200 mFt fejlesztési alapot bocsátott rendelkezésünkre, amelynek felét a szociális berendezések korszerűsítésére, felét pedig a géppálmány felújítására fordítottuk.

területfejlesztési határozat irányelveivel, valamint ha megfelelő a települő vállalat és a helyi szervek együttműködése, akkor a tapasztalatok során feltűnően gyors és hatékony eredményeket lehet elérni.

Rendkívül lényeges szempont, hogy a rendelkezésre álló és felszabaduló munkaerők, valamint a települő iparvállalat munkaerő szükséglete viszonylag hosszú távon összhangban legyen.

Találkoztunk ugyanis olyan területekkel is, ahol "nagyobb volt az étvágy", mint a konkrét lehetőségek, és a telepített ipari üzemek egy, másfél év múltán egymástól szívták el a munkaerőt, megteremtve ezzel a szervezettséget és munkafegyelmet negatív irányban befolyásoló egészségtelen fluktuáció feltételeit.

Ebből következik, hogy a települő iparvállalatoknak nem csupán a helyi szervekkel, hanem egymással is egyeztetniök kell rövid-, közép- és hosszutávú terveiket.

A különböző ágazatokban dolgozó vállalatok bérezési színvonala ugyanis természetesen differenciált, a végzett munka kvalifikációjának megfelelően.

Sok ellentmondásos helyzet és kellemetlen meglepetés elkerülhető, ha a települő vállalatok - természetesen a helyi szervekkel együttműködve -, megegyeznek a fejlesztés volumenában és az ezzel összefüggő létszámszükséglet és összetétel kereteire vonatkozóan.

Az igények és a tényleges lehetőségek hosszutávú összehangolása úgy a települő vállalatok, mint a helyi társadalmi és politikai szervek elsőrendű érdekeit képezi.

Mit jelent a fővárosi vállalatok és a vidék érdekazonossága a területfejlesztés perspektívájában?

- A fővárosi vállalatoknak a budapestinél gazdaságosabb és hatékonyabb, több műszakos kapacitás fejlesztést.

- Hosszu távon további fejlesztést is lehetővé tevő területeket, megfelelő víz- és energiaforrásokkal.

- A főváros területén ma már megoldhatatlan egészségügyi légszennyezési és zajártalom miatti korlátok feloldását.

- Hosszu távon biztonságos szak- és betanított munkás utánpótlást.

- A budapesti üzemek zsufoltságának megszüntetésével a munka- és életkörülmények lényeges javulását.

- A termékek elhelyezési lehetőségének bővülését, vagyis újabb piaci területeket.

Ugyanakkor, amikor a helyi infrastruktúra fejlesztésébe bizonyos mértékben be kell kapcsolódní, vállalati forrásokból, a dolgozó lakás-

körülményei szempontjából általában kialakult és kielégítő helyzettel lehet számolni.

A reálbér szempontjából is kiegyensúlyozottabb a helyzet általában, hiszen a falusi, mezőgazdaságból munkába állított ipari dolgozó családja élelmiszer-ellátás szempontjából lényegesen kedvezőbb helyzetben van, mint a városi, és munkabérének nagyobb százalékát tudja tartós fogyasztási cikkekre fordítani.

A vidéki, falusi szervek szempontjából a fővárosi vállalatok települése a következőket jelenti:

- Foglalkoztatási gondjaik tartós, hosszútávú megoldását.
- Az ország ipari tevékenységébe való viszonylag gyors bekapcsolódást, nagyobb területi investíció nélkül.
- Jelentős új vásárló erő létrehozását, ami egyidejűleg és legtöbbször kapcsolódhat a helyi árualapok és a választék bővítéséhez is.
- A mezőgazdasági érdekeltség változatlansága mellett a munkásosztály kialakítását, a kulturális-szociális elmaradottság és a különbségek viszonylag gyors ütemű felszámolását.
- A helyi vezetőképzés gyakorlati megvalósítását, ami nem csupán az ipari termelés közvetlen irányítására vonatkozik, hanem a terület valamennyi egyéb vezetési igényeinek perspektivikus kielégítésére is.

/Lásd: III/2-es és III/3-as számú melléklet/

3./ A vidéki iparfejlesztés gazdasági előnyei a fővárosi vállalatok gyakorlatában

Amint erre már kitértem, a fővárosi iparvállalatok jelentékeny része jelenleg munkaerő hiánnyal küzd, és sok esetben már a rendelkezésre álló gépi kapacitást sem tudja mindig teljes mértékben kihasználni.

Ez a főváros egészét többé-kevésbé érintő munkaerő hiány előreláthatóan az évek folyamán nem csökkenő, hanem emelkedő tendenciát mutat.

Ezért a könnyű- és vegyesipari, de a nehézipari vállalatok is, fejlesztési célkitűzéseik szempontjából helyesen, igyekeznek az intenzív módszereket alkalmazni és fejlettebb technikával, a kézi munkafolyamatok gépesítésével, valamint részleges vagy teljes automatizálással pótolni a mind nagyobb mértékben hiányzó munkaerőt.

Ez az intenzív fejlesztési folyamat azonban természetesen bizonyos határok között mozog.

M/Ft-ban

1968

1969

1970

1971

1972

1973

1974

Termelési
érték

Eredmény

Létszám

Vásárló
erőben je-
lentkező
jövőkész

Bőrdíszmű

Konfekció

Horgoló-
szőnyeg

5.800 900

44.900 1.900

15.000 3.100

36.000 5.300

38.900 5.700

56.000 5.900

246 0.100

484 4.100

410 4.400

482 5.600

519 6.600

540 7.300

A munkahelyre eső költségkihatás 24.565 Ft./fő

Pásztói üzemünket a járási és községi társadalmi szervezetek által rendelkezésünkre bocsátott területen egy volt MÁV munkásszállásból alakítottuk ki 1968-ban.

1969-ben megyei és vállalati forrásokból egy új 700 m²-es alapterületű könnyűszerkezetes csarnokot építettünk hozzá helyi kivitelező útján.

1973-ban egy, a helyi TSZ-től kisaajátítás útján átadásra került épületrészt átalakította és felújította útján termelésünk újabb objektummal bővült.

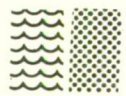
1974-ben már 50 millió Ft-os termelési értéket állított elő az üzem, melynek 60 %-a export.

A két telepen jelenleg és már 4 éve bőrdíszmű-, ruhaipari-, kötészeti- és szőnyegkészítő tevé-

kenység folyik 90 %-ban kézműszakas üzem, 10 %-ban bedolgozó konstrukcióban.

6/11

MPt

Termelési érték
Eredmény

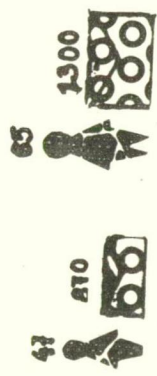
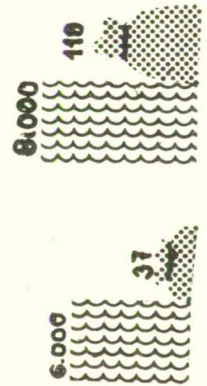
Létszám
Vásárlóerőben je-
lentkező jövedelem

Konfekció

Részleges közpofokú központ. Nógrád megye BUDA KÖZSÉG

1973 1974

1 munkahelyre eső költségkalkuláció: 20.800 Ft/fő

1973-ban a Községi Tanács a volt csendőrlaktanyák helyiségeit bocsátotta rendelkezésünkre munkahely kialakítása céljára.

Rövid betanulási idő után az ott dolgozók kifogástalan minőségben és megfelelő termelékenységgel végeztek és végzik az egyszerűbb ruházati termékek konfekcionálását.

Tekintettel a helyi háziipari hagyományokra, folyamatban van egy bedolgozói kézi himző csoport kialakítása is.

A vállalatok fejlesztési alapjai és lehetőségei korlátozottak. Általában nem állnak rendelkezésükre olyan alapok, amelyek a munkafolyamatok és a gyártás rövid időn belüli teljes automatizálásához elegendőek volnának.

A technikai fejlődés gyors üteme a rekonstrukciók során is azt mutatja, hogy a gépek erkölcsi kárájának üteme nem egy esetben eléri, helyenként meg is haladja a gépek fizikai előregedését. Annál is inkább indokolt tehát az ipar biztosságába kerülő termelő berendezések lehető maximális kihasználása.

Erre azonban a munkaerők korlátozott volta a fővárosban nem mindegyütt ad lehetőséget.

Ma már például sok olyan vállalat és szövetkezet kerül munkaerő ellátás szempontjából előnyösebb helyzetbe, amely minél kevesebb, lehetőség egy műszakos üzemeltetéssel dolgozik.

Különösen olyan iparágakra vonatkozik ez a megállapítás, ahol többségében női munkaerőt foglalkoztatnak.

Ilyen körülmények között sok területen a modern, korszerű gépek és berendezések teljes értékű kihasználásáról természetesen nem lehet beszélni.

A vidéki fejlesztési lehetőségeken belül viszont még tartósan biztosítható a legalább két műszakos üzemeltetés munkaerő ellátása.

A mezőgazdaság idényjellegéhez generációkon át alkalmazkodó vidéki munkaerő egész beállítottsága és alkata - mint ismeretes - nem a napi 8 órai munkaidőre van berendezkedve.

Ha az ipartelepítés kapcsán most végre folyamatos 8 órás, illetve heti 44 órás munkaalkalom és az ehhez fűződő fix kereset kínálkozik, a vidéki munkaerő általában szívesen vállalja a két műszakot.

Annál is inkább így van ez, mert községi körülmények között a munkahely viszonylag rendkívül közel van a dolgozó lakhelyéhez. Nem kell többé órákat eltölteni autóbusszon vagy vonaton ahhoz, hogy 6 maga munkaalkalomhoz, a család pedig többlet jövedelemhez jusson.

A vidékre települő fővárosi vállalat tehát általában stabil, tehetséges és szorgalmas munkaerő bázishoz juthat, viszonylag rövid idő alatt.

A probléma másik oldala azzal függ össze, hogy hazánk ipari termelése a legtávolabbi perspektívában sem mondhat le a szakmunka-igényes és általában fogyasztási és divatcikkek termeléséről.

Ugy a baráti, mint a tőkés piacok az utóbbi évek tapasztalatai

alapján a munkaigényesebb cikkek irányába tolódtak el. Ez nem lehet közömbös fejlesztési terveinkre sem, hiszen nyersanyagban nagyon is korlátozott ország lévén a rendelkezésre álló munkaerő optimális kihasználására kell törekednünk. Célunk minél kevesebb eleven és holt munkával minél magasabb társadalmi használati érték biztosítása, illetve előállítása.

A használati érték nagyságát a mai gazdasági szituációban a piaci értéktételhez való rugalmas alkalmazkodóképesség és a termékekben megtestesülő minél magasabb szintű kvalifikált munka is meghatározza.

Tapasztalataink szerint a ruházati és divatcikkeknel a rövid- és középszériák felé tolódnak el az igények.

A világpiacon mindinkább a legmunkaigényesebb termékek értékesülnek a legkedvezőbb árakat realizáló feltételek között.

Nem véletlen az sem, hogy a New-York-i Világkiállításon, ahol a legmodernebb automata berendezéseket is bemutatták, egyidejűleg megrendezték a Kézműipari Világkongresszust.

Az export struktúra és a külkereskedelmi igények azóta is egyre inkább a munkaigényes termékek irányába tolódtak el.

Közismert az a nemzetközinek is mondható megállapítás: "Magyarországnak két természeti kincse van - az alumínium és az ember." Ilyen körülmények között valóban tág tere és beláthatatlan tere és perspektívája van a fővárosi vállalatok vidéki iparfejlesztésének.

A vidéki munkaerő tartalékok nemcsak az üzemileg koncentráltan szervezett lehetőségeket jelentik. Az egyidejűleg kifejlesztett és jól szervezett bedolgozói és részmunka igen nagy újabb tartalékokat jelent, minden különösebb új investíció nélkül.

Itt felhasználhatók a rekonstrukciók folytán felszabaduló használt, de még termelőképés jó állapotban lévő gépek is. Ezek a bedolgozói konstrukció keretein belül lényegesen kisebb rezssíval és ráfordítással racionális extenzív tartalékokat jelenthetnek és emellett hozzájárulhatnak az új piaci munkaerő tartalékok betanításához, kiképzéséhez és a szakmunkásképzéshez is.

Számos példa van arra, hogy az újonnan létesített vidéki kis- és középüzemek használt gépekkel felszerelve és megfelelő bedolgozói konstrukcióval is kombinálva, nagyobb hatékonyságot biztosítanak, mint korszerűbb gépekkel a budapesti telepítő "anyagvállalat" egy műszakra korlátozott üze-
mei.

És ezt nem alacsonyabb bérekkel, hanem az országos bérarányoknak

megfelelő, magasabb termelékenységgel érték el a létesítmények.

A fejlesztés logikus iránya tehát a továbbiakban sem lehet más, mint hogy Budapesten minél kevesebb eleven munkát igénylő, de ugyanakkor minél korszerűbb termelőberendezéseket kell beállítani a rekonstrukció során.

Ezzel párhuzamosan a vidéki területfejlesztés szempontjából a rendelkezésre álló és felszabaduló munkaerő tartalékok folyamatos foglalkoztatásával biztosított munkaigényesebb termékstruktúrát célszerű telepíteni és kialakítani.

Nagy tartalékok vannak ugy üzemi, mint bedolgozói konstrukcióban, valamint a területfejlesztés tájegység jellegű népművészeti és iparművészeti hagyományaiban is. Ezek a lehetőségek ma még koránt sincsenek megfelelően feltárva és kihasználva.

A növekvő idegenforgalom, a kül- és belkereskedelem speciális, a felklórt - a ruházati és divatcikkektől a lakást díszítő elemekig - felhasználó és igénylő feladatai az új vidéki kis- és középüzemek kiegészítő profiljainak és hatékonyságuk növelésének nyitnak tág teret.

Ezek az új objektumok betölthetik a tájegységi mikrocentrum szerepét, és a sok területen még elhanyagolt, vagy nem kellően kihasznált népművészeti és háziipari iparágak célszerű fejlesztésének szervezett központjaivá válhatnak.

Számos esetben nemcsak a terület és a munkaerő, hanem az iparfejlesztés szempontjából az indításhoz szükséges épületek, valamint a kivitelezési kapacitás is rendelkezésre áll.

A helyi költségvetési, építőipari és szakipari üzemek - a helyi érdekeket is szem előtt tartva - a szükséges beruházási, építési vagy éppen felújítási, karbantartási munkákat a tapasztalatok szerint olcsóbban és gyorsabban, valamint jobb minőségben készítik el az ismert általános gyakorlatnál.

A helyi kivitelezéseknél általában érezhető, hogy az épülő objektumot a magukénak és érzik, és a munka során tartanak a helyi társadalmi és politikai szervek bírálatától.

Miután az iparfejlesztés bővítése a mezőgazdaság érdekeivel is egybeesik, jó együttműködés alakulhat ki a termelőszövetkezetekkel, az állami gazdaságokkal és gépállomásokkal, amelyek a karbantartási és szerelési munkáktól kezdve a szállításig és anyagmozgatásig sok segítséget tudnak megfelelő kapcsolat és érdekeltség esetén nyújtani, szabad kapacitásukból.

Nem egy példa van arra is, hogy a települő iparvállalat és a mezőgazdasági termelő egység között kölcsönösen előnyös rövid- és középtávú szerződések jönnek létre, amelyek ugyancsak hozzájárulhatnak a fejlődés meggyorsításához.

/Lásd: III/4-es és III/5-ös számú melléklet/

4./ A megyék, a vidéki városok és községek előnyei a fővárosi vállalatok ipartelepítései tapasztalatai során

A fejlesztési tapasztalatok első időszakában a budapesti ipar "kitelepitéséről" beszéltek velünk is vidéki partnereink. A kitelepítés viszont feltételezi új, önálló ipari egységek létrehozását, az illetékes tárcák vagy megyei, városi tanácsok irányítása és ellenőrzése alatt.

Több ilyen vállalkozás létrehozása után kiderült, hogy a vidéki szervek szempontjából is előnyösebb a meglévő fővárosi ipari kapacitások vidéki bővítése és telepítése, mint önálló új ipari egységek kialakítása.

Az ismert, nagy rutinnal rendelkező és kereskedelmi szempontból is "bevezetett" vállalatok ugyanis teljes biztonsággal és szakértelemmel szervezik mag saját jól felfogott érdekeiket is követve, új vidéki egységeiket.

Az új vidéki telepek és üzemek ily módon viszonylag gyorsan átlenyúlnak a kezdet nehézségein. Továbbá az ügyvitelhez szükséges adminisztratív /alkalmazotti/ létszám nagy része az anyavállalat vertikálításában központilag megoldottnak tekinthető, és csak a legszükségesebb közvetlen szakmai irányítás, valamint részlegszintű adminisztráció igénye áll fenn helyileg.

Ez a tényező is hozzájárul ahhoz, hogy a létrehozott - kihelyezett - települt részlegek és üzemek viszonylag alacsony közvetlen improduktív költségkihatással indulnak, ami a hatékonyságot kedvezően befolyásolja.

A települő vállalat vertikálítása általában lehetővé teszi a betanítási idő lerövidítését, de ugyanakkor azt is, hogy a vidéki egység dolgozói rövid idő alatt több munkafolyamatot és műveletet elsajátíthatnak.

A betanítás és kiképzés két alapvető formáját ismerjük a vidéki ipartelepítés gyakorlatában:

Egyik a vidéki munkaerő mozgatható részének Budapesten való kiképzése.

Ez a megoldás elhelyezés, napidíj, ellátás és szállítás szempont-

1970

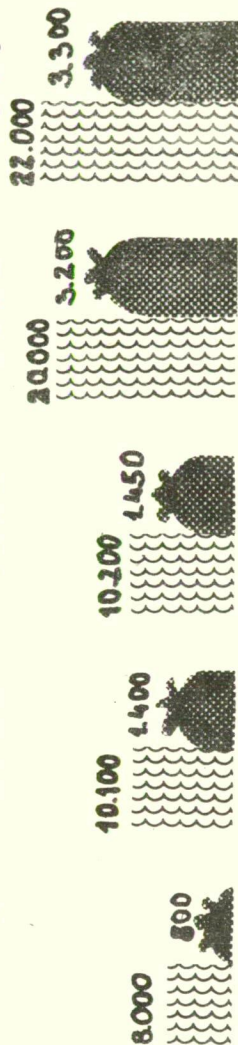
1971

1972

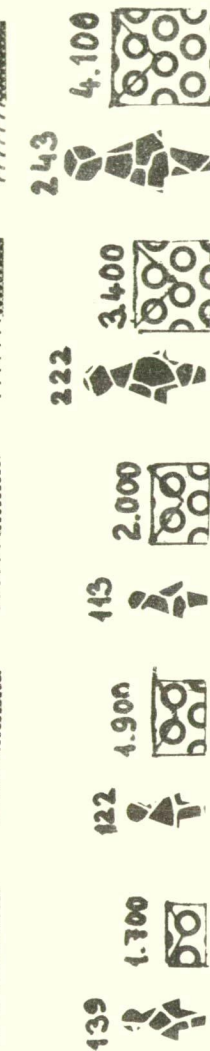
1973

1974

Termelési érték
Eredmény

Látás
Vásárlóerőben je-
lentkező jövedelem

Konfekció
Fonalfeldolgozás

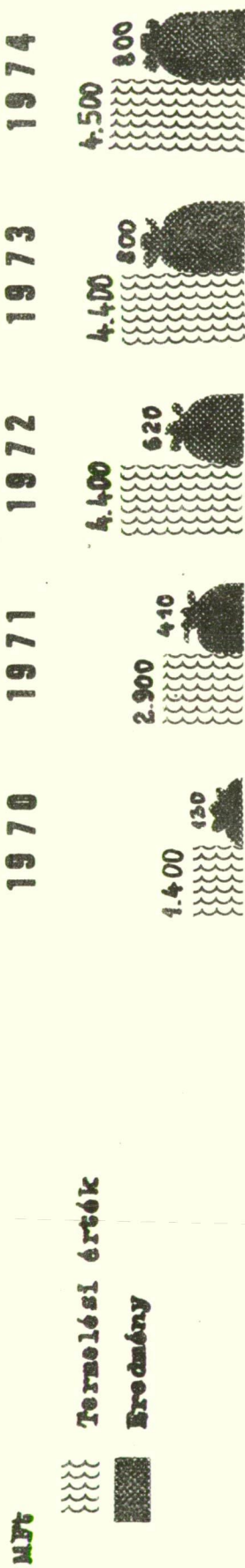
1 munkahelyre eső költségkibontás: 25.300 Ft/fő

1970-ben egy kulturtermet és a közösségben egy kiadóköltséget bocsátott rendelkezésünkre a Tatabányai Városi Tanács.

A szükséges átalakítások után a volt kulturteremben jól szervezett kézműszakas konfekcióipari üzemet alakítottunk ki, és ezzel párhuzamosan bedolgozóit konstrukciót hoztunk létre központi kiadással, kézzel kötött és horgolt béby- és gyermekruházati termékek előállítására.

Mindkét üzem 70 %-ban a második év óta exportra dolgozik, és a harmadik évben már a legkényesebb igényeket is kielégítették.

Részleges felsőfokú központ. Veszprém megye - VESZPRÉM VÁROS

Konfekció

1 munkahelyre eső költségkierhatás: 4.500 Ft/fő

1970-ben egy HM tulajdonban álló épületet alakítottunk át konfekció üzemmé.

Cél: a katonafeleségek folyamatos foglalkoztatása.

Változtatlan létszámmal az üzem termelése az 5 év alatt megháromszorozódott.

A szociálpolitikai célkitűzés mellett a termelékenység gyors ütemű fejlődését a termékössze-
tétel is befolyásolta.

Az üzem már évek óta osztályon felüli finomkonfekció és kvalifikált tőkés export előállítá-
sára is képes.

jából költséges és ma már általában kevésbé alkalmazott megoldás. A mi gyakorlatunkban a karbantartók és műszerészek kivételével ezt a módszert már nem is alkalmazzuk.

Másik a kétségtelenül jobban bevált módszer; a helyi kiképzés és betanítás gyakorlata. A vállalatoknak sokkal könnyebb néhány kiváló betanító szakmunkást a helyszínre irányítani és a helyi szervekkel együttműködve néhány hónapig elhelyezni és ellátni, mint a munkára jelentkező dolgozókat budapesti kiképzésben részesíteni.

Természetesen megfelelő képességvizsgálatok és személyi ismeretek birtokában ez nem jelenti azt, hogy néhány vezetésre és ellenőrzésre alkalmas dolgozót menet közben nem lehet és nem kell ugyancsak néhány hónapon át Budapesten betanítani. Ezek azonban már mint a kialakuló vidéki üzem csoportvezetői, minőségi ellenőrei és karbantartói kerülnek számításba.

Ha új önálló üzem, gyár települne, akkor a megyék, járások, községek fejlesztési hozzájárulása is sokkal nagyobb arányú igényekkel lépne fel.

Ma már általános tapasztalat, hogy az iparban szegény területek ipartelepítési érdekei a helyi és népgazdasági szempontokat egyaránt figyelembevéve nem nagy, elsősorban jelentős építési beruházást igénylő gyárakhoz fűződnek.

A rugalmas, gyors átállóképességű tanácsai, helyiipari jellegű racionális kis- és középüzemek azok, amelyek e területek fejlesztése és a népgazdasági érdekek szempontjából egyaránt megfelelnek.

Az ilyen gyorsan létrehozható gazdaságos kis- és középüzemek felelnek meg legjobban a vállalati, helyi, egyéni és végeredményben az össz-társadalmi igényeknek is.

Számos példa van arra, hogy használaton kívüli, vagy kevésbé használt épületek és objektumok viszonylag kis költséggel kialakíthatók, illetve átalakíthatók jól szervezett és gépesített, de ugyanakkor be-dolgozó rendszerrel is kombinált üzemekké.

Ezek az üzemek általában meglepő gyorsasággal fejlődnek és stabilizálódnak a helyi, társadalmi, politikai szervek és a települő vállalat módszeres, tervszerű együttműködése nyomán.

Nem egyszer előfordul, hogy az ilyen módon kialakított új üzem egy éven belül már az export termelésbe is be tud kapcsolódni, különösen a ruházati és divatáru, valamint a bőrdíszmű és népművészeti jellegű termelés vonatkozásaiban.

Vannak, akik "toldozás-foldozásnak" minősítik ezt a módszert. A tények azonban azt igazolják, hogy az egy vidéki munkahelyre eső költségek és ráfordítások így módon a negyedrészt sem teszik ki a tárcák egy munkahelyre eső ismert költségkihatásainak.

Más oldalról megközelítve a fejlesztés perspektíváit, a viszonylag szerény, de a rendelkezésre álló eszközök szempontjából reális start egyáltalán nem zárja ki a későbbiek folyamán a meglévő igények és lehetőségek birtokában a nagyobb arányú investíciókat is jelenthető beruházásokat és fejlesztéseket.

Hiszen terület szinte korlátlanul áll rendelkezésünkre és források, valamint igények birtokában csupán tervszerű elhatározás kérdése a további fejlesztés.

A tapasztalatok alapján jobb egy üzemé átalakított munkásszállásból vagy kihasználatlan, de könnyen helyreállítható és kialakítható épületből szerényen indulni és egy éven belül egy ilyen termelő egységből teljes biztonsággal és gazdaságosan, a szükséges létszámmal exportra termelni, mint egy nagy építési beruházás után tervezett, de ki nem elégitelhető munkaerő ellátással, rossz hatásokkal dolgozni.

Ami a gyakorlati tapasztalatokat illeti; a vidékre települt vagy ott kialakított üzemek vezetését elsősorban helyi és személyi ismeretekkel rendelkező káderekkel célszerű megoldani.

Előfordulnak olyan esetek is, amikor Budapestről a lakásprobléma gyorsabb megoldása fiatal szakembereket vonz le vidékre és ezek gyorsan gyökeret is eresztenek ott.

A helyi vezetőket azonban a társadalmi és politikai szervekkel kooperálva, a létrehozott új üzem legtehetségesebb dolgozóiból célszerű kiválasztani. Azokból, akik már a telepítés első szakaszában bizonyították, hogy perspektívában képesek megfelelni a hármas követelménynek.

Kiképzésük és szakmai továbbképzésük szempontjából a feltételeket viszont a települő fővárosi vállalatnak kell biztosítani.

Ugyancsak a települő vállalat gondja és feladata az is, hogy a magasabb teljesítményekre képes, ilyen ambíciókkal rendelkező dolgozók szakmunkásképzését biztosítsa és a jelentkező fiatalokból előtt-utóbb megszervezze a tanmühelyeket, illetve az iparitanuló képzést is.

A települő vállalatnak és az iparfejlesztésben érdekelt területnek egyaránt érdeke, hogy mind több betanított munkásból a lehető leg-
rövidebb időn belül jól képzett, kvalifikált, sokoldalú szakmunkás váljon.

Ez az időszak a településtől számított 4-5 év alatt bekövetkezhet, ami kedvezően hat a termelékenységre, a költségekre éppen úgy, mint a települő vállalat versenyképességére. Ezzel egyidejűleg pozitívan hat a kialakított üzemi kollektíva átlagkeresetére és az egyéni jövedelmek alakulására is.

Ahol sikeres a fővárosi üzemek ipartelepítése, ott növekszik a vásárlóerő, fellendül a társadalmi és politikai élet, felgyorsult a társadalmi tudat, valamint a kollektív szellem kialakulása és fejlődése.

Ezek a felismerések és tapasztalatok befolyásolták az illetékes vidéki szerveket éppen úgy, mint a fővárosi vállalatokat az érdekettség alapján álló sikeres együttműködések és egyenjogú társulások irányában.

/Lásd: III/6-os, III/7-es és III/8-as számú melléklet/

5./ A vidéki ipartelepítés gazdasági, szociálpolitikai és társadalompolitikai hatásai

Az ipartelepítési tapasztalatok gyakorlatában a vállalati gazdaságosság és hatékonyság mellett beszélnünk kell a helyi gazdaságossági tényezőkről is.

A mezőgazdaság gépesítése és a nagyüzemi gazdálkodás értelem szerűen sok munkát és nehéz testi munkát kiküszöböl. Ezzel párhuzamosan felmerül a felszabaduló munkaerő hasznosításának társadalmi és csoport érdekeltisége is.

Ha a felesleges munkaerő a mezőgazdasági egységnél marad, munkával való ellátásának kényszere a korszerű gazdálkodásra, a fejlesztésre és ezzel együtt a hatékonyságra és a munkamorálra is fékezően hat.

Ha pedig a felszabaduló munkaerő a háztáji gazdaságokban keres és talál munkaalkalmat, hosszabb perspektívában ez sem hat pozitívan a közös gazdaság érdekeltiségére.

Abban az esetben, ha a mezőgazdasági termelésből felszabaduló munkaerő foglalkoztatására ugynevezett ipari segédüzemeket hoznak létre és ezek nem kapcsolódnak a mezőgazdaság által előállított nyersanyagok feldolgozásához, az utóbbi évek tapasztalatai alapján munkaerőgazdálkodási szempontból súlyos és káros torzulások jöhetnek létre.

Közismert, hogy sok termelőszövetkezet erőltetetten, tervszerűtlenül, valamint szakszerűtlenül megszervezett segédüzeme szép számban

vonzotta az iparban alkalmatlanná váló megbizhatatlan elemeket.

Ilyen esetekben a mezőgazdaság szempontjából érdektelen üzemek jöttek létre, nem egyszer lekötve a mezőgazdaság fejlesztése céljára biztosított forrásokat és egyéb állami preferenciákat is.

Előfordultak olyan esetek is, amikor a mezőgazdasági célú közös alapokat tervszerűtlenül és szükségtelenül segédüzemek erőltetett létrehozására vették igénybe.

Az ilyen átgondolatlan fejlesztések nem egyszer elvonták a szükséges munkaerőt az állat- és növénytermesztés alapfeladatairól, a mezőgazdasági idényen belül is.

Az ilyen segédüzemek - alacsonyabb termelékenységgel és aránytalanul magasabb bérekkel - szivó hatással voltak az ipari üzemek szakmunkásállományára is. Sokan az átmenetileg aránytalanul magas keresetek hatására otthagyták régi vállalatukat, és lényegesen alacsonyabb társadalmi hatásfokkal dolgozó téesz segédüzemben vállaltak munkát.

Törvényszerű, hogy az ilyen torzítások megelőzésére és megakadályozására ma már állami rendelkezések szabják meg a reális korlátokat.

Ezek a negatív tendenciák természetesen nem általánosíthatók. A téesz segédüzemek jelentékeny része bevált, különösen ott, ahol saját termék nyersanyagként való továbbfeldolgozását tűzték ki célul.

Jóváje van a termelőszövetkezetek és az ipari üzemek reális és gazdaságos társulásának is, ahol a felszabaduló munkaerő üzemi és bedolgozói formában csatlakozik az ipar termeléséhez és saját munkaerő feleslegét az ipar munkaerő hiányának pótlására bocsátja rendelkezésre, a kölcsönös érdekeknek megfelelő feltételek mellett.

Itt azt is számításba kell venni, hogy a mezőgazdasági idénymunkán túli időszakban a munkaerő tekintélyes része nem foglalkoztatható folyamatosan, ami legalábbis részmunkaidőben az ipar számára benti és bedolgozói konstrukcióban ugyancsak extenzív munkaerő tartalékot jelent.

Tartós és népgazdasági szempontból tervszerűsíthető megoldást azonban a szervezett iparvállalatok vidéki telepítése és társulásai jelenthetnek.

Ez a módszer úgy üzemi, mint bedolgozói konstrukcióban megfelelő termelékenységgel és szakértelemmel képes bevonni a tervgazdaság ellenőrizhető és számbavehető keretei közé a mezőgazdaságból felszabaduló, vagy máris rendelkezésre álló munkaerőt.

Ugyanezzel a módszerrel hosszú távon biztosítani lehet a mezőgazdasági idénymunkán kívüli időben is a rendelkezésre álló munkaerő tartalékait.

MFT

1973 1974

Termelési érték

Eredmény

Létszám

Vásárlóerőben je-
lentkező jövedelem

Konfekció

1 munkahelyre eső költségkibátás: 19.600 Ft/fő

A megyei, járási és községi szervekkel együttműködve 1973-ban egy régi malomépületet alakítottunk át üzemmé.
A kip. rekonstrukcióból felszabadult használt gépekkel rendezzük be.
1973 végén, illetve 1974 elején már gyermekruházati cikkek, később szovjet átmeneti kabát exportgyártásra voltak képesek kifogástalan minőségben.
1974-ben újabb területet bocsátottak rendelkezésünkre, ahol a fejlesztést korszerűsítéssel folytatjuk.

7/11

Bielnok megye - TISZASÜLY község

MFt

1973 1974

Termelési érték

Bredmény

Léteszm

Vásárlóberében je-
lentkező jövedelem

Konfekció

1 munkahelyre eső költségkibátás: 17.600 Ft/fő

1973-ban a régi Pártház és Tanácsház átadása után - 5 hónap alatt végrehajtottuk a helyi ki-
vitelezési kapacitás utján a szükséges átalakítási munkákat

Fehérnemű és gyermekruházati cikkeket állítanak elő jelenleg használt gépekkel.
Az üzemi kapacitást növekvő bedolgozó csoport egészíti ki.

Gépi korszerűsítés után 1975-ben az üzem mint export kapacitás is tervezhető.

8/11

MFt

Szolnok megye - KŐTELEK KÖSSÉG

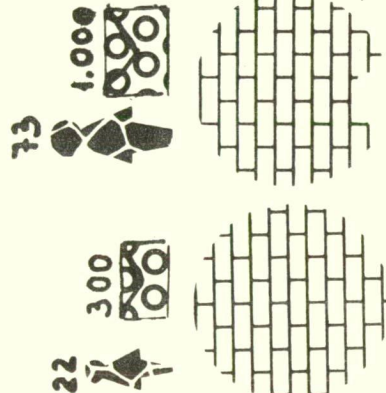
1973 1974

Termelési érték

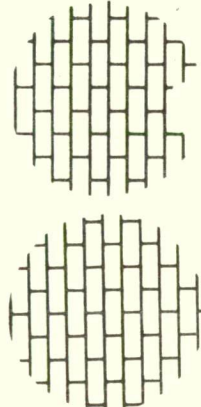
Bredmény

Létszám
Vásárlóerőben je-
lentkező jövedelem

47H Fonalfeldolgozás

1 munkahelyre eső költségkiszátság: 19.000 Ft/fő

1973-ban 4 hónap alatt átalakítottuk helyi kivitelezési kapacitás igénybevételével a felaján-
lott volt "legényegylet" helyiségeit.

Az üzemen kötöttáru összeállítását és adjusztálását végzik kifogástalan minőségben.

A termelékenység emelkedésére jellemző, hogy a viszonylat rövid betanítási idő után egy év
alatt háromszeros létszámmal, 8,5-szeres termelési értékelt értünk el.

Azokban a vidéken létesített új üzemekben, ahol az alkalmazott munkaerő folyamatos munkaellátása biztosított, gyors megtérülést és bizonylag gyors ütemű fejlődést lehet elérni.

Nem hagyható figyelmen kívül az ipartelepítés szociálpolitikai és társadalompolitikai hatása sem.

A fiatal munkaerő gyors betanítása, majd szakmunkássá képzése rendkívül komoly társadalmi és politikai hatást képvisel.

A falusi lakosság ipari érdekeltsége a családon belül is minőségi változásokat vált ki a szemléletben és joggal állíthatjuk, hogy elméletileg és gyakorlatilag is felgyorsul a városi és falusi lakosság közötti különbségek fokozatos felszámolásának folyamata.

Az ipari munkafegyelem és szervezettség, valamint a készpénz jövedelmek hozzájárulnak falusi viszonylatban az ipari üzemi tevékenység megismeréséhez és megbecsüléséhez. Ezt bizonyítja a vidéki üzemek új dolgozóinak viszonylag gyors társadalmi és politikai aktivizálódása is.

A fővárosi vállalatok gazdasági és politikai vezetőinek vidéki kapcsolatai, valamint a helyi társadalmi és politikai szervekkel való összefogása és együttműködése a telepítések során és ezt követően rendkívül komoly hatást gyakorolnak nem csupán a közvetlenül érintett személyekre, hanem a közvéleményre is.

A közös célok és feladatok felismerése növeli a kölcsönös bizalmat és megbecsülést egymás munkája iránt, és a legjobb értelemben vett falujárás, vagy patronálás kampányszerű sikerei után a rendszer és az állandó kapcsolatot jelenti a városi és falusi dolgozók között.

A nagyvárosi ipari és a falusi, alapvetően mezőgazdasági érdekeltségű gazdasági vezetők és politikai, társadalmi funkcionáriusok számára is rendkívül nagy előnyt jelent az osztársadalmi érdekek felismerésében és képviselésében a fővárosi vállalatok vidéki ipartelepítése.

A telepítés eredményei és problémái, valamint perspektívái tartósan összehangolják és összekapcsolják a városi és falusi vezetők egész gazdasági és társadalompolitikai tevékenységét.

/Lásd: III/9- es számú melléklet/

6./ A mezőgazdaság és az ipar fejlesztési érdekazonossága
a gazdaságilag elmaradt területek területfejlesztése
és hatékonysága oldaláról

Hazánkban az ipar és a mezőgazdaság területenként nem azonos ütemben és arányokban fejlődött. A jelenlegi fejlődési szakaszban is tapasztalható a területi differenciálódás, ennek minden következményével.

A mezőgazdaság szocialista átszervezése során is megvannak az átalakulás ütemének különbségei. Ezek a különbségek kifejezésre jutnak a különböző mezőgazdasági termelő egységek fejlettségében, a természeti adottságokban éppen úgy, mint az ott dolgozók tudati, szemléleti szintjében.

A társadalmi létfeltételek ma még meglévő különbségei természetesen pozitív és negatív irányban egyaránt kihatnak és érvényesülnek az emberek tudatában is. Éppen ezért nem elég, ha a falu és a város közötti különbség léteéről és felszámolásáról általánosságban beszélünk.

Ha a differenciálódás és a társadalmi munkamegosztás problémáit konkrétan vizsgáljuk, akkor viszont elkerülhetetlen a megállapítás, hogy a korszerű vagy korszerűdődő mezőgazdaság távlatilag sem mond ellent a korszerű ipartelepítésnek és a helyiipari jellegű, kis- és középüzemek fejlesztésének.

Ezt azért szükséges rögzíteni, mert az ipartelepítés során gyakran találkozhatunk a közepesen vagy gyengén fejlett termelőszövetkezetek vezetőinek szubjektív ellenállásával. A munkaerő ilyen féltése, vagy kisajátítani akarása perspektívában nem segítheti elő maguknak a téészeknek a fejlődését sem.

Hiszen a jól szervezett helyiipar a mezőgazdaság területén érdekeit is alátámasztja, mivel a mezőgazdaság állat- és növénytermelési tevékenységének korszerűsítése és gépesítése előbb-utóbb, de 1980-ig majdnem mindenütt felszabadítja a nehéz fizikai, illetve kézi munkát végző munkások jelentékeny hányadát.

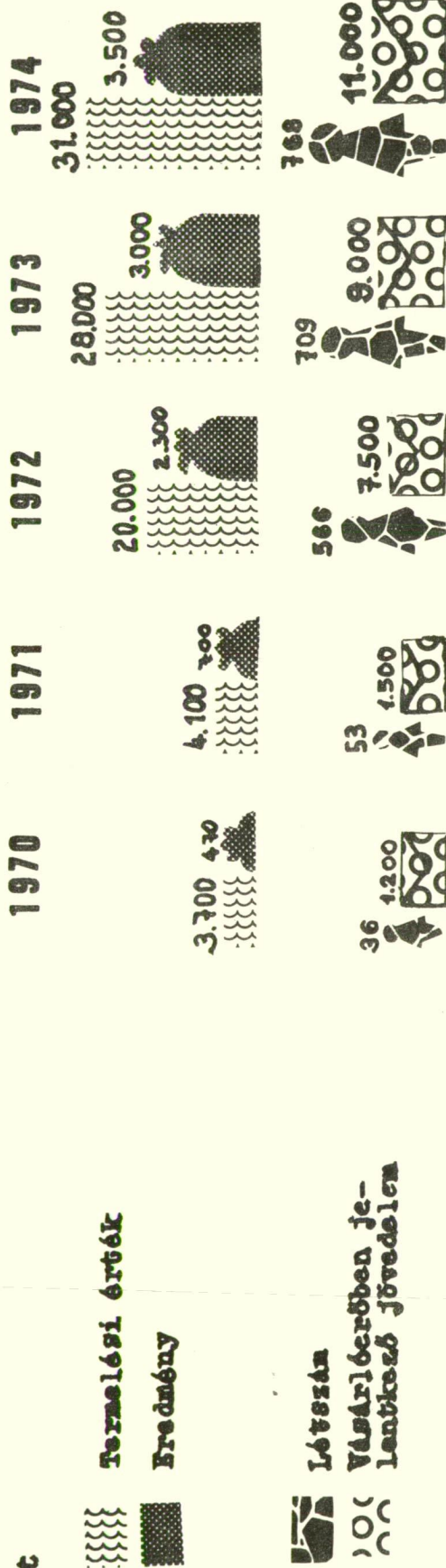
A belső munkanélküliség, vagy a méltányosságból fenntartott munkahelyek viszont ellentmondanak a hatékonyság növekvő követelményeinek éppen úgy, mint a szervezettségnek és a munkafegyelemnek.

Mit jelent a tervszerű iparfejlesztés a gazdaságilag elmaradott és tipikusan mezőgazdasági területek számára?

- a helyi foglalkoztatási problémák célszerű és perspektivikus megoldását;

Pest megye - FELSŐGÖD község

MFt

Bőrfeldolgozás

1 munkahelyre eső költséghatékonyság: 23.600 Ft/fő

A bérlet és kisajátított használt épületekben tőkés export sportlabdák előkészítése és elkészítése folyik.

Az üzemi termelést kiterjedt bedolgozó konstrukció támasztja alá.

Saját régies építkezés útján korszerűsítettük a szociális helyiségeket és jelenleg új műhely-csarnok is épül.

A külkereskedelmi igények növekedése az üzem további fejlesztését is indokolják.

- a készpénzben jelentkező helyi reáljövedelmek emelkedését;
 - a vásárlóerő növekedésével egyidejűleg a helyi árualapok és a választék bővítését;
 - a szociálpolitikai és rehabilitációs feladatok helyi és népgazdasági érdekeknek megfelelő megoldási lehetőségét;
 - a társadalompolitikai és kulturális fejlődés folyamatának felgyorsulását;
 - a helyi lakosok más területekre való orientációjának lelassulását vagy megszűnését;
 - a jelenleg "ingázók" számának csökkenését és a család stabilizálását;
 - az eredményes foglalkoztatás útján a női munkaerők egyenjogúsításának felgyorsítását;
 - a fiatalság ipari, szakmai fejlődési lehetőségén keresztül egyes területek előregedésének megakadályozását;
 - az ipar szociális szükségletein keresztül az infrastrukturális igények és azok kielégítésének felgyorsítását.
- Mit jelent az iparvállalatok számára a tipikusan mezőgazdasági területeken végrehajtott tervszerű iparfejlesztés és telepítés?
- az extenzív tartalékok kimerülése folytán sokszor más nyomasztó munkaerő problémák megoldását;
 - olyan nyers, könnyen betanítható munkaerő-tartalékokat, amely anyagilag és erkölcsileg is érdekelt a hatékony intenzív termelésbe való előbbi bekapcsolódásban;
 - sokoldalú fejlesztésre alkalmas szabad területeket;
 - az ipar termelésébe viszonylag kis költséggel bekapcsolható helyiségeket, épületeket és objektumokat;
 - a benti üzemi termelésbe egész, vagy rész-munkaidőben bekapcsolható és könnyen megszervezhető bedolgozói hálózatot;
 - a termelőszövetkezetek, állami gazdaságok és gépállomások, valamint a helyi tanácsok költségvetési üzemei teljes egészében ki nem használt kapacitásának a folyamatos ipari termelésbe való bekapcsolhatóságát;
 - a mezőgazdasági idényeken túli időszakban a helyi szállítási kapacitás kooperációban való kihasználhatóságát;
 - a helyi háziipari és népművészeti hagyományok felhasználhatóságát, az ipari és ezen keresztül a kereskedelmi választék jelentős bővítését;

- a helyi szakipari kapacitások és nyersanyag források feltárása, valamint a kölcsönösen előnyös együttműködés útján az anyagbeszerzési, karbantartási és felújítási munkák gyorsabb és rugalmasabb megoldhatóságát;

- a városi üzemi dolgozók üzemi étkeztetési, bölcsődei, napközi otthoni ellátásának, valamint esetenként üdültetési, pihenési lehetőségeinek megkönnyítését, az érdekeltebbé váló helyi vezetők és mezőgazdasági egységek aktív segítőkészsége folytán.

Célom a leirtakkal az volt, hogy a vidéki ipartelepítés már megismert elméleti és gyakorlati tapasztalatainak egyrészét feltárva, azokat a társadalom- és gazdaságpolitikai szempontból egyaránt fontos munka szolgálatába állítsuk, és felgyorsítsuk azt a párt- és kormányhatározatok által is alátámasztott fejlődési folyamatot, amely történelmileg viszonylag rövid idő alatt óriási tartalékokat tárhat még fel nép-gazdaságunk szocialista fejlődése érdekében.

A tapasztalatok is azt támasztják alá, hogy a vidéki iparfejlesztés nem helyi, tanácsi vagy tárcaszintű feladat, hanem az osztársadalom erőinek szervezett és tervszerű összefogását igénylő, ahzánk szocialista fejlődését szolgáló össznépi célkitűzés.

És ez a célkitűzés egyaránt szolgálja úgy a munkásosztály és az ipar, mint a szocialista mezőgazdaság érdekeit.

Megtalálja benne egyéni és csoport érdekeit a munkásosztály, a parasztság éppen úgy, mint a városi és a falusi értelmiség.

Az sem elhanyagolható tényező, hogy a gazdaságpolitikai feladatokkal párhuzamosan, részben vagy teljes mértékben megoldást nyernek az ország minden területén egyre nagyobb követelményekkel fellépő szociálpolitikai feladatok is.

A vidéken létrehozott, de fővárosi vállalati központhoz tartozó önelszámoló kis- és középüzemek gazdasági hatékonysága és gyors fejlődése is bizonyítja, hogy az érintett területek és a települő vállalatok tervszerű együttműködése viszonylag rendkívül rövid idő alatt gyors és gyümölcsöző eredményeket hozhat. *

/Lásd: III/10-es számú melléklet/

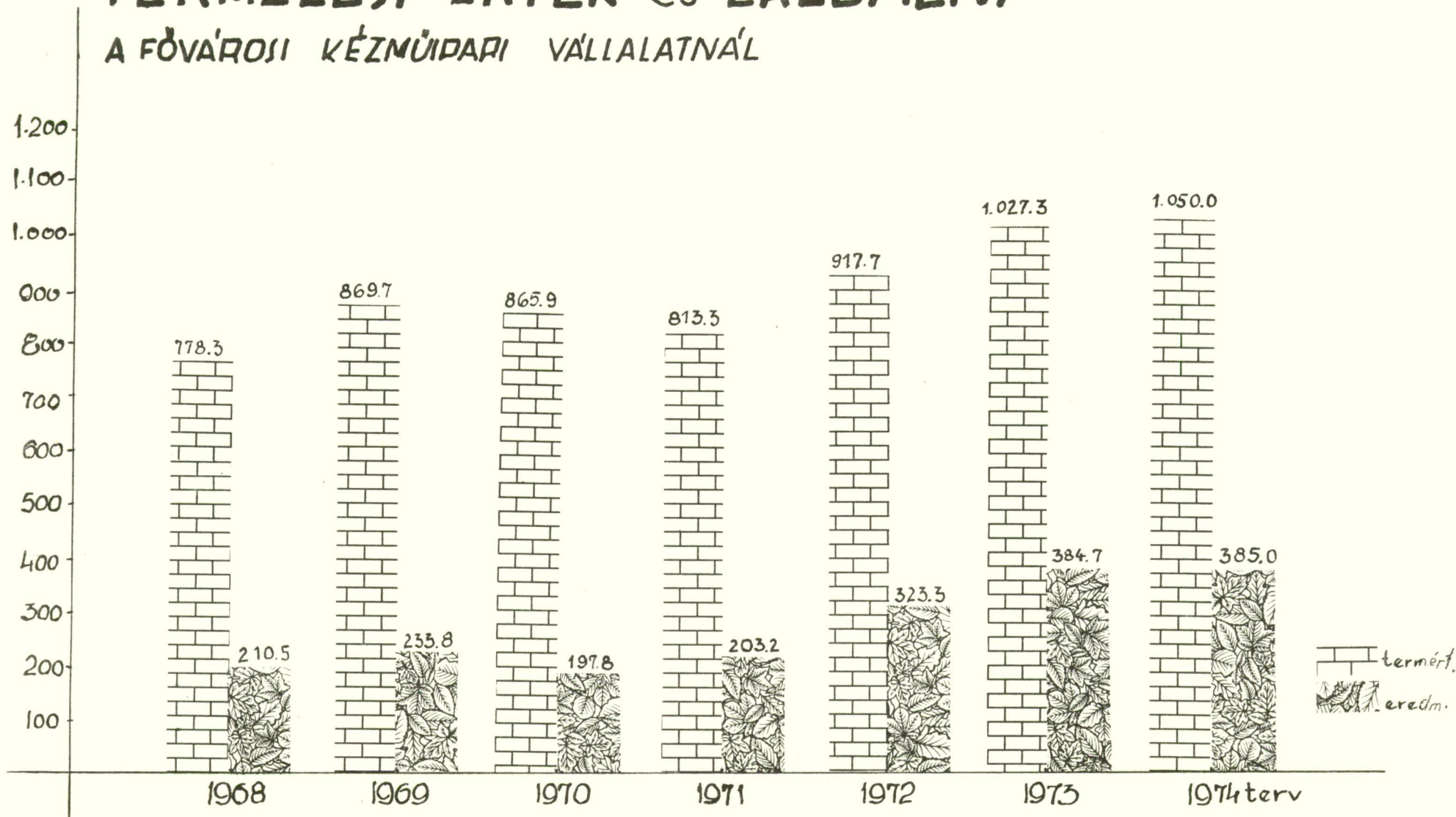
FORRÁS:

* a Fővárosi Kézműipari Vállalat jóváhagyott és ellenőrzött, a megyei és járási szervekkel is egyeztetett mérlegadatai.

II/1

TERMELÉSI ÉRTÉK és EREDMÉNY

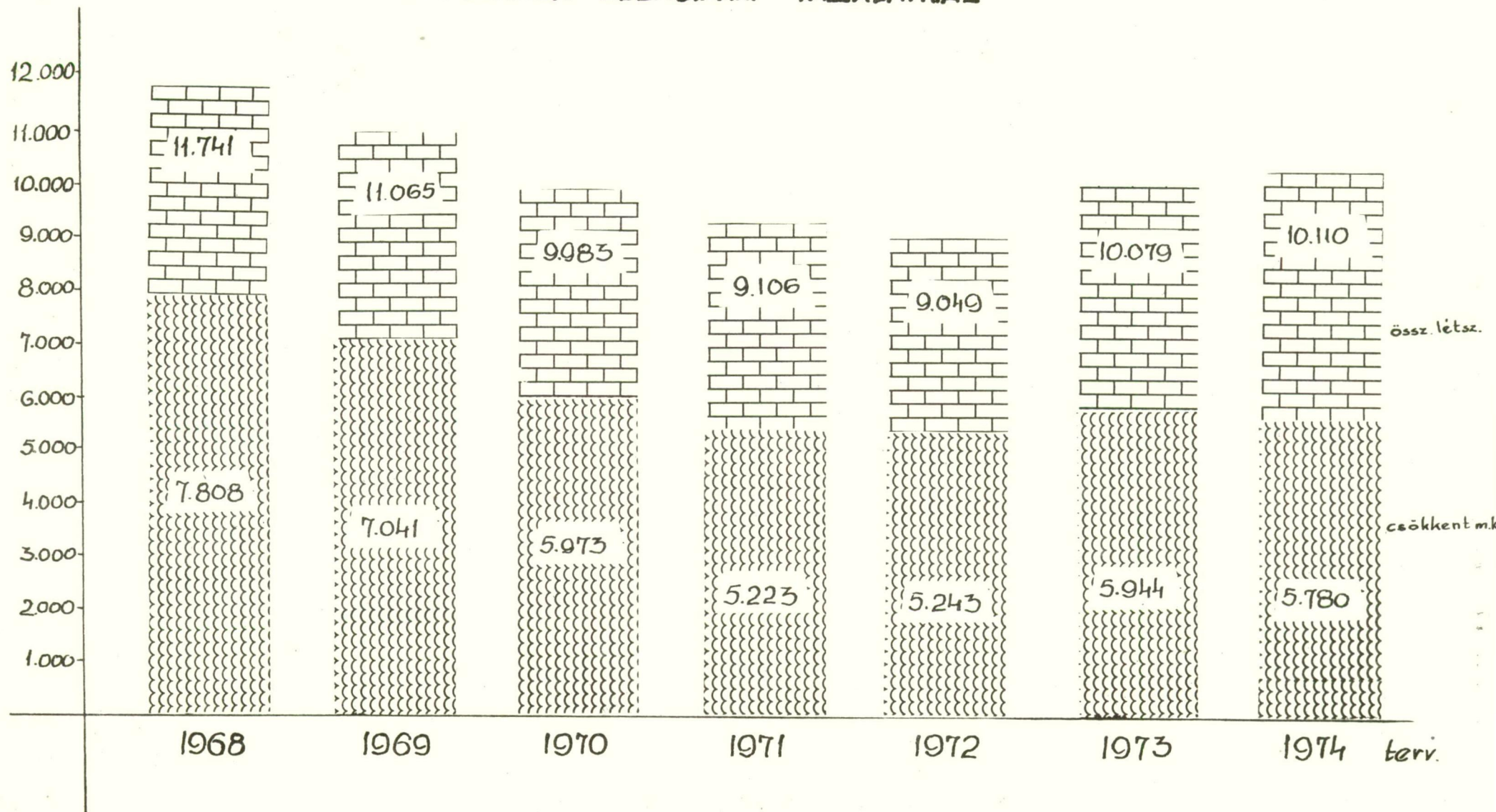
A FŐVÁROSI KÉZMŰIPARI VÁLLALATNAÁL

I/2.

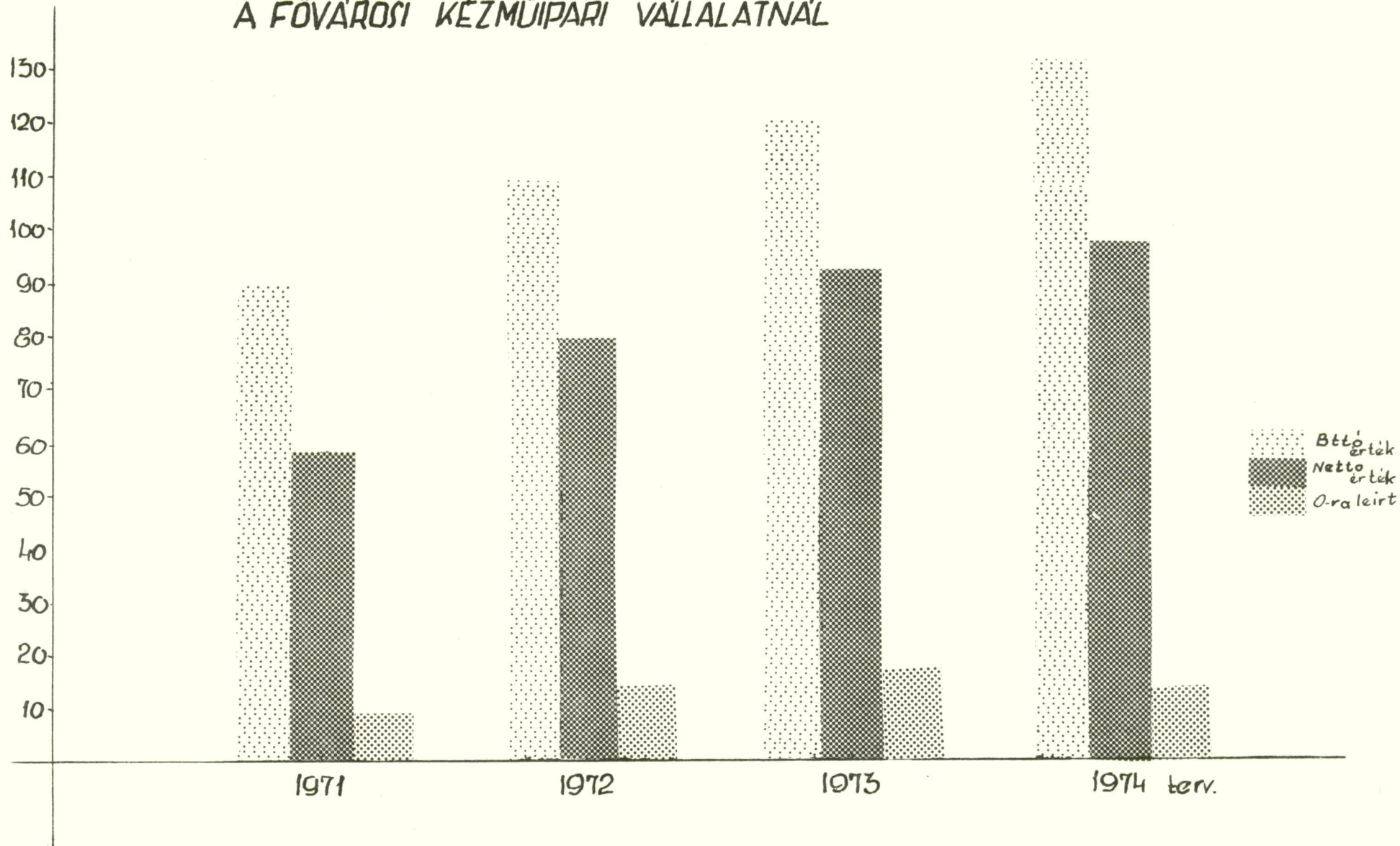
MUNKA'S LÉTSZÁM.

A FŐVÁROSI KÉZMŰIPARI VÁLLALATNA'L

ÁLLÓESZKÖZÖK ÉRTÉKE.

A FŐVÁROSI KÉZMŰIPARI VÁLLALATNÁL

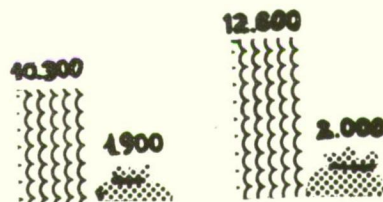
1973

1974

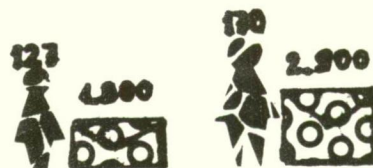

Termelési érték

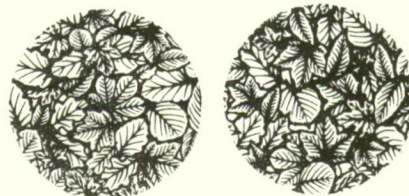
Bredmény

Létszám

Vásárlóerőben je-
lentkező jövedelem

Konfekció

1 munkahelyre eső költségkihatás: 24.100 Ft/fő

A telepet két használt modulbarak épülettel - amelyet később téliesítettünk és átalakítottunk - 1972 őszén bocsátotta rendelkezésünkre Kistelek Nagyközség Tanácsa.

Az átalakítások után az üzem 1973 januárjában indítottuk be, és mintegy 2-3 hónapos betanítás után az I. félévben már szovjet exportra állított elő fürdőruhákat. A II. félévben a Polgári Védelem részére készítettek védőruházati cikkeket. 1974-ben már tökéletes export előállítására is alkalmassá vált az üzem.

Csongrád megye 1973 végén 3.200 mFt fejlesztési alapot bocsátott rendelkezésünkre, amelynek felét a szociális berendezések korszerűsítésére, felét pedig a gépállomány felújítására fordítottuk.

III/2

Részleges középfoku központ. Nógrád m. **PÁSZTÓ** nagyközség.

M/Ft-ban

1968

1969

1970

1971

1972

1973

1974

 Tennelesi érték

 Eredmény 4.800 800

5.800 900

46.900 1.900

25.000 3.100

36.400

5.200

38.900

5.700

50.000

5.900

 Létszám

 Vásárló erőben jelentkező jövedelem 97 0.060

246 0.100

484 4.100

410 4.400

482 5.600

529 6.600

540 7.300

 Bördiszmű

 Konfekció

 Horgoló-szőnyeg

1 munkahelyre eső költségkihatás 24.565 Ft./fő

Pásztói üzemünket a járási és községi társadalmi szervek által rendelkezésünkre bocsátott területen egy volt MÁV munkásszállásból alakítottuk ki 1968-ban.

1969-ben megyei és vállalati forrásokból egy új 700 m²-es alapterületű könnyűszerkezetes csarnokot építettünk hozzá helyi kivitelező útján.

1973-ban egy, a helyi TSZ-től kisajátítás útján átadásra került épületcsoport átalakítása és felújítása útján termelésünk újabb objektummal bővült.

1974-ben már 50 millió Ft-os termelési értéket állított elő az üzem, melynek 60 %-a export.

A két telepen jelenleg és már 4 éve bördiszmű-, ruhaipari-, kötszővő- és szőnyegkészítő tevékenység folyik 90 %-ban kétműszakos üzemi, 10 %-ban bedolgozói konstrukcióban.

III/3

Részleges középfoku központ. Nógrád megye BUDÁK község

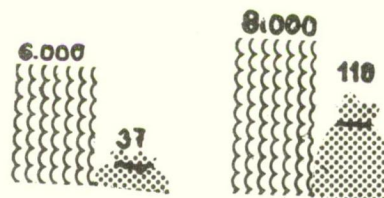
Mft

Termelési érték
Brodmány

1973

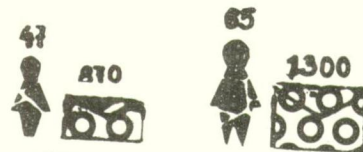
1974

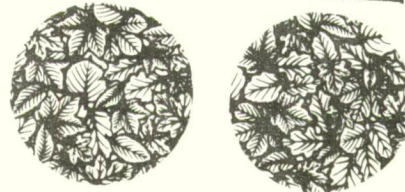
Létszám

Vásárlóerőben je-
lentkező jövedelem

Konfekció

1 munkahelyre eső költségkihatás: 20.800 Ft/fő

1973-ban a Községi Tanács a volt csendőrlaktanyák helyiségeit bocsátotta rendelkezésünkre munkahely kialakítása céljára.

Rövid betanulási idő után az ott dolgozók kifogástalan minőségben és megfelelő termelékenységgel végezték és végzik az egyszerűbb ruházati termékek konfekcionálását.

Tekintettel a helyi háziipari hagyományokra, folyamatban van egy bedolgozói kézi himző csoport kialakítása is.

Mft

1970

1971

1972

1973

1974

Tervezési érték

Eredmény

Létszám

Vásárlóerőben je-
lentkező jövedelem

Konfekció

Fonalfeldolgozás

8000

10.100

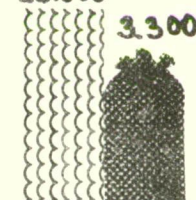
10.200

20.000

22.000

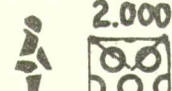
139

122

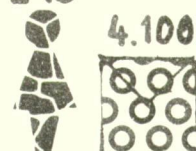
143

222

243

1 munkahelyre eső költségkibátás: 25.300 Ft/fő

1970-ben egy kulturtermet és a községben egy kiadóhelyiséget bocsátott rendelkezésünkre a Tatabányai Városi Tanács.

A szükséges átalakítások után a volt kulturteremben jól szervezett kétműszakos konfekcióipari üzemet alakítottunk ki, és ezzel párhuzamosan bedolgozói konstrukciót hoztunk létre központi kiadóval, kézzel kötött és horgolt béby- és gyermekruházati termékek előállítására.

Mindkét üzem 70 %-ban a második év óta exportra dolgozik, és a harmadik évben már a legkényesebb igényeket is kielégítették.

Részleges felsőfokú központ. Veszprém megye - VESZPRÉM város

MFt

1970

1971

1972

1973

1974

Termelési érték

Eredmény

1.400

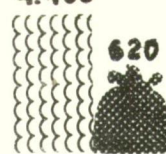

2.900

410

4.400

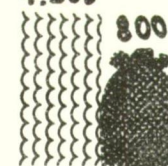
620

4.400

800

4.500

800

Létszám

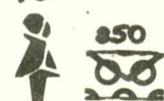
Vásárlóerőben jelentkező jövedelem

47

800

48

850

42

900

40

950

40

1.050

Konfekció

1 munkahelyre eső költségkihatás: 4.500 Ft/fő

1970-ben egy HM tulajdonban álló épületet alakítottunk át konfekció üzemmé.

Cél: a katonafeleségek folyamatos foglalkoztatása.

Változatlan létszámmal az üzem termelése az 5 év alatt megháromszorozódott.

A szociálpolitikai célkitűzés mellett a termelékenység gyors ütemű fejlődését a termékösszetétel is befolyásolta.

Az üzem már évek óta osztályon felüli finomkonfekció és kvalifikált tőkés export előállítására is képes.

Részleges közsépfoku központ. Szolnok megye - ABÁDSZALÓK község

Mft

1973

1974

Termelési érték

Bredmény

4.000

4.400

120

Létszám

Vásárlóerőben je-
lentkező jövedelem

81

340

106

1.500

Konfekció

1 munkahelyre eső költségkihatás: 19.600 Ft/fő

A megyei, járási és községi szervekkel együttműködve 1973-ban egy régi malomépületet alakítottunk át üzemmé.

A kip. rekonstrukcióból felszabadult használt gépekkel rendezzük be.

1973 végén, illetve 1974 elején már gyermekruházati cikkek, később szovjet átmeneti kabát exportgyártásra voltak képesek kifogástalan minőségben.

1974-ben újabb területet bocsátottak rendelkezésünkre, ahol a fejlesztést korszerűsítéssel folytatjuk.

7/11

Szolnok megye - TISZASÜLY község

Mft

1973

1974

Termelési érték

Eredmény

2500

4.400

110

Létszám

Vásárlóerőben jelentkező jövedelem

63

400

88

1.200

Konfekció

1 munkahelyre eső költségkihatás: 17.600 Ft/fő

1973-ban a régi Pártház és Tanácsház átadása után - 5 hónap alatt végrehajtottuk a helyi kivitelezési kapacitás útján a szükséges átalakítási munkákat

Fehérnemű és gyermekruházati cikket állítanak elő jelenleg használt gépekkel. Az üzemi kapacitást növekvő bedolgozó csoport egészíti ki.

Gépi korszerűsítés után 1975-ben az üzem mint export kapacitás is tervezhető.

Szolnok megye - KÖTELEK község

MFt

1973

1974

Termelési érték

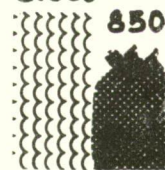
Eredmény

8.600

850

1.000 21

Létszám

Vásárlóerőben je-
lentkező jövedelem

22

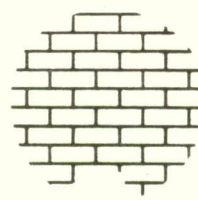
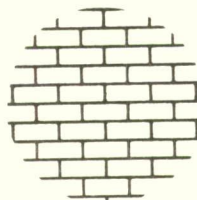
300

73

1.000

Fonalfeldolgozás

1 munkahelyre eső költségkihatás: 19.000 Ft/fő

1973-ban 4 hónap alatt átalakítottuk helyi kivitelezési kapacitás igénybevételével a felajánlott volt "legényegylet" helyiségeit.

Az üzemben kötöttáru összeállítását és adjusztálását végzik kifogástalan minőségben.

A termelékenység emelkedésére jellemző, hogy a viszonylat rövid betanítási idő után egy év alatt háromszoros létszámmal, 8,5-szeres termelési értékelt értünk el.

6/III

Pest nagy - FELSŐGÖD község

Mft

1970

1971

1972

1973

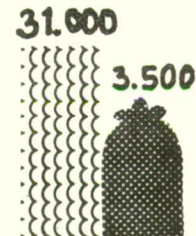
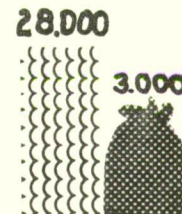
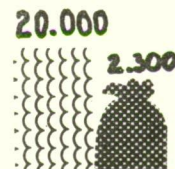
1974

Termelési érték

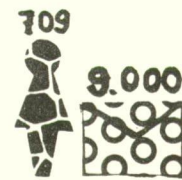
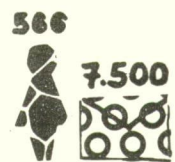
Termelési érték

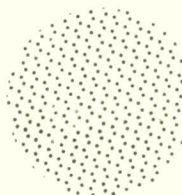
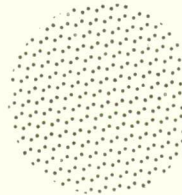
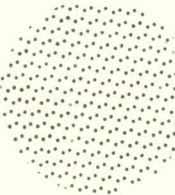
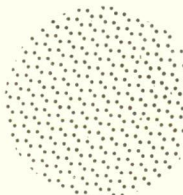
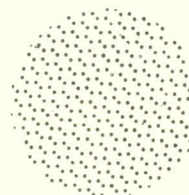
Létszám

Vásárlóerőben je-lentkező jövedelem

Bőrfeldolgozás

1 munkahelyre eső költséghatás: 23.600 Ft/fő

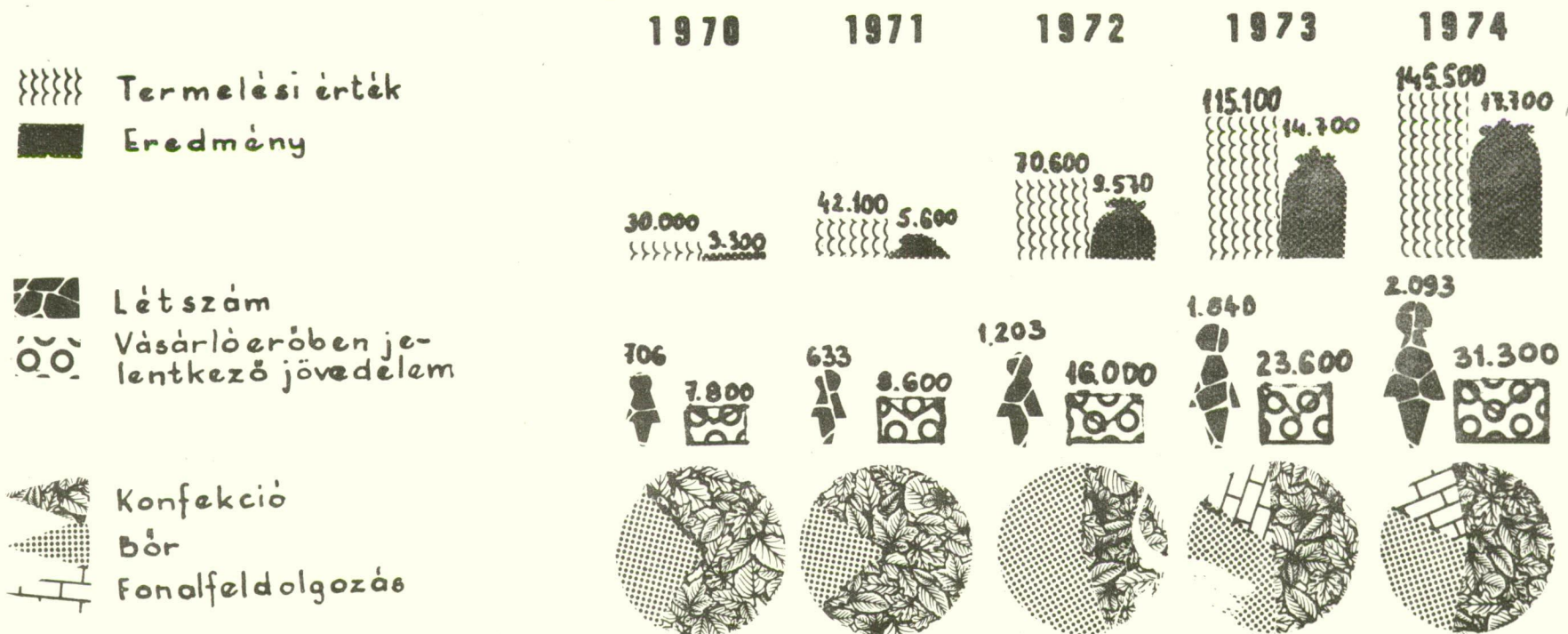
A bérelt és kisajátított használt épületekben tőkés export sportlabdák előkészítése és elkészítése folyik.

Az üzemi termelést kiterjedt bedolgozói konstrukció támasztja alá.

Saját régies építkezés útján korszerűsítettük a szociális helyiségeket és jelenleg új műhelycsarnok is épül.

A külkereskedelmi igények növekedése az üzem további fejlesztését is indokolják.

Vidéki telepítések Összesítője

15-65/1974.

.....bírósá-

Dr. Rácz János elvtársnak
tszv. egyetemi tanár

..... Bossányi György
Tárgy:
doktori szigorlata.
Melléklet: 1 db disszertáció

H e l y b e n

Professzor Elvtárs!

Mellékelve Bossányi György: Gazdaságpolitika, társadalompolitika és
szociálpolitika a szocialista állami vállalatoknál
.....

című doktori értekezését tisztelettel felkérem, hogy azt megbízálni
szíveskedjék. Legyen szabad Professzor Elvtárs szíves figyelmét fel-
hívnom tanácsülésünk ama határozatára, amely a bírálat elkészítésének
és benyújtásának legkésőbbi határidejét a kézhezvételtől számított
harmadik hónap utolsó napjában állapította meg.

A mellékelte értekezést a bírálat elkészítése után szíveskedjék átadni
tanszéke könyvtárosának leltárba vétel és a könyvtárban való elhelye-
zése céljából.

Szeged, 1974. nov. 20.
.....

.....
dékán

A kiadmány hiteles:

.....
előadó

Kapták: Dr. Nagy Lajos professzor
.....
Dr. Rácz János professzor társbíró
..... tanszéki könyvtáros
..... tanszéki könyvtáros

Birálat

Bossányi György: Gazdaságpolitika, társadalompolitika, szociálpolitika a szocialista állami vállalatoknál /különös tekintettel a foglalkozási rehabilitációra a csökkent vagy megváltozott munkaképességű dolgozókra, valamint a vidéki iparfejlesztésre./ című egyetemi doktori értekezéséről.

Már a disszertáció címe is jelzi a vállalkozás gazdasági és szociálpolitikai jelentőségét. A szerző jó érzékkel, jelentős tapasztalatok birtokában - hosszú évek óta egyik nagyvállalatunk elismert igazgatója - vizsgálja elsősorban a rehabilitáció és a gazdasági hatékonyság, valamint a szociálpolitikai összefüggéseket. Népgazdaságilag sem elhanyagolható megállapításokat tesz a rehabilitáció gazdasági és szociális kérdéseire. Következtetései, amelyeket bőségesen dokumentál a csökkent és korlátozott munkaképességűek esetében feltétlen helytállóak, miszerint nevezettek jelentős munkaerő forrást képeznek.

Időszerű és fontos - a munka 3. fejezete tárgyalja - a vidéki ipartelepítés témaköre. A disszertáció készítője ebben a vonatkozásban is nagy tapasztalatokkal rendelkezik, melyeket dolgozatában hasznosít. E kérdéskörben tett megállapításai ugyancsak helytállóak. Itt azonban hiányoljuk a téma történeti áttekintését.

Tekintettel a választott téma fontosságára és arra, hogy Bossányi György alapvetően jól oldotta meg feladatát, a főbirálóhoz kapcsolódva a disszertációt summa cum laude minősítéssel javaslom elfogadni.

Szeged, 1974. december 4.

/Dr. Rácz János/
egyetemi tanár

B i r á l a t

Bossányi György: Gazdaságpolitika, társadalompolitika, szociálpolitika a szocialista állami vállalatoknál /különös tekintettel a foglalkozási rehabilitációra a csökkent vagy megváltozott munkaképességű dolgozókra, valamint a vidéki iparfejlesztésre./

A doktori disszertáció a mai gazdasági fejlődés és társadalom politika rendkívül időszerű kérdését tárgyalja. Ugyanis a szocialista vállalat nemcsak gazdasági egység, hanem társadalmi-közösségi egység is. Ebben is különbözik a tőkés vállalat-tól. Ez nem jelenti azt, hogy nem az alapvető jellemvonása az, hogy gazdasági egység. Hiszen a szocialista vállalatnak a társadalmi szükségletek hatékony kielégítése az alapvető funkciója, miközben növeli a vállalat alakjait is. De azért is, mert a szociálpolitikai feladatok megoldásának a szintje is első-sorban a gazdasági eredményektől függ.

A téma időszerűségét az is alátámasztja, hogy a magyar gazdaságtörténetben több esetben előfordult, hogy a vállalatnak a gazdasági és társadalmi oldala ellentétben került. A hatékonyság elhanyagolása és a szociális kérdések tulzott előtérbe kerülése, illetve a hatékonyság tulzott hangsúlyozása a humánus kulturális, szociális feladatok rovására.

A disszertáció három fejezetet tartalmaz.

I. A rehabilitáció és gazdasági hatékonyság. II. Aktuális közgazdasági és szociálpolitikai összefüggések.

III. A vidéki újratelepítés néhány gazdaságpolitikai, szociálpolitikai és társadalompolitikai tapasztalata.

Az I. fejezetben figyelembe méltó megállapításokat tesz a jelölt a rehabilitáció gazdasági humánis- és szociális kérdéseiről. Figyelemreméltó: a/ hogy a csökkent és korlátozott munkaképességek szerepét kiemeli, mint a népgazdasági hatékonyság elemét. /A foglalkoztatottak nemcsak fogyasztják, hanem termelik is a nemzeti jövedelmet./ b/ Felhívja a figyelmet az intenzív fejlődés időszakában arra, hogy a szervezett munkaerők /csökkent munkaképességek, gyermekes anyák, nyugdíjasok/ milyen jelentős munkaerő forrást képeznek. c/ Értékeli a bedolgozási rendszert és állást foglal a jogi szabályozásban rejlő fogyatékok megszüntetésére. d/ Érdeme, hogy az egész rehabilitáció mint komplex, orvosi, közgazdasági, pszichológiai kérdést tekinti.

Hiányolható a résznél az, hogy nem mutatja meg a dolgozó rétegekefoglalkoztatásának nemzeti jövedelem termelőségét és az ezzel összefüggő költségvetési kiadások nagyságát. Ezenkívül nem pontos az sem, hogy a nyereség a hatékonyság legfontosabb mutatója.

A II. fejezetben a szociál és gazdaságpolitika összefüggését tárgyalja a jelölt. Főbb érdeme a fejezetnek: a/ kimutatja azt, hogy a szociálpolitikai követelmények jobban egyesíthetők a kis és középüzemekben. b/ hogy a szociálpolitika és a gazdaság követelményei össze egyeztetethetők. c/ Az ilyen jellegű vállalatoknak kicsi a eszközigénye. d/ Tárgyalja a bérbe vett munka és a bedolgozóimunka gazdasági előnyeit. e/ Javaslatot tesz az ilyen jellegű vállalatok gép és épület ellátására

valamint a szabályozó rendszer megváltoztatására.

Nem érthetők azonban egyet a szerző olyan megállapításával, hogy a csökkent munkaképességek foglalkoztatását akadályozza a gazdaságirányítási rendszer. Egyes elemei nehezítik, más elemei pl. a kisüzemeknek nyújtott hitel elősegítik ezt. Továbbá a nyersanyagdrágulásnak sem mechanizmusbeli okai vannak.

A III. fejezet a vidéki ipartelepítés tapasztalatait érinti. Fontos megállapítások: a/ hogy a hasonló jellegű vállalatok vidéki telephelyei az egy munkahely létrehozása mintegy 25 ezer forintba kerül, addig az állami nagyiparban ez mintegy tízszeres. b/ Az építési beruházások viszonylag kisebb súlya. c/ A felesleges munkaerő foglalkoztatására.

Nem beszél azonban arról a hátrányról, hogy ezeknél a vállalatoknál a bér munka és különösen a nők bérszínvonala elég alacsony. Ezenkívül kicsi a szakképzettség igény, illetve bizonyos idő után akadályát képezik a hatékonyabb nagy vállalatok munkaerő ellátásnak.

A disszertáció szerkezeti felépítése világos, logikus a gondolat fűzése. Talán e tekintetben azt kifogásolhatjuk, hogy hiányoznak az egyes fejezetek végén az összefoglalóok, nincsenek kiemelések és több helyen nyomdatechnikai értelmezavaró hibák is előfordulnak.

Összefoglalva: A szerző a tudományos munka alapelemeinek birtokában, vagy több kérdésben önálló elemzést nyújt. A jelölt a témaközben hazai és nemzetközi irodalmi munkássággal

rendelkezik. Szerencsésen egyesíti elméleti érdeklődését
gyakorlati vezetői tapasztalataival. Ennek alapján

Summa cum laude

minősítésre javasolom.

/Dr. Nagy Lajos/
egyetemi tanár

B i r á l a t

Bossányi György: Gazdaságpolitika, társadalompolitika, szociálpolitika a szocialista állami vállalatoknál /különös tekintettel a foglalkozási rehabilitációra a csökkent vagy megváltozott munkaképességű dolgozókra, valamint a vidéki iparfejlesztésre./

A doktori disszertáció a mai gazdasági fejlődés és társadalom politika rendkívül időszerű kérdését tárgyalja. Ugyanis a szocialista vállalat nemcsak gazdasági egység, hanem társadalmi-társadalmi egység is. Ebben is különbözik a tőkés vállalat-tól. Ez nem jelenti azt, hogy nem az alapvető jellemvonása az, hogy gazdasági egység. Hiszen a szocialista vállalatnak a társadalmi szükségletek hatékony kielégítése az alapvető funkciója, miközben növeli a vállalat alakjait is. De azért is, mert a szociálpolitikai feladatok megoldásának a szintje is első-sorban a gazdasági eredményektől függ.

A téma időszerűségét az is alátámasztja, hogy a magyar gazdaságtörténetben több esetben előfordult, hogy a vállalatnak a gazdasági és társadalmi oldala ellentétben került. A hatékonyság elhanyagolása és a szociális kérdések túlzott előtérbe kerülése, illetve a hatékonyság túlzott hangsúlyozása a humánus kulturális, szociális feladatok rovására.

A disszertáció három fejezetet tartalmaz.

I. A rehabilitáció és gazdasági hatékonyság. II. Aktuális közgazdasági és szociálpolitikai összefüggések.

III. A vidéki ujratelepités néhány gazdaságpolitikai, szociálpolitikai és társadalompolitikai tapasztalata.

Az I. fejezetben figyelemre méltó megállapításokat tesz a jelölt a rehabilitáció gazdasági humánus- és szociális kérdéseiről. Figyelemreméltó: a/ hogy a csökkent és korlátozott munkaképességek szerepét kiemeli, mint a népgazdasági hatékonyság elemét. /A foglalkoztatottak nemcsak fogyasztják, hanem termelik is a nemzeti jövedelmet./ b/ Felhívja a figyelmet az intenzív fejlődés időszakában arra, hogy a nevezett munkaerők /csökkent munkaképességek, gyermekes anyák, nyugdíjasok/ milyen jelentős munkaerő forrást képeznek. c/ Értékeli a bedolgozási rendszert és állást foglal a jogi szabályozásban rejlő fogyatékosok megszüntetésére. d/ Erdeme, hogy az egész rehabilitáció mint komplex, orvosi, közgazdasági pszichológiai kérdést tekint.

Hiányolható e résznél az, hogy nem mutatja meg a dolgozó rétegek foglalkoztatásának nemzeti jövedelem termelőképességét és az ezzel összefüggő költségvetési kiadások nagyságát. Ezenkívül nem pontos az sem, hogy a nyereség a hatékonyság legfontosabb mutatója.

A II. fejezetben a szociál- és gazdaságpolitikai összefüggését tárgyalja a jelölt. Főbb érdeme a fejezetnek: a/ Kimutatja azt, hogy a szociálpolitikai követelmények jobban érvényesíthetők a kis és középvüzemekben. d/ Kimutatja azt, hogy a szociálpolitika és a gazdaság követelményei összeegyeztethetők. c/ Az ilyen jellegü vállalatoknak kicsi az eszközigenye. d/ Tárgyalja a bérbe végzett munka és a bedolgozó munka gazdasági előnyeit. e/ Javaslatot tesz az ilyen jellegü vállalatok gép és épület ellátására

valamint a szabályozó rendszer megváltoztatására.

Nem érthetők azonban egyet a szerző olyan megállapításával, hogy a csökkent munkaképességek foglalkoztatását akadályozza a gazdaságirányítási rendszer. Egyes elemek nehezítik, más elemek pl. a kisüzemeknek nyújtott hitel elősegítik azt. Továbbá a nyersanyagáregulációnak sem mechanizmusbeli okai vannak.

A III. fejezet a vidéki ipartelepítés tapasztalatait érinti. Fontos megállapítások: a/ hogy a hasonló jellegű vállalatok vidéki telephelyei az egy munkahely létrehozása mintegy 25 ezer forintba kerül, addig az állami nagyiparban ez mintegy tízszeres. b/ Az építési beruházások viszonylag kisebb súlya. c/ A felesleges munkaerő foglalkoztatására.

Nem beszél azonban arról a hátrányról, hogy ezeknél a vállalatoknál a bér munka és különösen a nők bérszínvonala elég alacsony. Emellett kicsi a szakképzettség igény, illetve bizonyos idő után akadályt képezik a hatékonyabb nagy vállalatok munkaerő ellátásnak.

A disszertáció szerkezeti felépítése világos, logikus a gondolat fűzése. Talán e tekintetben azt kifogásolhatjuk, hogy hiányosnak az egyes fejezetek végén az összefoglalók, nincsenek kiemelések és több helyen nyomdatechnikai értelmezhető hibák is előfordulnak.

Összefoglalva: A szerző a tudományos munka alapelemeinek birtokában, vagy több kérdésben önálló elemzést nyújt. A jelölt a témakörben hazai és nemzetközi irodalmi munkássággal

rendelkezik. Szerencsésen egyesíti elméleti érdeklődését
gyakorlati vezetői tapasztalataival. Ennek alapján

Summa cum laude

minősítésre javasolom.

/Dr. Nagy Lajos/
egyetemi tanár